

2014

Dienst Landelijk
Gebied

Roland Meinema
Dier- en Veehouderij

Afstudeerdocente:
A. van Leeuwen

AFSTUDEERWERKSTUK

Energie uit biomassa uit het Drents-Friese Wold

Energie uit biomassa uit het Drents - Friese Wold

Haalbaarheidsonderzoek, bereidheid
tot samenwerking door de betrokken

Bedrijf:

Dienst Landelijk Gebied
Afdeling Noord
Cascadeplein 6
9726 AD Groningen
Tel: 050 – 317 85 00

Auteur:

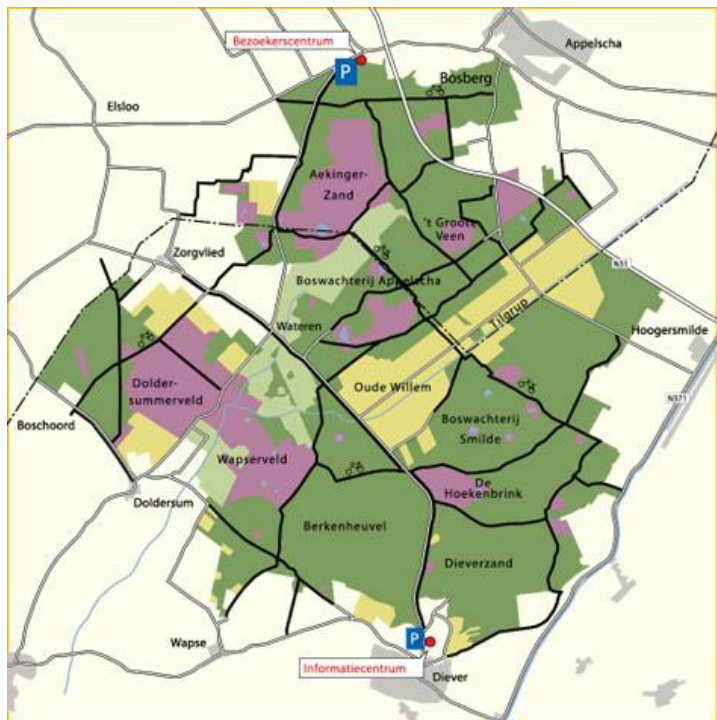
Roland Meinema
Rietweg 18
9321 VJ Peize
roland-meinema@live.nl

Opleidingsinstelling:

CAH Vilentum Dronten
Drieslag 4
8251 JZ Dronten
Tel: 088 - 020 60 00

Contactpersoon:

A. van Leeuwen
a.van.leeuwen@cahhvilentum.nl

dienst landelijk gebied
voor ontwikkeling en beheer

CAH | Vilentum
Hogeschool

Voorwoord

Het onderwerp wat is gekozen voor mijn afstudeerwerkstuk is “Bereidheid tot samenwerking voor wat betreft de afzet en verwaarding van biomassa uit het Drents-Friese Wold”. Dit onderwerp is gekozen naar aanleiding van mijn afstudeerstage bij Dienst Landelijk Gebied. Door bij Dienst Landelijk Gebied mee te draaien met het team Duurzame Energie heb ik veel kennis opgedaan tijdens mijn stage. Dit onderwerp heeft altijd al mijn interesse getrokken omdat het gebruik en winnen van energie op dit moment mondiaal nog niet als drempel wordt gezien en nu nog geen problemen kent door de nog grote olievoorraden. Maar er komt een tijd dat deze olie schaarser wordt. Daarom vind ik het interessant om te weten welke alternatieven er zijn.

Tijdens bovengenoemde stage heb ik mij door middel van een literatuuronderzoek verdiept in energie uit biomassa. Ook heb ik van mijn stagebegeleider ing. Dirk de Boer, specialist duurzame energie bij Dienst Landelijk Gebied, veel kennis opgedaan wat betreft dit onderwerp. De minor Duurzame Energie aan de CAH Vilentum heeft hier ook aan bijgedragen. Hiervoor wil ik mijn stagebegeleider, het moduleteam van de CAH Vilentum hartelijk bedanken voor de begeleiding.

Roland Meinema

Inhoudsopgave

Samenvatting.....	6
Summary.....	8
Inleiding.....	10
Probleemstelling.....	12
Doelstelling.....	12
Onderzoeksvraag.....	13
Deelvragen.....	13
Doelgroep.....	13
Relevantie.....	13
Leeswijzer.....	14
Hoofdstuk 1. Achtergronden.....	15
Biomassa uit het Drents-Friese Wold.....	15
Beheer- en Inrichtingplan Drents-Friese Wold.....	16
Hoofdstuk 2. Biomassa uit het Drents-Friese Wold.....	19
Natuurmonumenten.....	21
Stichting het Drentse Landschap.....	22
Stichting Maatschappij van Weldadigheid.....	22
Gemeente Westerveld.....	23
Gemeente Ooststellingwerf.....	23
Gemeente Midden-Drenthe.....	23
Waterschap Reest en Wieden.....	24
Landschapbeheer Fryslan.....	24
Agrarische Natuurvereniging Drenthe.....	24
Agrarische Natuurvereniging Gagelvenne.....	25
Totalen.....	25
Hoofdstuk 3. De huidige gang van zaken rondom biomassa uit het Drents-Friese Wold.....	27
Staatsbosbeheer.....	27
Natuurmonumenten.....	30
Stichting Het Drentse Landschap.....	31
Stichting Maatschappij van Weldadigheid.....	33
Gemeente Westerveld.....	34

Gemeente Ooststellingwerf	35
Gemeente Midden-Drenthe	36
Agrarische Natuurvereniging Drenthe	38
Agrarische Natuurvereniging Gagelvenne.....	39
Landschapbeheer Drenthe	39
Landschapbeheer Fryslan.....	40
Natuur- en Milieu Federatie Drenthe.....	41
Waterschap Reest en Wieden	41
Hoofdstuk 4. Het belang van een samenwerking	42
Belangen.....	42
Het belang van de provincie.....	42
Het belang van het Overleg Orgaan Drents-Friese Wold	43
Het belang van de Natuurbeherende organisaties	45
Het belang van de gemeenten	46
Het belang van de landschapbeheerders.....	47
Maatschappelijke belangen.....	47
Hoofdstuk 5. Voordelen en knelpunten voor de betrokkenen van een samenwerking.....	50
Samenwerking.....	50
Local for local.....	51
Hoofdstuk 6. Potentiële energie afnemers	52
Hoofdstuk 7. Toekomstperspectief.....	54
Hoofdstuk 8. Conclusies	56
Hoofdstuk 9. Aanbevelingen en aandachtspunten	58
Hoofdstuk 10. Vervolgtraject	59
Bronnen	60
Literatuur	60
Overige bronnen.....	61
Internetbronnen.....	61
Bijlage 1	62
Leidraad voor het interview	62
Bijlage 2	64
Interviews	64

Samenvatting

Vanuit het Drents-Friese Wold Drents-Friese Wold, en de schil er om heen, verlaten door beheerswerkzaamheden jaarlijks grote hoeveelheden biomassa het gebied. Deze biomassa wordt door de terreineigenaren Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, Stichting het Drentse Landschap, Stichting Maatschappij van Weldadigheid en meerdere agrariërs geoogst ten behoeve van het natuurbeheer. Vervolgens wordt deze biomassa verkocht of weggegeven aan “de markt”. De provincie Drenthe heeft in haar programma Klimaat en Energie een doelstelling weergegeven dat het meer wil inzetten op duurzame energie. Hiervoor wil het een proef ondersteunen waarbij de biomassa die vrij komt uit het Drents-Friese Wold in te zetten voor een regionaal energieproject. In 2011 is er onderzoek gedaan naar de energiepotentie uit het Drents-Friese Wold door Debets B.V. De provincie wil hier nu een vervolg aan geven door te onderzoeken of de betrokken partijen bereid zijn om gezamenlijk deze biomassa in te zetten en te verwaarden voor een regionaal energieproject.

Door het interviewen van de betrokken partijen is geanalyseerd dat er jaarlijks tussen de 20.300 en 21.400 m³ stamhout wordt geoogst waarvoor de meest duurzame oplossing wordt gezocht. In de meeste gevallen is dit een houtzagerij waar dit stamhout verder verwerkt wordt. Door snoei- en beheerswerkzaamheden komt er jaarlijks ongeveer 2.420 en 2.840 ton houtsnippers vrij. Dit verlaat het gebied en gaat naar de hoogstbiedende partij op dat moment of wordt om niets weggedaan. Naast hout leveren gemeenten ongeveer 7.550 ton grof tuinafval per jaar wat geschikt is voor verbranding. Het grasachtig materiaal, afkomstig is uit het Drents-Friese Wold, wordt gebruikt als veevoer of wordt gecomposteerd.

De huidige vormen van beheer zijn tot nu toe verschillend. Staatsbosbeheer en de Stichting Maatschappij van Weldadigheid verhandelen de geoogste producten met het doel er geld mee te verdienen terwijl Natuurmonumenten, Stichting het Drentse Landschap en de agrarische natuurverenigingen de geoogste producten om niets met de aannemer meegeven die het werk uitvoert of dit zelf gebruiken/weggeven. Dit geldt ook voor de gemeenten.

Elke betrokken en gesproken partij heeft een bepaald belang bij een samenwerking. De provincie Drenthe wil haar doelstelling halen om in 2030 30% minder CO₂ uitstoot te hebben ten opzichte van 1990. Het Overlegorgaan Drents-Friese Wold wil dat haar opgestelde beleid in het Beheer en Inrichtingplan Drents-Friese Wold uit 2012 word nageleefd. De natuurbeheerders hebben een beheersdoelstelling geschreven en willen de natuur naar eigen inzichten beheren. De gemeenten willen hun energiedoelstelling halen en de kosten van hun afvalstromen reduceren, en hun imago opkrikken. De landschapbeheerders willen een mooi, veilig en karakteristiek landschap behouden en onderhouden. Zij streven naar een ecologische eenheid in beheer. Daarnaast zijn er een aantal maatschappelijke belangen voor het gezamenlijk verwaarden van biomassa en het opzetten van een regionale energieketen. Door deze belangen weer te geven en te analyseren kan men zien waarmee de belangen van verschillende partijen overeen komen en waarmee niet.

Een samenwerking tussen verschillende partijen heeft voordelen waarmee zij elkaar kunnen aanvullen of versterken. Deze voordelen kunnen zij vertalen naar hun belangen. Naast voordelen zijn er ook knelpunten voor een samenwerking met meerdere partijen. Deze knelpunten bestaan vooral uit onervarenheid en onwetendheid.

Om de bereidheid tot samenwerking vast te stellen moet er een doel zijn om naar toe te werken. Tijdens de interviews zijn een aantal objecten genoemd die als uiteindelijke doel: het gebruik van biomassa, kunnen dienen. Een die erg positief is overgekomen is gevangeniscomplex en gevangenismuseum Veenhuizen.

De conclusies die zijn getrokken zijn afkomstig uit de interviews die zijn gehouden met de betrokken partijen omtrent biomassa uit het Drents-Friese Wold. Er is gebleken dat alle gesproken partijen bereid zijn samen te werken. Er zijn een aantal aanbevelingen gedaan om dit project tot uitvoering te brengen.

Summary

Due to forestry activities, large quantities of biomass leave the Drenthe-Friese Wold, and the area surrounding it. This biomass is harvested by the land owners Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, Stichting het Drentse Landschap, Stichting Maatschappij van Weldadigheid, and several farmers for the purpose of nature conservation. Subsequently, this biomass is sold or given away to "the market". The province of Drenthe has stated the objective of increasing its commitment to renewable energy in its Climate and Energy program. To do this, it wants to support a trial in which the biomass from the Drenthe-Friese Wold is used for a regional energy project. In 2011, Debets B.V. performed research into the potential energy of the Drenthe-Friese Wold. The province now wants to follow up on this by examining whether the involved parties are willing to cooperate in the use of this biomass for a regional energy project.

Interviewing the involved parties showed that between 20,300 and 21,400 m³ of logs is harvested every year, for which the most sustainable solution is sought. In most cases, the logs are shipped to a sawmill where they are processed. Pruning and forestry activities result in about 2,420 to 2,840 tons of wood chips. These wood chips leave the area and go to the highest bidder at that time, or are given away for free. Besides wood, the municipalities deliver around 7,550 tons of garden waste per year, which is suitable for incineration. The grass-like material from the Drenthe-Friese Wold is used as cattle feed or composted.

The current types of nature management differ. Staatsbosbeheer and Stichting Maatschappij van Weldadigheid sell the harvested products to earn money, while Natuurmonumenten, Stichting het Drentse Landschap and the agricultural nature associations give the harvested products to the contractor carrying out the work or use it themselves / give it away. This also applies to the municipalities.

All concerned parties have a particular interest in cooperating. The province of Drenthe wants to achieve its target of 30% reduction of CO₂ emissions by 2030, compared to 1990. The Consultative Drenthe-Friese Wold wants to execute its policy in the Management and Design Plan Drenthe-Friese Wold from 2012. The conservationists have written a management objective and want to manage nature at their own discretion. The municipalities want to achieve their energy goals and reduce the costs of their waste management, as well as boost their image. The landscape managers want to maintain a beautiful, safe and characteristic landscape. They seek an ecological unity in nature management. In addition, there are a number of social issues for the joint use of biomass and establishing a regional energy chain. By mapping and analysing these interests, it can be determined if the interests of the different parties are similar, and where they differ.

Collaboration between different parties has advantages with which they can complement or reinforce each other. They can translate these benefits to their interests. Besides advantages, cooperating with multiple parties also has issues. These issues consist mainly of inexperience and ignorance.

To determine the willingness of cooperating, there needs to be a goal to work towards. During the interviews, a number of items have been stated which can serve as the ultimate

goal: the use of biomass. One that seemed very positive is prison complex and Prison Museum Veenhuizen.

The drawn conclusions are from the interviews held with stakeholders on biomass from the Drenthe-Friese Wold. It showed that all interviewed parties are willing to cooperate. There are a number of recommendations to implement this project.

Inleiding

De aanleiding van dit onderzoek is dat de provincie Drenthe wil stimuleren dat er meer energie wordt gewonnen uit biomassa in de vorm van hout(snipper) of grasachtig materiaal. In het Drents Friese Wold is veel biomassa aanwezig dat vrijkomt door bosbeheerwerkzaamheden. Toch blijft er veel biomassa in het gebied achter voor de natuurontwikkelingen en omdat het economisch (nog) niet rendabel is om uit het gebied te halen.

De achterliggende gedachte is dat de provincie Drenthe meer duurzame energie wil gebruiken in de eigen regio wat leidt tot CO₂ reductie. Daarnaast kan er een bijdrage geleverd worden aan vermindering van de kosten voor het beheer van natuur- en landschapsonderhoud en groenbeheer. Dit project is in 2012 door de provincie Drenthe aangemeld bij het rijk voor de Green Deal “Meer energie uit het Drents-Friese Wold”.

In 2011 is met een aantal betrokken partijen het rapport “Benutting van de biomassa uit het Drents Friese Wold” van Debets B.V. besproken. In dit rapport is becijferd welke potentiële biomassa voor energieproductie kan worden benut uit het Drents-Friese Wold en omgeving. De provincie Drenthe wil aan dit project een vervolg geven door partijen die biomassa produceren en verwerken te laten samenwerken op dit gebied.

Ten behoeve van het natuur- en landschapbeheer in het Drents-Friese Wold Drents-Friese Wold en de schil er om heen verlaten vele biomassa stromen het gebied. De belangrijkste hiervan zijn hout, natuurgras en heide. Het hout kan weer worden verdeeld in stamhout en houtchips (houtsnipper). Vanwege natuurdoelstellingen en/of de kosten blijft er ook veel van de bovengenoemde biomassastromen in het gebied achter.

Door opdrogende bijdragen van het rijk aan organisaties op het gebied van natuur- en landschapbeheer is er een andere bron van financiering nodig om hetzelfde beheer uit te kunnen voeren. Men zal kosten moeten besparen en/of meer of andere inkomsten moeten creëren als men op dezelfde manier wil blijven beheren.

In het Beheer- en Inrichtingsplan Drents-Friese Wold (BIP) wordt de toekomstvisie van het Drents-Friese Wold beschreven voor de komende 100 jaar. Dit is een in het jaar 2000 opgesteld document door het Overlegorgaan Drents-Friese Wold, een koepelorganisatie van het Nationale Park aangestuurd door de provincie. In 2012 is er een nieuwe versie geschreven. Hierin wordt beschreven dat men een efficiëntieslag wil maken in het terreinbeheer. Hierdoor is een initiatief ontstaan om binnen 10 jaar met een houtgestookte ketel in een publiek gebouw of meerdere gebouwen de warmtevoorziening te leveren met als input biomassa uit het Drents-Friese Wold.

In en om het Drents-Friese Wold zijn veel grondeigenaren die biomassa hebben, oogsten en vermarkten. Deze eigenaren zijn Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, Stichting het Drents Landschap en Stichting Maatschappij van Weldadigheid. In de schil rondom het Drents-Friese Wold zitten ook de gemeente Westerveld, de gemeente Ooststellingwerf, agrariërs en particulieren bij. Deze terreineigenaren hebben allen tot op heden hun eigen afzet van het materiaal wat zij oogsten.

Dit rapport is tot stand gekomen na het onderzoek “Bereidheid tot samenwerking” als gevolg van het inventarisatierapport “Benutting van de biomassa uit het Drents Friese Wold”. In dit rapport wordt beschreven wat van elke terreinbeheerder de biomassa-afvoer uit het gebied is, en waar dit heen gaat. Ook wordt er gekeken of de partij open staat voor samenwerking met andere terreinbeheerders en/of de afzet gezamenlijk naar een afnemer kan worden vermarkt.

Afbeelding 1. Op deze kaart is te zien waar het Drents-Friese Wold in Nederland ligt.

Probleemstelling

Zoals in de inleiding al is beschreven bestaat het Drents-Friese Wold uit meerdere terreineigenaren. De particuliere gronden worden in dit onderzoek niet meegenomen omdat dit er te veel zijn met een gering aandeel biomassa. De grotere spelers: Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, Stichting het Drentse Landschap en de Stichting Maatschappij van Weldadigheid, zijn partijen die jaarlijks veel biomassa oogsten uit het te beheren gebied. Elke partij heeft nu een eigen afzet van de biomassa. Voor de een is het een commercieel product, een andere geeft het aan de aannemer die de beheerswerkzaamheden uitvoert en weer een ander laat het product grotendeels in het gebied achter uit economische of ecologische overweging.

Om biomassa uit het gebied regionaal in te zetten voor publieke doelen zullen deze biomassastromen gebundeld moeten worden waardoor er een stroom ontstaat die uitsluitend uit het Drents-Friese Wold en de schil rondom het Drents-Friese Wold komt. Mede door de verschillende beheerdoelstellingen en visies worden deze biomassastromen tot op heden apart van elkaar vermarkt.

Voor de natuurorganisaties is er sprake dat de financiële steun vanuit de overheid voor hun activiteiten opdrogen. Hierdoor zal men moeten snijden in de kosten, of de opbrengsten moeten verhogen om op hetzelfde niveau te kunnen blijven ondernemen. Voor het Drents-Friese Wold kan dit flinke gevolgen hebben. Hierdoor zullen andere bronnen van inkomsten gezocht moeten worden. De verkoop van biomassa kan hierbij een steentje bijdragen voor de lokale economie.

De kern van het probleem is dat er veel biomassa het gebied verlaat na onderhoud aan het Drents-Friese Wold, gemeentelijk groen en het landschap rondom het Drents-Friese Wold. Dit verdwijnt in de anonimiteit. De Provincie Drenthe wil graag een proef ondersteunen met daarin een onderzoek naar de mogelijkheden om biomassa als energiebron te gebruiken en dit regionaal in te kunnen zetten. De provincie ondersteunt dit mede omdat de beherende organisaties (te) verschillend omgaan met (vooral houtachtig) materiaal op het gebied van beheer, afzet en verwaarding. Bij de beherende organisaties is er tot nu toe nauwelijks sprake van samenwerking wat betreft de beheerswerkzaamheden en het vermarkten van de biomassa.

Door middel van interviews is er met de betrokken partijen gesproken over diverse onderwerpen rondom biomassa en het Drents-Friese Wold.

Doelstelling

Het doel van dit rapport is onderzocht te hebben of de betrokken partijen bereid zijn om biomassastromen te bundelen voor een regionale energieketen. Omdat er technisch en organisatorisch erg veel mogelijk is op dit gebied liggen er veel kansen. De reden dat er nog niets mee is gedaan komt doordat er meerdere partijen zijn die allemaal op eigen wijze werken en weinig sympathie hebben voor de naaste partij. Hierdoor kan het zijn dat men geen belang heeft bij samenwerking of de nadelen zwaarder vindt wegen dan de voordelen. Mede omdat er nog geen concreet doel is voor de vrijgekomen biomassa zijn er nog geen

redenen om samen te werken met andere terreinbeheerders. De voor- en nadelen zullen verderop in dit rapport naast elkaar gezet worden.

Onderzoeksvraag

Op welke manier kan er een samenwerking tot stand worden gebracht voor wat betreft de benutting van de biomassa uit het Drents-Friese Wold door beheerders, gemeenten en andere betrokken partijen?

Deelvragen

1. Om welke biomassa gaat het en wat is de hoeveelheid hiervan?
2. Waarom zou men biomassa uit het Drents-Friese Wold willen gebruiken voor energiedoeleinden voor de regio?
3. Op welke manier wordt op dit moment het beheer toegepast en wat gebeurt er nu met de door het beheer vrijgekomen biomassa?
4. Wat zijn de belangen op dit gebied van de betrokken partijen?
5. Wat zijn de voordelen en knelpunten voor de partijen die biomassa kunnen leveren om een samenwerking aan te gaan?

Doelgroep

De doelgroepen van dit afstudeerwerkstuk zijn: 1. de provincie Drenthe omdat deze een pilot project willen opzetten door warmte te winnen uit het landschapsonderhoud, 2, het Overlegorgaan Drents Friese Wold omdat deze inkomen willen creëren uit het beheer, 3. de terreineigenaren die de biomassa die afkomstig is van de beheerwerkzaamheden lokaal kunnen vermarkten. De terreineigenaren zijn Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, Stichting het Drentse Landschap en Stichting Stichting Maatschappij van Weldadigheid. De overige partijen die betrokken zijn wat betreft biomassa en/uit het Drents-Friese Wold zijn de provinciale landschapbeheerders, Waterschap Reest en Wieden, Wetterskip Fryslan, provincie Drenthe, provincie Friesland, agrarische natuurvereniging Gagelvenne, agrarische natuurvereniging Drenthe, Natuur- en Milieufederatie Drenthe.

De particuliere grondbezitters worden in dit onderzoek niet meegenomen omdat dit om relatief weinig biomassa per eigenaar gaat, en omdat deze het stukje particuliere bos al gebruiken om haardhout en dergelijke te oogsten.

Relevantie

De relevantie van dit afstudeeronderzoek is om voor de doelgroep weer te geven wat regionale kringlopen, en het vermarkten van een commercieel product kan opleveren voor de regio. Doordat men de regio, het Drents-Friese Wold en de schil er om heen (bijvoorbeeld de gemeentegrenzen) kan afbakenen kan er een concrete regio worden aangewezen. Door de biomassa stromen binnen deze afgebakende grenzen te vermarkten en te gebruiken ontstaat een sterke regionale kringloop. Dit heeft niet alleen commerciële voordelen maar ook maatschappelijke.

Doordat gangbare energiebronnen om gebouwen te verwarmen in de toekomst schaarser en waarschijnlijk op de lange termijn duurder worden, kan men voor publieke gebouwen evengoed een energiebron gebruiken die geproduceerd is in de regio. Vanuit

maatschappelijk opzicht is de bevolking grotendeels positief over duurzame energie, en (volgens een onderzoek van de gemeenten) erg betrokken bij de regio waaronder het Drents-Friese Wold ook valt.

Leeswijzer

In hoofdstuk 1 worden de achtergronden van dit onderzoek beschreven.

Daarna wordt in dit rapport geschreven over de hoeveelheid oogstbaar hout uit het Drents-Friese Wold. Dit is in 2011 onderzocht door Debets B.V. Deze cijfers en bevindingen worden weergegeven in hoofdstuk 2. In hoofdstuk 3 wordt beschreven hoe de huidige gang van zaken wat betreft het beheer en vermarkten/verwaarden van hout gaat. Vervolgens wordt in hoofdstuk 4 beschreven wat het belang van een samenwerking tussen de genoemde betrokken partijen is. Na aanleiding van de interviews worden in hoofdstuk 5 de voordelen en de knelpunten van een samenwerking op dit gebied beschreven. Hierna komen de potentiële energieafnemers in beeld in hoofdstuk 6. Er wordt een beeld van het toekomstperspectief beschreven in hoofdstuk 7. Daarna worden er conclusies getrokken wat betreft een mogelijke samenwerking in hoofdstuk 8. Een aantal aanbevelingen wat betreft verdere stappen in dit onderzoek worden vermeld in hoofdstuk 9. Wat de mogelijke stappen zijn in het vervolgtraject wordt weergegeven in hoofdstuk 10.

Een uitwerking van de interviews die gehouden zijn word weergegeven in de bijlagen.

Hoofdstuk 1. Achtergronden

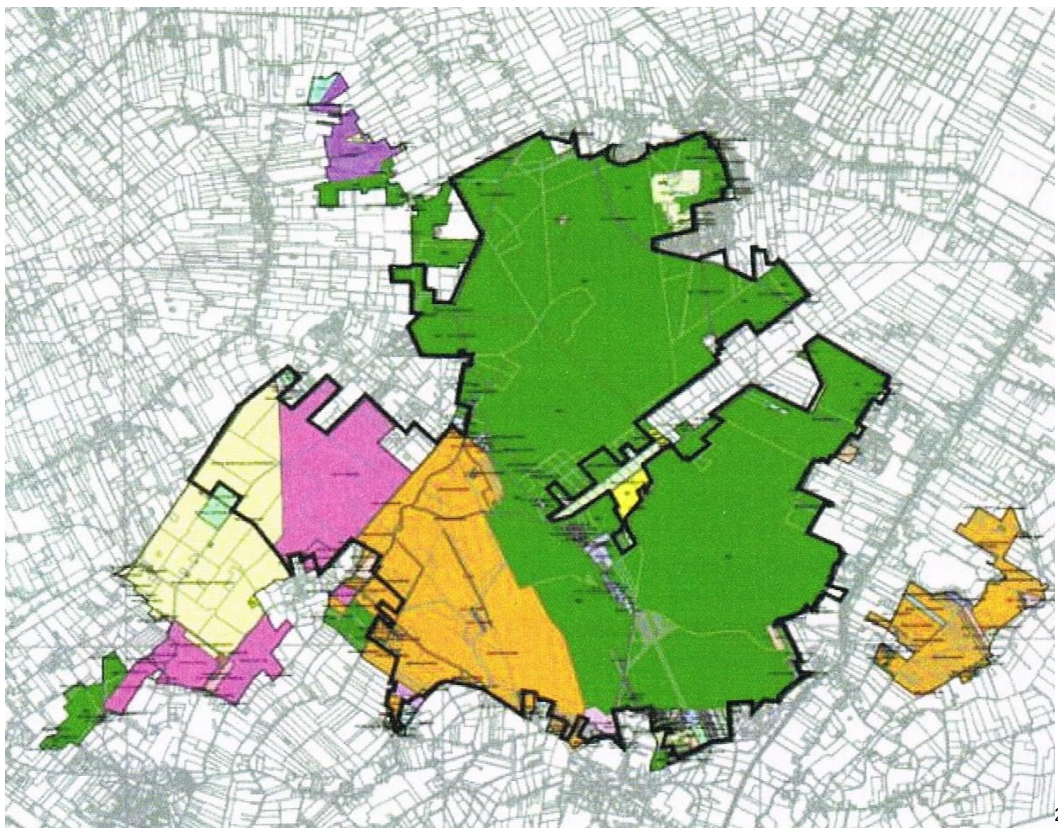
Biomassa uit het Drents-Friese Wold

Het Drents-Friese Wold is sinds het jaar 2000 een Drents-Friese Wold. Het ligt op de grens van Zuidwest Drenthe en Zuidoost Friesland. Het is na de Veluwe het grootste aaneengesloten bosgebied van Nederland. Het totale Drents-Friese Wold is ruim 6.100 hectare groot en kent meerdere eigenaren. Hieronder volgt een tabel met de eigenaren en hun arealen in het gebied.

Tabel 1: Arealen Drents-Friese Wold¹

Eigenaar	Ha.		
Staatsbosbeheer	4.150	Groen	
Natuurmonumenten	950	Oranje	
<i>Stichting het Drentse Landschap</i>	450	Roze	
Stichting Maatschappij van Weldadigheid	200	Wit	
Particulieren	400		
Totaal	6.150		

Afbeelding 2, de verschillende grondeigenaren.

¹ Nationaal Park Drents-Friese Wold: Gevormd door mens en natuur, blz. 98. Dit betreft de arealen in 1996

Het gehele areaal bos in het Drents-Friese Wold Drents-Friese Wold is ongeveer 3.750 hectare. De overige 2.400 hectare bestaat uit heide, grasland, stuifzanden, moerassen, vennen en veengebieden.

Beheer- en Inrichtingplan Drents-Friese Wold

Het Drents-Friese Wold is in het jaar 2000 uitgeroepen tot een Drents-Friese Wold. Dit houdt in dat het een beschermd gebied is geworden waarin de natuurwaarde boven alle andere zaken gaat. De verdere eisen aan een Drents-Friese Wold is dat het een aanzienlijke oppervlakte moet hebben en dat de overheid haar verantwoordelijkheid neemt voor de bescherming van dit gebied. In de 18^e, 19^e, en in het begin van de 20^e eeuw is het gebied gebruikt door boeren om schapen en runderen te laten grazen en zijn er veel plaggen gebruikt in de potstallen. Hierdoor is het gebied erg verschaald en van veel mineralen ontdaan. Waarna er veel heidevelden en stuifzanden zijn ontstaan. In de loop van de jaren zijn deze woeste gronden bebost geraakt omdat de bodemvruchtbaarheid onvoldoende werd geacht voor landbouw.

Tijdens de grote ontginningen en ruilverkavelingen in de jaren '50 en '60 van de vorige eeuw is het Drents-Friese Wold de dans van het ontginnen ontsprongen omdat men toen de prioriteit legde op andere delen van Drenthe. Hierdoor is het bos en natuurgebied in deze jaren in stand gebleven en is het een natuurgebied gebleven/geworden.

Het Overlegorgaan Drents-Friese Wold is een koepelorganisatie van de eigenaren van het Drents-Friese Wold. Het wordt aangestuurd door de provincie Drenthe. Het Overlegorgaan heeft in het jaar 2000, toen het Drents-Friese nationaal park Wold is benoemd, een Beheer en Inrichting Plan geschreven met hierin de visies en doelstellingen van het Drents-Friese Wold voor de komende 100 jaar.

Tijdens een werkconferentie op 4 november 2010 zijn een aantal punten besproken met betrekking op de toekomstvisie van het Drents Friese Wold. Dit idee is doorvertaald naar het Beheer en Inrichtingsplan Drents-Friese Wold Drents Friese Wold 2012 (BIP 2012). Dit is een beheerdoelstelling tussen 2012 en 2022.

Het doel van het BIP 2012 is het halen van de natuurambities voor het Drents-Friese Wold welke in 2000 zijn vastgesteld. Het streefbeeld is dat in het grootste deel van het Drents-Friese Wold de natuurlijke processen zijn hersteld. Een beperkter deel van het Drents-Friese Wold zal intensief beheer vragen. Het gaat daarbij vooral om die gebieden die zijn aangewezen in het kader van Natura2000.

De schaarser wordende overheidsmiddelen dwingen tot een efficiëncyslag en actief zoeken naar andere economische dragers. In het BIP 2012 is dit het centrale thema. Daarbij wordt gedacht aan het koppelen van doelen van het Drents-Friese Wold aan de sociaal-economische doelen in het gebied eromheen. Dit betekent onder andere een samenwerking creëren tussen de terreinbeherende partijen op het gebied van biomassa.

Er zijn mogelijkheden om de biomassa die beschikbaar is in het Drents Friese Wold en de directe omgeving optimaal te benutten voor regionale duurzame energie. Hierbij gaat het om

² Beheer en Inrichtingplan Drents-Friese Wold 2012

de biomassa waar geen hoogwaardiger toepassingen voor zijn. Voor de realisatie van dit doel is het van belang dat betrokken partijen optimaal samen willen werken, elkaars kennis benutten en gezamenlijk kosten kunnen besparen. Een voorwaarde is daarbij dat het oogsten van biomassa voor energie economisch rendabel is, en dat rekening wordt gehouden met allerlei randvoorwaarden zoals ecologie, recreatie en cultuurhistorie.

In het kader van de Green Deal “Meer energie uit het Drents-Friese Wold” wil de provincie Drenthe onderzocht hebben of de biomassa welke vrijkomt uit het Drents-Friese Wold regionaal ingezet kan worden voor de verwarming van grote objecten in de omliggende dorpen van het Drents-Friese Wold.

Hierbij wil de provincie Drenthe een pilot proef ontwikkelen door middel van duurzame energie op regionale schaal te benutten. Het Drents-Friese Wold, een bosrijk natuurgebied van ongeveer 6.150 hectare groot, is hiervoor aangemeld bij het rijk met als doel biomassa dat vrijkomt uit het beheer van het natuurgebied in de eigen regio te benutten.

De Green Deal aanpak is tot stand gekomen om duurzame initiatieven te steunen wanneer zij tegen barrières aanlopen³. Om deze reden is er in 2011 een onderzoek uitgevoerd door ing. F. Debets van Debets B.V. naar de potentiële hoeveelheid oogstbare biomassa in het Drents-Friese Wold.

Dienst Landelijk Gebied heeft de opdracht gekregen om het Overlegorgaan Drents-Friese Wold te ondersteunen bij de uitwerking van afspraken die gemaakt zijn in het (BIP 2012) Drents-Friese Wold. In dit Beheer en Inrichting Plan wordt beschreven dat de komende tien jaar meer biomassa geoogst zal worden voor energie doelen. Mede doordat overheidsmiddelen opdrogen en het Overlegorgaan Drents-Friese Wold wel aan haar toekomstbeeld van het Drents-Friese Wold wil voldoen is het wellicht noodzakelijk inkomsten te verwerven op ander vlakken dan de huidige.

In de dorpen rondom het Drents-Friese Wold zijn een aantal grote publieke objecten die verwarmd moeten worden. Met grote objecten worden scholen, zwembaden, verzorgingstehuizen, gemeentehuizen en dergelijke bedoeld. Van deze objecten is eenvoudig na te gaan wat het energieverbruik gemiddeld per jaar is voor de warmtevoorziening.

De techniek om biomassa om te zetten in warmte is geen belemmering meer. Door warmwaterleidingen vanaf de biomassaoven naar de objecten te leggen is de warmtedistributie ook geen belemmering. Een goed voorbeeld hiervan is de op biomassa gestookte ketel in Marum. In dit Groningse dorp is een centrale biomassaketel geplaatst die door middel van een warmwaternetwerk diverse publieke gebouwen verwarmt (onder andere een sporthal, verzorgingstehuis, gemeentehuis, bibliotheek) Deze biomassaketel wordt gevoed door houtsnippers die afkomstig zijn uit het onderhoud van het landschap rond Marum.

Bij het beheer van de 3.750 hectare bos in het Drents-Friese Wold komt erg veel biomassa vrij wat nu in de “anonimiteit” verdwijnt door de economische redenen van de beheerders. Ook biomassa uit de schil rondom het Drents-Friese Wold, van bijvoorbeeld gemeenten, landschapsonderhoud van landschapselementen, groenafval van de gemeentelijke brengstations word nu niet regionaal ingezet.

³ <http://www.agentschapnl.nl>

Door middel van interviews met betrokken partijen op het gebied van biomassa en het Drents-Friese Wold is onderzocht of men bereid is gezamenlijk de biomassa uit dit gebied te verwaarden en dit aan een lokaal doel te koppelen. Voordat de betrokken partijen zijn geïnterviewd is er een literatuurstudie gedaan met betrekking op biomassa en energiewinning hieruit

Voor dit onderzoek zijn de volgende personen/partijen gesproken:

Agrarische Natuurvereniging Drenthe	Dhr. B. Wiekema
Agrarische Natuurvereniging Gagelvenne	Dhr. T. Hof
Gemeente Midden-Drenthe	Dhr. K. Wieling, Mw. Zwarthuis
Gemeente Ooststellingwerf	Dhr. J. Gropstra, Dhr. G. Hoven
Gemeente Westerveld	Dhr. D. Buiten, Dhr J. Klooster
Landschapbeheer Drenthe	Dhr. B. Dijkstra
Landschapbeheer Fryslan	Dhr. F. vd Meer
Natuur- en Milieu Federatie Drenthe	Dhr. C. Teule
Natuurmonumenten	Dhr. R. Kreetz, Dhr. W. Borjeson,
Overlegorgaan Drents Friese Wold	Dhr. W. Werkman
Staatsbosbeheer	Dhr. H. Slot, Dhr. H.J. ter Weeme
Stichting hetDrents Landschap	Dhr. A. Winters
Stichting Maatschappij van Weldadigheid	Dhr. Mensink, Dhr. Kruier
Waterschap Reest en Wieden	Dhr. R. Pannenburg

Hoofdstuk 2. Biomassa uit het Drents-Friese Wold

In dit hoofdstuk wordt een beeld geschetst over de hoeveelheid biomassa wat vrij komt uit het beheer van het gebied. Zoals al is vermeld is er in 2011 een onderzoek gedaan naar de benutting van de biomassa uit het Drents-Friese Wold door dhr. ing. F. Debets in opdracht van de Natuur- en Milieu Federatie Drenthe. Dit onderzoek is tot stand gekomen nadat in november 2010 een werksymposium is gehouden met als doel een sterkere relatie te krijgen tussen het Drents-Friese Wold en de lokale bedrijvigheid. De Natuur- en Milieu Federatie Drenthe en de provincie Drenthe hebben hierbij voorgesteld biomassa wat vrijkomt op een manier te verwaarden.

Het grootste deel van het Drents-Friese Wold wordt beheerd door de volgende beheerders: Staatsbosbeheer met 4.150 hectare, Natuurmonumenten met 950 hectare, Stichting het Drentse Landschap 450 hectare en Stichting Maatschappij van Weldadigheid 200 hectare. Ongeveer 400 hectare is eigendom van particulieren.

Dit zijn de arealen binnen de grenzen van het Drents-Friese Wold. Deze grondeigenaren hebben meerdere gronden in beheer rondom de grenzen van het Drents-Friese Wold die voor dit onderzoek ook zijn meegenomen. Inmiddels gronden aangekocht of verruild met gronden elders. Hierdoor kunnen verderop in dit rapport de hectares afwijken van de bovengenoemde.

Het oogstbare materiaal uit dit gebied wordt onderverdeeld in vier soorten. Dit zijn:

Spilhout

Onder spilhout wordt de rechte stam van de boom verstaan. Het bestaat uit de stam vanaf het maaiveld tot en met de eindknop van de boom. Naaldbomen hebben doorgaans een rechte spil (of stam). Bij loofbomen wordt vaak gesproken over een oplossende spil. Deze begint bij de grond en vertakt zich op den duur zodanig dat er niet meer over een spil of stam wordt gesproken maar over takken en bladeren.⁴ De gemiddelde bijgroei van een hectare spilhout is 7,5 m³ per jaar.⁵

Tak- en tophout

Er wordt over tak- en tophout gesproken wanneer dit hout boven de grond is en de doorsnee van de tak dunner is dan 70 millimeter.⁶ De gemiddelde bijgroei van een hectare tak- en tophout is 8 m³ per jaar.⁷

Gras

In dit onderzoek wordt onder gras bedoeld het gras dat afkomstig is van de oogst van de graslanden van de beherende organisaties. Doordat deze gronden geen landbouwfunctie (meer) hebben worden deze niet of nauwelijks bemest. De graslanden die vroeger werden

⁴ <http://www.doordebomenhetboszien.nl/html/s.html>

⁵ Biomassa voor energie uit de Nederlandse natuur.

⁶ <http://www.doordebomenhetboszien.nl/html/t.html>

⁷ Biomassa uit natuur en landschap.

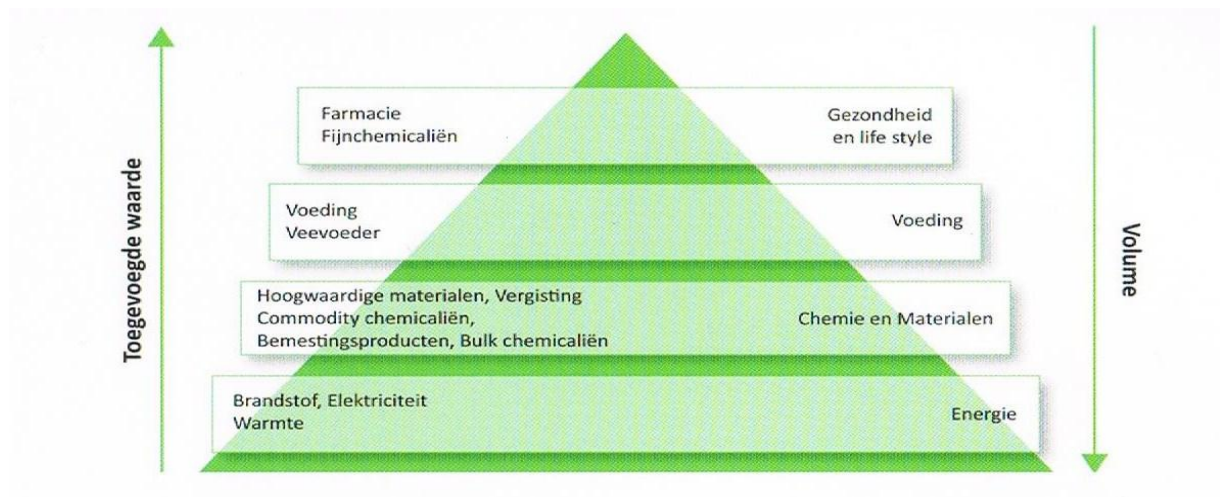
gebruikt als landbouwgrond worden verschaald om het P_2O_5 gehalte in de bodem te reduceren. Het product wat afkomstig is van deze gronden heeft een uiteenlopende botanische samenstelling waardoor het minder geschikt is als hoogwaardig (melk)veevoer.

Heide

De heide die geoogst wordt in het Drents-Friese Wold wordt puur geoogst om de heide te verjongen. Jaarlijks gaat dit om enkele hectaren waar bij het geoogste product wordt gecomposteerd en naar akkerbouwgronden gaat van agrariërs op relatief korte afstand. Heide wordt in dit gebied niet geoogst om energie van te maken.

Voor de verwaarding van biomassa is het noodzakelijk de meest duurzame oplossing te zoeken. Dit geldt ook voor de biomassa die geoogst wordt in en rondom het Drents-Friese Wold. De onderzoeker en de eventueel leverende biomassa partijen hechten daarom allen veel waarde aan de duurzaamheidpiramide(afbeelding 2).

Afbeelding 3. Duurzaamheidpiramide voor de meest hoogwaardige toepassing van geoogst materiaal⁸.

Uit de interviews met de beherende organisaties is gebleken dat er geen materiaal wordt geoogst voor de farmaceutische industrie omdat hiervoor geen grote hoeveelheden rendabel gewonnen kunnen worden. Dit geldt in mindere mate voor de humane voeding. In het verleden hebben Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten wel geëxperimenteerd met granen. Doordat de productie door middel van het verschalen van de grond achteruit liep is dit nu niet meer interessant om te verbouwen. Natuurmonumenten en Stichting het Drentse Landschap hebben voor het onderhoud van de heide en graslanden wel runderen en schapen op hun grond lopen die na selectie worden geslacht voor humane voeding. Een deel van het beheer van de graslanden wordt uitbesteed aan relaties van de beherende organisaties. Deze graslanden worden beheerd door agrariërs uit de omgeving van het Drents-Friese Wold. Deze gebruiken een deel van het gras wat ze oogsten voor veevoer en gedeeltelijk als bodemverbeteraar voor akkerbouwgronden. Stichting het Drentse Landschap en Natuurmonumenten gebruiken een deel van deze graslanden ook om hun eigen veestapel van wintervoer te voorzien. In dit gebied wordt tot op heden geen gras geoogst om om te zetten in energie. Dit gebeurt wel in andere gebieden van Staatsbosbeheer,

⁸ Biomassa uit natuur en landschap

Natuurmonumenten en Stichting het Drentse Landschap bijvoorbeeld in het Drentse Aa gebied. Omdat in de omgeving van het Drents-Friese Wold geen biomassa vergister is gevestigd zijn de transportkosten voor zoiets dergelijks te hoog. Dit geldt ook voor de heide dat voor verjonging van de heidevelden gemaaid of geplagd worden. Deze heide wordt vrijwel geheel gecomposteerd en over akkerbouwgronden uitgereden als bodemverbeteraar. In het verleden is wel eens een deel van deze heide, heideplaggen en grasachtig materiaal afgevoerd naar Attero in Wijster. Door de huidige kosten van dit afvoeren is dit niet meer interessant.

Biomassastromen

Staatsbosbeheer

Om inzicht te krijgen in de verschillende biomassastromen die afkomstig zijn van de terreinen van Staatsbosbeheer uit het Drents-Friese Wold en de schil er om heen is gesproken met dhr. H. Slot, beheerder van de gronden van Staatsbosbeheer in het Drents-Friese Wold. Ook is er gesproken met dhr. H. J. ter Weeme, productie coördinator biomassa van Staatsbosbeheer, niet als beheerder maar als handelaar in houtachtige biomassa.

Staatsbosbeheer is met 4.150 hectare de grootste terreineigenaar in het Drents-Friese Wold. Niet alle gronden die in dit onderzoek zijn meegenomen liggen binnen de afgebakende grenzen van het Drents-Friese Wold. Staatsbosbeheer heeft ook gronden buiten deze grenzen op geringe afstand van het Drents-Friese Wold. Dit komt doordat, toen de grenzen van het Drents-Friese Wold zijn vastgesteld, niet is gekeken naar de terreinen van de natuurorganisaties.

Staatsbosbeheer heeft in en rond het Drents-Friese Wold cirongeveer 3.000 hectare bos. Hiervan is ongeveer 80 procent naaldbos en 20 procent loofbos. Deze bossen zijn verdeeld in verschillende blokken. Dit is opgedeeld zodat er verschillende fasen van beheer toegepast kunnen worden. Elk jaar wordt een (deel van een) blok gedund. Hierbij komt enorm veel biomassa vrij. Het doel van de verschillende blokken is dat er geen kaalslag ontstaat.

Elk jaar word 300 tot 400 hectare als BLES gebied aangewezen. Dit houdt in dat in dit gebied het bos volledig wordt gekapt en alle materiaal boven en onder de grond verwijderd wordt uit dit gebied. Het doel hiervan is puur gericht op de houtoogst. Hierbij komt jaarlijks cirongeveer 13.000 tot 14.000 m³ spilhout vrij. Naast dit spilhout word er jaarlijks 500 tot 1.000 m³ houtsnippers geoogst wat afkomstig is van het onderhoud van lanen en houtsingels.

Staatsbosbeheer heeft in het Drents-Friese Wold 150 hectare grasland dat wordt verpacht aan agrariërs en particulieren. Hierover heeft Staatsbosbeheer kortlopende contracten met pachters. De opbrengst word geschat op 5 ton droge stof per hectare.

Natuurmonumenten

Om de biomassastromen van de Natuurmonumenten in het Drents-Friese Wold te inventariseren is gesproken met de heren R. Kreetz en W. Borjeson. Beide heren zijn als beheerder actief in het Drents-Friese Wold. Natuurmonumenten heeft in het Drents-Friese Wold 1.000 hectare in eigendom. Hiervan is 260 hectare heide, 290 hectare grasland met

natuurfunctie en 450 hectare bos.

In het verleden werden er wel delen van de heidevelden gemaaid en geplagd. Omdat de laatste jaren de subsidiestromen hiervoor zijn opgedroogd wordt dit nu niet meer toegepast. De heidevelden worden nu begraaasd door runderen en schapen die het gras en jonge loten van bomen opvreten.

De graslanden van Natuurmonumenten worden vrijwel volledig verpacht aan boeren in de omgeving. Slechts 40 hectare wordt door Natuurmonumenten zelf beheerd en begraaasd door Schotse Hooglander runderen. Met het grasachtig materiaal uit het Drents-Friese Wold zijn geen belemmeringen wat betreft oogst en afvoer. Er zijn andere gebieden in Drenthe waar dit materiaal geen goede kwaliteit heeft om als veevoer te dienen. Hier moet dit materiaal gestort worden wat hoge kosten met zich meebrengt.

De 450 hectare bos die Natuurmonumenten heeft wordt steeds minder intensief beheerd. De afgelopen jaren zijn deze bossen omgevormd tot natuurbos. Enkel uitheemse soorten worden nog verwijderd. Dit is afgelopen jaar 500 m³ stamhout geweest maar deze hoeveelheid neemt elk jaar af. Er komt nog wel houtachtige biomassa vrij bij het onderhouden van lanen en houtsingels. Dit gaat om 400 tot 500 m³ houtsnippers per jaar. Voor het spilhout wordt een duurzamere oplossing gezocht, dit gaat, wanneer de kwaliteit voldoende is, naar een houtzagerij.

Stichting het Drentse Landschap

De gesprokene namens Stichting het Drentse Landschap is dhr. A. Winters, rayonbeheerder van Stichting het Drentse Landschap in het Drents-Friese Wold.

Stichting het Drentse Landschap heeft in het Drents-Friese Wold 450 hectare grond in eigendom. Hiervan is 235 hectare heide waar zo min mogelijk van wordt gemaaid of geplagd. Deze heide wordt onderhouden door natuurlijke begrazing door runderen en schapen in samenwerking met Natuurmonumenten. De 125 hectare grasland wordt in eigen beheer onderhouden. De Stichting het Drentse Landschap heeft een eigen vleesvee boerderij in het gebied met 100 Limousin runderen. Deze worden 's zomers geweid in de weilanden van de stichting en 's winters in potstallen gehuisvest. Het wintervoer voor deze dieren komt van de eigen grond. Voor dit vleesveebedrijf is 100 hectare beschikbaar. Er wordt 10 hectare grasland verpacht aan een biologisch melkveebedrijf bij Doldersum. De overige 15 hectare is overwegend pitrus. Dit wordt gemaaid en gecomposteerd. Daarna wordt dit over de eigen grond uitgereden als bodemverbeteraar.

Stichting het Drentse Landschap doet vrijwel niets aan het loofbos. Dit moet de biodiversiteit verhogen. Het naaldbos wordt eens in de 10 jaar gedund waarbij een redelijke hoeveelheid hout geoogst wordt. Het verdere onderhoud van landschapselementen levert jaarlijks ongeveer 1.000 m³ stamhout op en ongeveer 100m³ houtsnippers.

Stichting Maatschappij van Weldadigheid

Gesproken is met dhr. Mensink, directeur van de Stichting Maatschappij van Weldadigheid en met dhr. Kruier, beheerder van de terreinen die de Stichting Maatschappij van Weldadigheid bezit. Stichting Maatschappij van Weldadigheid heeft cirongeveer 1.300 hectare grond in eigendom. Hiervan ligt cirongeveer 196 hectare binnen de grenzen van het Drents-Friese Wold en ongeveer 454 hectare rondom het Drents-Friese Wold. Bij het dorp Frederiksoord ligt cirongeveer 650 hectare, waarvan ongeveer 100 hectare bos, en ongeveer

550 hectare landbouwgrond dat grotendeels verpacht wordt aan agrariërs.

De bossen van de Stichting Maatschappij van Weldadigheid zijn aangelegd als productiebossen. Dit is nog steeds de doeltelling van de bossen. Jaarlijks wordt er ongeveer 200 ton snoeihout geoogst in de vorm van houtsnippers wat afkomstig is van het onderhoud van lanen, paden en wegen. Elk jaar wordt er ongeveer 100 hectare bos gedund. De stammen die hiervan afkomstig zijn gaan naar een houtzagerij omdat dit de meest waardevolle bestemming hiervoor is. Dit gaat om ongeveer 4.000 m³ stamhout per jaar. Het tak- en tophout blijft voornamelijk achter in het gebied om te dienen als voeding voor de volgende generatie bos.

Gemeente Westerveld

Namens de gemeente Westerveld is gesproken met dhr. D. Buiten en dhr. J. Klooster, beiden werkzaam bij de afdeling openbare werken van de gemeente. De gemeente Westerveld is 283 km² groot en ligt in een bosrijke omgeving. Doordat er veel bos en openbaar groen in de gemeente ligt komt er biomassa vrij uit het onderhoud van de bomen en singels langs wegen en paden. Jaarlijks gaat het om ongeveer 5.000 m³ snoeiafval in de vorm van houtsnippers en het grove tuinafval wat is gebracht bij het afval brengstation van de gemeente. De hoeveelheid spilhout is te verwaarlozen omdat er niet op continue schaal grote bomen gekapt worden. Beide heren zien dat deze houtsnippers in de anonimiteit verdwijnen en zouden dit liever regionaal benut zien worden. Het bermgras wat de gemeente maait wordt afgevoerd naar een composteerder. Dit is een grote kostenpost voor de gemeente.

Gemeente Ooststellingwerf

Namens de gemeente Ooststellingwerf is gesproken met de beleidsmaker op het gebied van de buitendienst dhr. J. Gropstra, en met de chef openbare werkzaamheden dhr. G. Hoven. De gemeente Ooststellingwerf is zeer ambitieus op het gebied van duurzame energie. Het streeft er naar om in 2030 CO² neutraal te zijn als gemeente. In het verleden heeft de gemeente gepleit voor een klein windmolenpark, dit is na een referendum onder de bevolking afgeketst.

Het beheer in het openbaar groen wordt door de gemeente zelf uitgevoerd. Jaarlijks wordt er ongeveer 5.000 ton compost geproduceerd door middel van een eigen composteerinstallatie. De grondstoffen hiervoor zijn voornamelijk bermmaaisel, slootbagger en schone GFT afval van de bewoners. Door het onderhoud aan de infrastructuur wordt jaarlijks enkele honderden m³ houtsnippers geoogst. Deze worden vermarkt aan de hoogst biedende partij op dat moment. Dhr. Hoven geeft aan dat hij liever ziet dat dit in de regio gebruikt wordt.

Gemeente Midden-Drenthe

Namens de gemeente Midden-Drenthe is gesproken met dhr. Wieling, coördinator afval en wegen en toezichthouder op landschapsontwikkeling, en met mw. I. Zwarthuis, van de afdeling Landschapsontwikkeling. De gemeente Midden-Drenthe produceert jaarlijks ongeveer 6.000 ton GFT afval wat op contract naar Attero gaat. Hier gaat ook het bermmaaisel van de gemeente heen wat hier vergist en gecomposteerd wordt. Dhr. Wieling geeft aan dat dit een behoorlijke kostenpost is voor de gemeente en wil dit beschikbaar stellen wanneer dit op een andere manier goedkoper verwerkt kan worden.

Het is bij de gemeente niet bekend hoeveel houtachtig materiaal er vrijkomt bij beheerswerkzaamheden. Deze worden wel door de gemeente zelf uitgevoerd maar dit wordt

op aanbesteding opgehaald door commerciële handelaren/verwerkers. Hierover zijn contracten afgesloten. De grootste biomassaastroom in deze gemeente is het bermgras wat gemaaid en afgevoerd (moet) worden. Het is niet bekend om hoeveel dit exact gaat.

Waterschap Reest en Wieden

Namens het waterschap Reest en Wieden is gesproken met dhr. Pannenburg, coordinator van onderhoud van waterwegen van dit waterschap. Het Waterschap Reest en Wieden oogst relatief weinig biomassa wat betreft houtachtig materiaal. Dit gaat jaarlijks om ongeveer 200 m³ houtsnippers wat afkomstig is van opschot langs kanalen. Verder produceert het waterschap enorm veel biomassa in de vorm van slootmaaisel en slootbagger. Hiervan blijft bijna alles achter op het land van boeren en grond van de gemeenten. Deze zijn ontvangstplichtig hiervoor. De biomassa wat wel verzameld wordt is het slootbagger bij stuwen, sluizen en bij sommige particulieren waarbij het niet mogelijk is om te laten liggen. Dit gaat om ongeveer 150 ton per jaar.

Landschapbeheer Fryslan

Namens Landschapbeheer Fryslan is gesproken met dhr. F. Van der Meer. Landschapbeheer Fryslan is een non-profit organisatie op het gebied van natuur- en landschapbeheer in het cultuurlandschap van Friesland. Landschapbeheer Fryslan adviseert, subsidieert en biedt praktische ondersteuning aan eigenaren van waardevolle landschapselementen. Ook zorgt Landschapsbeheer Fryslan (waar mogelijk) voor financiering van projecten, inventarisaties, monitoren, communionegeveertie en voorlichting. Daarnaast voert het zelf projecten uit als regerende partij. dhr. Van der Meer geeft aan dat er jaarlijks geen vaste hoeveelheid biomassa wordt geoogst maar dat dit afhankelijk is van de projecten die lopen.

Agrarische Natuurvereniging Drenthe

Namens Natuurvereniging Drenthe(ANV Drenthe) is gesproken met dhr. B. Wiekema, voorzitter van ANV Drenthe. ANV Drenthe is een koepelorganisatie van de agrarische natuurverenigingen in Drenthe. Deze koepelorganisatie is ontstaan nadat er zeven kleinere agrarische natuurverenigingen zijn samengevoegd. Deze aparte agrarische natuurverenigingen hadden op zichzelf niet voldoende provinciale dekking en onvoldoende draagkracht. Van onderlinge samenwerking was amper sprake. Nu is ANV Drenthe de koepelorganisatie en heeft elke Drentse gemeente een werkgroep van de ANV Drenthe.

Door de werkgroepen van de ANV Drenthe wordt jaarlijks cirongeveer 1.000 ton haardhout geoogst. Het beleid is dat er geen tak- en tophout achterblijft in het gebied waar gewerkt wordt. Dit betekend dat alle tak- en tophout versnipperd wordt. Jaarlijks gaat dit om cirongeveer 1.000 ton houtsnippers. Dit stamhout en houtsnippers wordt per werkgroep afgezet. Wanneer een werkgroep geen afzet heeft zoekt de ANV Drenthe afzet voor dit product. Er wordt niet met contracten gewerkt omdat er geen garantie is dat er hout geoogst wordt. De klussen worden zo veel mogelijk lokaal aan leden en loonwerkers aangeboden. ANV Drenthe heeft aangegeven dat het groot voorstander is van Loongeveerl for Loongeveerl ideeën.

Agrarische Natuurvereniging Gagelvenne

Namens de Agrarische Natuurvereniging Gagelvenne (ANV Gagelvenne) is gesproken met dhr. T. Hof, voorzitter van de ANV Gagelvenne. ANV Gagelvenne is de ANV van de gemeente Ooststellingwerf in zuidoost Friesland. De ANV Gagelvenne bestaat uit 50 leden waarvan het merendeel veehouder is. ANV Gagelvenne zet zich in voor diergezondheid, dierenwelzijn milieu en leefomgeving. Ook aanwezig bij het interview was dhr Graafstra, loonwerker in Appelscha, met veel klanten rondom het Drents-Friese Wold.

ANV Gagelvenne heeft geen jaarlijkse cyclus wat betreft onderhoud aan landschapselementen. Leden moeten zelf aangeven welke werkzaamheden zij het liefst uitgevoerd zien worden. In overleg met de ANV wordt dit uitgevoerd. Hierdoor kan geen vaste hoeveelheid biomassa worden geleverd. Dit varieert tussen 1.000 m³ houtsnippers en niets.

Totalen

De bovengenoemde gegevens zijn samengevat in tabel 2. De houtsnippers zijn weergegeven in tonnen. Er is aangenomen dat een m³ verse houtsnippers 0,7 ton is⁹ en 55% droge stof bevatten. Dit zijn de minimale vaste hoeveelheden. Afhankelijk van jaarlijkse projecten kunnen er meer m³ stamhout en houtsnippers vrijkomen.

De hoeveelheid grasachtig materiaal dat nu het gebied verlaat wordt niet gewogen of gemeten. Dit is niet exact vast te stellen omdat er grote verschillen in samenstelling is wat betreft droge stofgehalte, massa en soortelijk gewicht. Dit geldt ook voor de heide wanneer dit wordt afgevoerd.

9

<http://www.dwa.nl/uploads/File/artikelen/2008/Hout,%20een%20duurzame%20brandstof,%20VV+%20sept%202008.pdf>

Tabel 2.

Organisatie	Hoeveelheid per jaar
Staatsbosbeheer	13.000-14.000 m ³ stamhout, 500-1.000 m ³ (350-700 ton) snippers
Natuurmonumenten	400 tot 500 m ³ stamhout, 400 tot 500 m ³ (280-350 ton) snippers
Stichting het Drentse Landschap	Ongeveer 1.000 m ³ hout waarvan 100 m ³ (70 ton) snippers
Stichting Maatschappij van Weldadigheid	Ongeveer 4.000 m ³ stamhout, ongeveer 200 ton snippers
Gemeente Westerveld	Ongeveer 350 ton snippers, ongeveer 5.000 ton Grof tuinafval
Gemeente Ooststellingwerf	Enkele honderden m ³ houtsnippers (100 ton) , ongeveer 2.350 ton grof tuinafval
Gemeente Midden-Drenthe	Grasachtig materiaal
Waterschap Reest en Wieden	Ongeveer 200 m ³ (70 ton) houtsnippers
Landschapbeheer Drenthe	Onbekend
Landschapbeheer Fryslân	Afhankelijk van projecten
ANV Gagelvenne	Op moment geen gezamenlijk onderhoud aan landschapselementen
ANV Drenthe	Ongeveer 2.000 m ³ (1.000 ton) haardhout, ongeveer 1.000 ton snippers
Totaal	Tussen 20.300 en 21.400 m³ stamhout, tussen 2.420 en 2.840 ton houtsnippers, 7.550 ton grof tuinafval

Hoofdstuk 3. De huidige gang van zaken rondom biomassa uit het Drents-Friese Wold

Tijdens de interviews is gebleken dat er nu niet tot nauwelijks wordt samengewerkt op bijna alle gebieden tussen de terreinbeherende organisaties. Elke partij heeft haar eigen visie en doelstelling wat betreft het beheer van het haar gebied. In dit hoofdstuk wordt beschreven wat de verschillende doelstellingen en inzichten zijn van deze beheerders. Op deze manier wordt in kaart gebracht wat de verschillen zijn in het beheer en de beheerdoelen, en wat juist de overeenkomsten zijn en mogelijk tot een samenwerking kan leiden.

Staatsbosbeheer

Staatsbosbeheer heeft een duidelijke visie, missie en doelstellingen. De onderstaande tekst is rechtstreeks afkomstig van de website van Staatsbosbeheer:

<http://www.staatsbosbeheer.nl/Over%20Staatsbosbeheer/Visie%20en%20missie.aspx>

Missie

Staatsbosbeheer zet zich in voor een natuurlijke leefomgeving waarmee mensen zich verbonden voelen, die bescherming biedt aan waardevolle planten en dieren en waar plaats is voor beleving en benutting.

Visie

Een Nederland waar natuur en landschap worden gewaardeerd en gekoesterd om hun schoonheid, om de hulpbronnen die ze voortbrengen en om de ecosysteemfuncties die ze vervullen.

Ambities en doelstellingen

Natuur moet dicht bij mensen zijn en blijven. Daar willen we op een ondernemende en duurzame manier voor zorgen. We beschermen de natuur, benutten de producten die eruit voortkomen, en willen graag dat alle Nederlanders genieten van 'buiten'-beleven.

Die ambitie hebben we vertaald naar drie doelstellingen:

- **Natuur, landschap en cultuurhistorische waarden beschermen**
We richten ons op het in stand houden van een zo groot mogelijke verscheidenheid aan Nederlandse landschappen en ecosystemen – voor huidige en toekomstige generaties.
- **Natuurbeleving mogelijk maken**
Iedereen is van harte welkom om te genieten van de natuur. De interesse in de samenleving voor groen, landschap, klimaat en zingeving groeit. De recreatieve functie van natuur wordt daarom steeds belangrijker.
- **Natuurproducten benutten**
Staatsbosbeheer levert milieuvriendelijke en vernieuwbare grondstoffen. Zoals hout en biomassa. Maar ook zijn er ontwikkelingen op het gebied van grondstoffen en wind- en zonne-energie.¹⁰

¹⁰<http://www.staatsbosbeheer.nl/Over%20Staatsbosbeheer/Visie%20en%20missie.aspx>

De doelstelling in het Drents-Friese Wold van Staatsbosbeheer is dat er een gebiedsdekkend belang ontstaat waarbij alle beheershandelingen op termijn ten goede komen aan het gebied. Dit moet worden uitgevoerd naar de richtlijnen die in het BIP 2012 zijn beschreven.

In het Drents-Friese Wold wordt veel aandacht besteed aan de lokale bevolking en aan toerisme. Staatsbosbeheer heeft hiervoor in Diever en in Appelscha informatiecentra waar het Drents-Friese Wold een beleving is. Vanuit hier worden het hele jaar door veel excursies georganiseerd met uiteenlopende thema's. De geïnterviewde namens Staatsbosbeheer is van mening dat de kosten-baten balans niet in evenwicht is in het Drents-Friese Wold. Beheerders en eigenaren hebben veel werk van het beheer wat daardoor veel geld kost, terwijl de horecageveer en de recreatiesector er optimaal van profiteert zonder bijdrage aan het gebied. De lokale beheerder van Staatsbosbeheer zou graag zien dat hier meer evenwicht in komt. Daarom is dhr. Slot voorstander van lokale initiatieven.

Uit kostenoverweging voert Staatsbosbeheer zelf geen werkzaamheden uit. Het coördineert en is een dirigerende partij. Lokale eenheden werken volgens het beheerplan en geven een aannemer werkopdrachten. Bij grote projecten gaat dit op aanbesteding. Bij kleine projecten wordt het gegund aan de relatie van de beheerder.

Dhr. Slot heeft aangegeven dat Staatsbosbeheer tweederde van het Drents-Friese Wold bezit. In en rondom het Drents-Friese Wold bezit het cirongeveer 5.200 hectare. 80% hiervan ligt binnen de grenzen van het Drents-Friese Wold. Deze 5.200 hectare bestaat uit:

	In het Drents-Friese Wold	Aangrenzend aan het Drents-Friese Wold	Totaal
Bos	3.000	250	3.250
Grasland	550	250	800
Heide	50		50
Landschapselementen, kleine bosjes		350	350
Anders: Paden, (water)wegen, gebouwen en dergelijke	550	200	750
Totaal	4.150	1.050	5.200

De graslanden van Staatsbosbeheer worden volledig verpacht aan agrariërs en particulieren. Deze pachters hebben allen een pachtcontract, kort of langlopend, ondertekend met de voorwaarde dat er een duidelijke natuurfunctie op deze grond zit. Dit houdt in dat er beperkingen worden gesteld aan het gebruik. Zo mag er niet bemest worden op deze grond en gelden er uitgestelde maaidata om de flora en fauna haar gang te laten gaan. De doelstelling van Staatsbosbeheer is het in natuur brengen van deze grond. Doordat dit in het verleden reguliere landbouwgronden waren zijn er veel onnatuurlijke mineralen in de bodem gekomen. Staatsbosbeheer wil deze er uit hebben. Vooral fosfaat in de bodem ziet Staatsbosbeheer als een probleem. Het fosfaatgehalte terugdringen gebeurt op drie verschillende manieren. De meest toepasselijke is het uitmijnen. Hierbij wordt er wel elk jaar geoogst maar niet bemest zodat de bodem verschaalt. Om dit te versnellen zijn er percelen

waar wel stikstof kunstmest wordt gestrooid zodat het gewas meer fosfaat opneemt uit de bodem. Plaggen en ontgronden worden op kleine schaal toegepast. Hierbij worden complete teeltlagen verwijderd. Dit is twee jaar geleden gebeurd in het Dwingelderveld, van teeltlagen zijn de geluidswal langs de A28 tussen Beilen en Pesse aangelegd.

Dhr. Slot is zich ervan bewust dat er een moment komt dat door de verschraling van de bodem geen kwalitatief goed product meer groeit voor de pachter en deze geen belang meer heeft bij dit product. Dit zijn onder andere het Drentse Aa beekdal en in de Onlanden bij Peize en Eelde. Hier worden producten geoogst die niet meer de kwaliteit van veevoer hebben. Tot op heden worden deze grasachtige producten gecomposteerd of vergist. Het composteren gebeurt tot nu toe op de kopakker van akkerbouwgronden in de regio, aangezien de regels hiervan worden aangescherpt mag dit in de toekomst niet meer en wordt verlangd dat dit via een officieel composteerbedrijf gedaan wordt, wat veel kosten met zich mee gaat brengen. Voor vergisten in een agrarische is natuurgras niet erg geschikt is de ervaring van de composteerder. Het gras moet intensiever voorbereid worden wat erg veel kosten met zich mee brengt. Hierdoor zal er in de toekomst geen agrarisch gerelateerde activiteit meer plaatsvinden in het Drents-Friese Wold.

Staatsbosbeheer heeft meer gebieden in Drenthe waar dit al het geval is. In deze gebieden beheert Staatsbosbeheer de graslanden zelf en wordt continu de meest duurzame oplossing gezocht voor het product wat hierbij geoogst wordt.

Afhankelijk van de toekomstige functie van deze gebieden zullen wel minimaal eens per jaar gemaaid moeten worden anders verbot het gebied. In theorie zal er dan 800×5 ton droge stof = 4.000 ton droge stof aan grasachtig materiaal vrijkomen waar een oplossing voor gezocht moet worden. Op dit moment is dit nog niet aan de orde, maar over een aantal jaren zal deze omslag invloed hebben op het beheer en de afzet van dit product.

Met de heidevelden doet Staatsbosbeheer vrijwel niets. Dit wordt door de natuur op z'n beloop gelaten. Dit levert niet altijd de mooiste heide op, maar dit type beheer kost geen arbeid en geld. Een aantal jaren geleden bestond er een subsidie om heide te maaien of te plaggen, nu deze subsidie is weggefallen is het financieel niet meer interessant om dit te maaien, plaggen en/of af te voeren.

Het hout daarentegen ziet Staatsbosbeheer als een van de belangrijkste productie eenheid in dit gebied. Oorspronkelijk heeft het Drents-Friese Wold een productiefunctie. Dit was voordat het een nationaal park is geworden. Sinds het jaar 2000 is het omgevormd naar natuurfunctie. Voor deze natuurbossen hebben de plaatselijke beheerders een meerjarig beheersplan gemaakt. Deze is naar de richtlijnen van het BIP opgesteld. In dit beheersplan is vermeld dat elk jaar 300 tot 400 hectare bos wordt gekapt om het bos te verjongen. Hierdoor wordt er jaarlijks 13.000 tot 14.000 m³ stamhout geoogst en uit het gebied gehaald. Bij deze vellingen wordt het tak- en top hout in het gebied achtergelaten. Bij het onderhoud aan houtwallen, singels, lanen, paden en overige landschapselementen komt jaarlijks tussen de 350 en 700 ton houtsnippers vrij.

Wanneer er een velling heeft plaatsgevonden wordt de geschatte hoeveelheid hout doorgegeven aan de productiecoördinator van Energiehout B.V. Energiehout B.V. is een honderd procent dochteronderneming van Projecten B.V. van Staatsbosbeheer. Haar taak is het vermarkten van de biomassaströmen die vrijkomen bij het beheer van de terreinen van Staatsbosbeheer¹¹

¹¹ www.energiehout.com/home

Energiehout B.V. vermarkt alle houtstromen die vrijkomen bij het beheer door Staatsbosbeheer. Zij levert dit vooral aan energiecentrales, maar ook aan de markt. Dhr. ter Weeme, productiecoördinator van Energiehout B.V. heeft aangegeven dat het alleen maar levert wanneer er geld mee wordt verdient. Ook geeft hij aan dat de houtsnippers wel vermarkt worden omdat er langlopende contracten zijn afgesloten met afnemers. Alle biomassa die uit een gebied komt van Staatsbosbeheer gaat over de weegbrug en wordt per ton betaald.

Natuurmonumenten

De vereniging Natuurmonumenten is met 1.000 hectare de op een na grootste terreineigenaar in het Drents-Friese Wold Drents-Friese Wold. De vereniging heeft in haar nieuwe natuurvisie van 2012 drie hoofdthema's benoemd waar het haar bestaansrecht aan te danken heeft. Dit zijn:

- Behoud, herstel en ontwikkeling van karakteristieke natuurlijke landschappen,
- De rol van natuur en landschap bij het oplossen van klimaat- en duurzaamheidsvraagstukken
- Het verbinden van mens en natuur.¹²

Dhr. Kreetz en dhr. Borjeson hebben over het beheer in het Drents-Friese Wold het volgende gezegd.

Een doelstelling van Natuurmonumenten in het Drents-Friese Wold is op de lange termijn zo weinig mogelijk ingrijpen in de ontwikkeling van de natuur. Dit komt omdat het Drents-Friese Wold een natuurfunctie heeft. In het Dwingelderveld, een nationaal park in de buurt van het Drents-Friese Wold wordt juist wel ingrijpend beheerd omdat dit van oudsher een cultuurlandschap was en in stand wil houden door intensiever beheer.

Natuurmonumenten oogst relatief weinig hout uit het gebied. Dit wordt alleen geoogst wanneer dit ten goede komt voor de verjonging van het bos. De uitheemse soorten, boomsoorten die niet oorspronkelijk uit West-Europa komen, worden uit het bos verwijderd. Dit zijn onder andere de Japanse Larix, Douglas, en de Amerikaanse eik. Op deze manier wil men een typisch Nederlandse natuur ontwikkelen.

Natuurmonumenten is een coördinerende organisatie. Zelf voert het geen veldwerkzaamheden uit. De lokale beheerders maken een meerjarig beheerplan aan de hand van de doelstellingen die zijn vast gelegd voor dit gebied. Dit beheerplan moet voldoen aan de visie van Natuurmonumenten zelf en aan die van het Overlegorgaan Drents-Friese Wold. Natuurmonumenten heeft zelf aangegeven niet als biomassaproductent te willen worden beschouwd maar als natuurbeheerder. Het beheer staat daarom ook volledig in het teken van natuur.

Wanneer er in het beheerplan wordt aangegeven dat er een bepaald gebied gekapt, gesnoeid of omgevormd moet worden, worden hier offertes van verschillende aannemers opgevraagd die FSC gecertificeerd zijn. Dit is een voorwaarde die Natuurmonumenten stelt om op deze manier aan te tonen dat het eerlijk hout is. Het snoeien gebeurt vooral aan wallen en singels. Wanneer er gekapt wordt om het bos te verjongen worden de stammen uit het gebied gehaald en blijft het tak- en top hout achter. Door het achterlaten van dit tak- en top hout ontstaat er een voedingsbodem voor de volgende generatie bomen en levert dit veel biodiversiteit op. Wanneer er een gebied wordt omgevormd wordt alle materiaal verwijderd.

¹² www.natuurmonumenten.nl/natuurvisie

Ook het tak- en tophout en de stobben. De aannemer die de werkzaamheden uitvoert krijgt het product om niets mee en zorgt voor de afzet. Op deze manier kost het Natuurmonumenten geen geld. De stammen gaan vooral naar lokale houtzagerijen. Houtsnippers hebben geen vaste bestemming. Het is mogelijk dat deze regionaal worden afgezet door de aannemer, maar deze kunnen ook naar het buitenland worden getransporteerd. Er wordt jaarlijks geen vaste hoeveelheid hout geoogst. Natuurmonumenten werkt daarom niet met vaste contracten omdat het geen leveringsplicht wil hebben. Dhr. Kreetz heeft aangegeven dat de komende 10 jaar een omvormingsfase van productiebos naar natuurbos wordt gerealiseerd waarbij grote hoeveelheden hout worden geoogst. Op de lange termijn zal deze hoeveelheid minder zijn.

Van de 290 hectare grasland wordt 250 hectare verpacht aan (biologische) landbouwbedrijven in de regio. Hiervoor zijn kortlopende contracten afgesloten. De pacht van deze graslanden brengt beperkingen met zich mee wat betreft het gebruik. Als eis stellen wij dat het minimaal eens per jaar gemaaid wordt, er geen kunstmest en chemische bestrijdingsmiddelen mogen worden toegediend en dat de gebruiker niet voor 1 juni mag maaien. Er zijn gebieden waar deze maaidatum nog later is. Dit is afhankelijk van de vogelsoorten die er op dat moment broeden. De pachter betaalt een bedrag per hectare aan Natuurmonumenten, in ruil voor het gebruik van de grond. Daarbovenop krijgt de pachter een beheerssubsidie.

Natuurmonumenten heeft zelf 40 hectare grasland in gebruik. Deze worden beweid met Schotse Hooglanders. Van deze 40 hectare wordt ook het wintervoer voor deze runderen gewonnen. Schapen van Stichting het Drentse Landschap begrazen voornamelijk op de heidevelden. De heidevelden die de schapen beweiden worden gezamenlijk onderhouden met Stichting het Drentse Landschap. De schapen lopen ook gedeeltelijk op de heidevelden van Stichting het Drentse Landschap. Natuurmonumenten doet verder niets aan de heidevelden in het Drents-Friese Wold.

Natuurmonumenten heeft de ambitie om binnen 10 jaar het hele Drents-Friese Wold als een groot natuurgebied te laten functioneren met een hek eromheen zodat de “big five” er kunnen leven. Dit zijn wilde paarden, wilde runderen, wilde zwijnen, edelherten en wisenten. Het graasgebied zal dan ongeveer 5.000 hectare groot zijn waar verder weinig actieve beheersmaatregelen worden genomen.

Stichting Het Drentse Landschap

Stichting het Drentse Landschap zet zich in voor het behoud van de Drentse natuur en maakt zich sterk voor het behoud van cultuurhistorische erfgoederen in Drenthe. Binnen het Drents-Friese Wold heeft de stichting 450 hectare grond in eigendom. Hiervan is 225 hectare heide, 125 hectare grasland en 100 hectare bos. Daarnaast heeft het nog 35 hectare akkerbouwgrond buiten de grenzen van het Drents-Friese Wold.

Een visie van Stichting het Drentse Landschap is het behouden en ontwikkelen van natuur en cultureel erfgoed en dit te delen met omwonenden en toeristen.

Het Drents-Friese Wold is een van de grootste aaneengesloten gebieden die het Drentse Landschap in eigendom heeft. Verder in de provincie heeft het nog een aantal gebieden met dezelfde omvang en vele kleinere gebiedjes.

Stichting het Drentse Landschap heeft 235 hectare heide in het Drents-Friese Wold. Het streven is om elk jaar minimaal 10 hectare te maaien om de heide te verjongen. Het product wat hierbij wordt afgevoerd wordt zelf gecomposteerd en over de eigen akkerbouwgronden gereden als bodemverbeteraar. Het gebeurt zelden dat er nog een stuk heide geplagd wordt. Het heideveld wordt op een natuurlijke manier onderhouden door schapen en runderen hierop te laten grazen. Dit gebeurt in samenwerking met Natuurmonumenten. Verder worden er geen ingrepen gedaan in de heide. Er wordt alleen gezorgd dat wandel en fietspaden open blijven en dat de zandverstuivingen niet dichtgroeien.

Van de 125 hectare grasland wordt 10 hectare verpacht aan een biologische melkveehouder uit Doldersum. Omdat deze een biologische bedrijfsvoering heeft krijgt deze geen beperkingen opgelegd van Stichting het Drentse Landschap.

Stichting het Drentse Landschap heeft zelf een zoogkoeien boerderij in het Drents-Friese Wold. Voor deze boerderij is 100 hectare grasland in gebruik. 's Zomers weiden de ongeveer 100 Limousin runderen hierop en wordt er gemaaid en gehooit voor de wintervoer voorraad. Hier wordt een biologische bedrijfsvoering gevoerd waar bewust voor gekozen is. Omdat de grond al een natuurfunctie heeft is het erg aantrekkelijk om de bedrijfsvoering biologisch te hebben zodat er een meerwaarde aan het eindproduct, rundvlees, kan worden gegeven. Buiten de grenzen van het Drents-Friese Wold ligt nog 35 hectare grond van Stichting het Drentse Landschap waar granen worden verbouwd die als krachtvoer dienen voor de Limousins.

De overige 15 hectare bestaat voornamelijk uit pitrus, Jacobskruid en andere planten die niet geschikt zijn voor veevoer. Deze worden sowieso eens per jaar gemaaid, als het mogelijk is twee keer. Het product wat hier afkomt wordt of zelf gecomposteerd en uitgereden over de akkerbouwgrond, of deze wordt afgevoerd. Dit is afhankelijk van wat voor soort planten er in zitten. De percelen waar Jacobskruid in zit worden altijd afgevoerd om het verzaaien van dit plantje te voorkomen omdat deze giftig is voor herkauwers.

Het loofbos van Stichting het Drentse Landschap wordt zeer extensief onderhouden. Er wordt enkel langs wegen en paden gesnoeid zodat deze open blijven. Het snoeiafval wordt vaak wel afgevoerd. Het naaldbos is opgesplitst in 10 blokken. Elk jaar wordt er een blok gedund. De stammen worden door de aannemer die het bos kapt meegegeven zodat deze het werk kosteloos uitvoert. Ook wordt het tak- en tophout meegenomen door deze aannemer. Jaarlijks wordt er ongeveer 1.000m³ hout uit het gebied gehaald. Hiervan is ongeveer 100m³ (ongeveer 70 ton) houtsnippers.

Alle beheerswerkzaamheden wordt door Stichting het Drentse Landschap zelf of door haar vrijwilligers uitgevoerd. Alleen het dunnen van de naaldbossen wordt door een aannemer uitgevoerd. Dit gaat op aanbesteding op regionale schaal. Het heideveld wordt beheert in overleg met Natuurmonumenten omdat zij samen een schaapskudde hebben. De schaapskooi (schapenstal) van Natuurmonumenten wordt deels gehuurd door Stichting het Drentse Landschap.

Er zijn ambities om met Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer samen te werken en van het hele Drents-Friese Wold een groot natuurgebied te maken waarbij er zo weinig mogelijk beheer wordt toegepast en waarbij grote grazers het gebied moeten onderhouden. Dit is tot nu toe bij plannen gebleven omdat er geen kartrekker is. Er wordt een afwachtende houding aangenomen aldus dhr. Winters

Stichting Maatschappij van Weldadigheid

Stichting Maatschappij van Weldadigheid is in 1818 opgericht door generaal Johannes van den Bosch met als doel de armoede in de grote steden te bestrijden. In deze tijd zijn er ruige gronden aangekocht in Drenthe met de bedoeling deze te laten ontginnen door bedelaars en landlopers. In eerste instantie kon men zich vrijwillig hiervoor aanmelden, later gebeurde dit onder dwang. Op deze manier is ook strafkolonie Veenhuizen ontstaan. Het doel van Generaal van den Bosch was de nutteloze armoedige mensen heropvoeden en zelfvoorzienend te laten leven. Op deze manier zou de onderste laag van de bevolking naar een hoger niveau worden geleid.

De Stichting Maatschappij van Weldadigheid is een cultureel erfgoed uit deze tijd. Vandaag de dag heeft het 1.300 hectare grond in eigendom. Hiervan ligt 650 hectare rond het dorp Frederiksoord. Dit ligt op ongeveer 10 kilometer van het Drents-Friese Wold. Hiervan wordt ongeveer 550 hectare cultuurgrond verpacht aan vijf melkveehouders en een akkerbouwer. De overige 100 hectare bij Frederiksoord bestaat uit bos, paden, lanen en houtsingels. Dit gebied staat op de nominatie te worden opgenomen als cultureel erfgoed bij UNESCO.

De andere 650 hectare ligt bij Vledder. Deze hectares bestaan vrijwel volledig uit bos. Hiervan ligt 200 hectare binnen de grenzen van het Drents-Friese Wold en 450 buiten deze grenzen. Deze 650 hectare is wel een aaneengesloten bosgebied. De grond die ooit is aangekocht was bestemd voor ontginning en zou worden omgevormd worden tot landbouwgrond voor de koloniebewoners. Toen dit niet is gelukt is er bos aangeplant. Dit bos was uitsluitend productiebos. De productiedoelstelling heeft het nog steeds. De Stichting Maatschappij van Weldadigheid wou eerst niet dat hun grond binnen de grenzen van het Drents-Friese Wold zou komen omdat men vreesde voor beperkingen van de productiedoelstelling en dat dit een natuurdoelstelling moest krijgen. Er is een overeenstemming met de provincie gekomen dat de productiedoelstelling blijft en dat er geen beperkingen worden opgelegd door natuurfuncties. Naast landbouwgrond en bos heeft de Stichting Maatschappij van Weldadigheid 60 gebouwen, waarvan 30 op de monumentenlijst, een begraafplaats en veel openbare (zand) wegen in eigendom. De inkomsten van de stichting bestaat uit het verpachten van grond, verhuur van gebouwen en het verkopen van stamhout. Van deze inkomsten wordt het onderhoud en beheer van de bezittingen gefinancierd. De huidige doelstelling van de stichting is het behouden en ontwikkelen van het historische erf- en gedachtegoed van Generaal Johannes van den Bosch.

De Stichting Maatschappij van Weldadigheid heeft haar bossen in eigen beheer. Een klein team van vaste mensen en veel vrijwilligers voeren het werk uit. De kleine klussen zoals het snoeien en onderhouden van wegen en paden worden door deze mensen gedaan. Het snoeihout wordt zelf versnipperd. Dit wordt in een depot gestort. Wanneer er een volle vracht (ongeveer 20 ton) of meer ligt wordt dit opgehaald door een vleeskuikenhouder. Deze verwarmd zijn stallen met houtsnippers, onder andere die van de Stichting Maatschappij van Weldadigheid. Deze afnemer zorgt zelf voor het transport van deze snippers. Jaarlijks gaat dit om ongeveer 200 ton. Voor deze houtsnippers wordt geen geld ontvangen, maar gaan om niets weg.

Een productiedoelstelling is dat elk jaar ongeveer 100 hectare bos gedund wordt. Hierbij worden de helft van alle bomen gekapt en afgevoerd. Het tak- en top hout wordt grotendeels achtergelaten zodat dit kan dienen als voedingsbron voor het jonge opschot en omdat het op dit moment niet rendabel is om uit het bos te halen. De stammen worden langs de weg

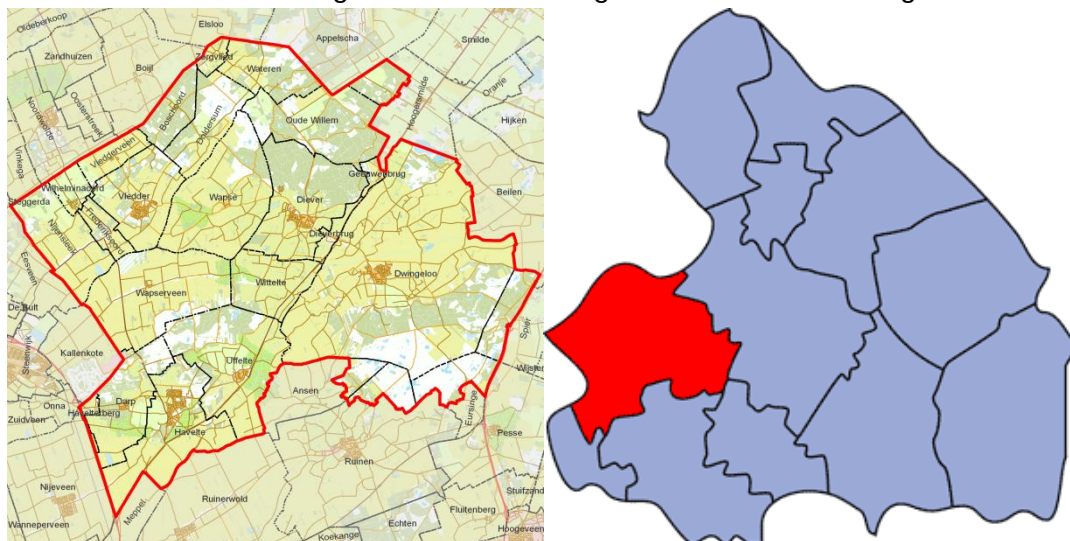
gelegd en opgehaald door een aannemer die dit verder verhandeld met een houtzagerij. Het stamhout wordt op stam verkocht en gaat weg voor rond de 35 euro per m³. Bij deze jaarlijkse dunningen wordt ongeveer 4.000 m³ stamhout verkocht. De dunningen worden jaarlijks aanbesteedt aan gespecialiseerde en gecertificeerde aannemers.

De bovengenoemde gaten bevatten de houtoogst van het hele areaal van de Stichting Maatschappij van Weldadigheid, niet allen het gebied wat in en rondom het Drents-Friese Wold ligt.

Gemeente Westerveld

Het grootste gedeelte van het Drents-Friese Wold Drents-Friese Wold ligt in de gemeente Westerveld. De gemeente heeft echter geen zeggenschap over de biomassa van de terreineigenaren Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, Stichting het Drentse Landschap en de Stichting Maatschappij van Weldadigheid. De biomassa waar de gemeente over gaat zijn de biomassa die de gemeente zelf produceert. Dit kan ruwweg worden opgedeeld in drie verschillende stromen. Dit zijn houtsnippers afkomstig van het onderhoud van gemeentelijke infrastructuur, maaisel van bermen en (braakliggende) bouwterreinen en het groenafval van het gemeentelijke brengstation.

Op de onderstaande afbeelding is te zien waar de gemeente Westerveld ligt in Drenthe.

De gemeente Westerveld is een zeer groene gemeente. Er zijn veel bossen, boswallen en andere houtachtige elementen langs de infrastructuur. Over het algemeen is het zo dat de boswallen langs de weg eigendom zijn van de gemeente, de boswallen en singels die dwars op de weg staan van andere eigenaren als Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten of van boeren en particulieren.

De gemeente Westerveld heeft wat snoeien betreft een jaarlijkse onderhoudsroute. Deze wordt om de 6 jaar herhaald. De gemeente voert de snoeiwerkzaamheden in eigen beheer uit. Deze takken en ander snoeiafval wordt door medewerkers van de gemeente langs de weg gelegd. Daarna wordt dit opgehaald door een aannemer. Hiervoor zijn drie-jarige contracten afgesloten. Op dit moment aannemer/loonbedrijf Leffers uit Havelte dit op. In het verleden werd dit door de gemeentewerken zelf gedaan en werden de snippers onder de bevolking (ongeveer 19.000 inwoners) verdeeld. Dit kostte op de duur teveel tijd van de medewerkers en daarom is hiermee gestopt. Het is bij de gemeente bekend dat deze

aannemer van meerdere gemeenten het snoeiafval ophaalt en dit naar de firma Stramroy in Steenwijk brengt. Dit is een fabriek die van houtsnippers coolcoal maakt. Tijdens het schrijven van dit rapport is bekend geworden dat deze firma failliet is. Waar dit snoeiafval nu heen gaat is onbekend.

De tweede stroom die genoemd is, is het groenafval van het gemeentelijke brengstation. Naar dit afvalbrengstation kunnen inwoners van de gemeente hun groenafval tot op zekere hoogte gratis kwijt. Volgens de heren Buiten en Klooster is ongeveer de helft van het afval wat hier gebracht wordt geschikt om te versnipperen en te verbranden. Deze afvalstroom is zeer divers. Het bestaat uit takken en struiken, maar ook uit grasachtig materiaal en voedselresten. Medewerkers van het brengstation proberen dit bij aankomst zo veel mogelijk direct te scheiden zodat er verschillende stromen ontstaan. Het gedeelte wat hiervan versnipperd en verbrand kan worden wordt door dezelfde aannemer opgehaald.

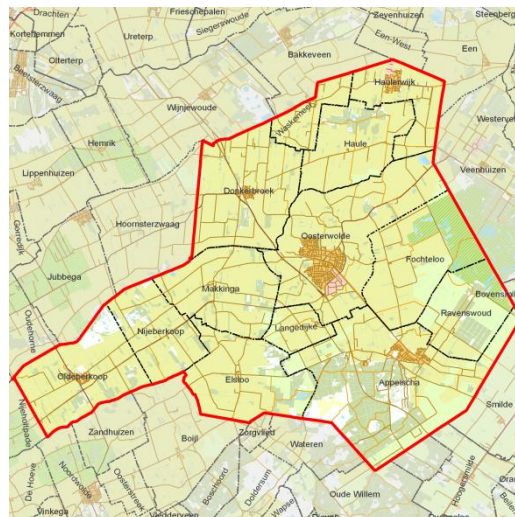
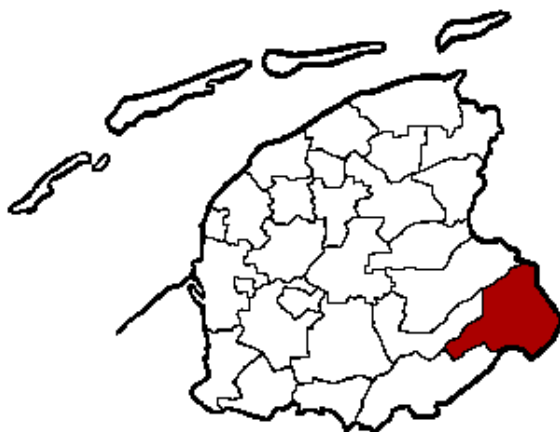
Van de gemeente Westerveld haalt de aannemer jaarlijks ongeveer 5.000 ton houtsnippers op. Dit zijn de snippers die afkomstig zijn van het onderhoud van het gemeentelijk groen en het grove materiaal van het brengstation. Voor dit materiaal ontvangt de gemeente 10 euro per ton en groencertificatiegeveerten afhankelijk van de hoeveelheid. Het systeem van zelf snoeien en laten ophalen bevalt de gemeente erg goed en is volgens de beleidsmakers tot nu toe de efficiëntste. De gesproken mensen vinden het jammer dat de houtsnippers in de “anonimiteit” verdwijnen. Zij zien het liever in de gemeente zelf een duurzame bestemming hebben.

De derde stroom biomassa die vrijkomt in de gemeente is het grasachtige materiaal. Dit zijn bermgras, gras van braakliggende bouwterreinen en verdere plantenresten die de gemeente zelf oogst bij het onderhoud van de plantsoenen. Het is niet bekend om hoeveel dit jaarlijks gaat. Er is wel aangegeven dat het verwijderen van deze biomassa een enorme kostenpost is voor de gemeente. Deze ziet hier graag een duurzame oplossing voor.

Tijdens het gesprek is duidelijk geworden dat de gemeente Westerveld erg ambitieus is op het gebied van duurzaamheid. Bijvoorbeeld het gemeentehuis wordt verwarmd en gekoeld met een WKO, De buitendienst gebruikt geen chemische middelen bij de onkruidbestrijding en nieuwe gemeentevoertuigen moeten op groen gas of elektrisch kunnen rijden.

Gemeente Ooststellingwerf

Het Friese gedeelte van het Drents-Friese Wold ligt in de gemeente Ooststellingwerf. De betrokkenheid van de gemeente met het Drents-Friese Wold is puur politiek- beleidsmatig. Het heeft net als de gemeente Westerveld geen zeggenschap over de terreinen van de natuurbeheerders. De gemeente Ooststellingwerf is zeer ambitieus op het gebied van duurzame energie. Het wil in het jaar 2030 CO₂ neutraal zijn. Het is kort geleden gestart met een drietal projecten op dit gebied. Dit zijn onderzoeken naar mogelijkheden van houtachtige reststromen uit de industrie, mestverwerking/vergisting en de bouw van een nieuw industriepark wat zelfvoorzienend moet zijn qua energie opwekking en gebruik. Hiervoor heeft de gemeente ook energie convenanten getekend met het rijk. Op de onderstaande afbeeldingen is te zien waar de gemeente Ooststellingwerf ligt in Friesland.

De gemeente Ooststellingwerf produceert jaarlijks enkele honderden tonnen houtsnippers wat afkomstig is van het onderhoud langs de infrastructuur. De gemeente voert met eigen personeel een 5 jarige onderhoudscyclus. Elk jaar wordt er een deel van het groen langs de wegen, kanalen en paden gesnoeid. De gemeente doet dit vooral om ervoor te zorgen dat de leefomgeving van haar inwoners (ongeveer 26.000) als plezierig en veilig wordt ervaren. Er wordt niet exact bijgehouden hoeveel houtsnippers er worden geproduceerd. De enkele honderden tonnen is een grove inschatting. Naast plantsoenen, wallen en singels heeft de gemeente enkele hectares bos in eigendom wat bestemd is als recreatiebos, niet als productiebos. Hier wordt ook om de 5 jaar gesnoeid om het bos toegankelijk te houden. Voor de afzet van deze houtsnippers is geen vaste afnemer. Hiervoor wordt jaarlijks de goedkoopste oplossing gezocht. Alle snoei en transportwerkzaamheden worden in eigen beheer uitgevoerd.

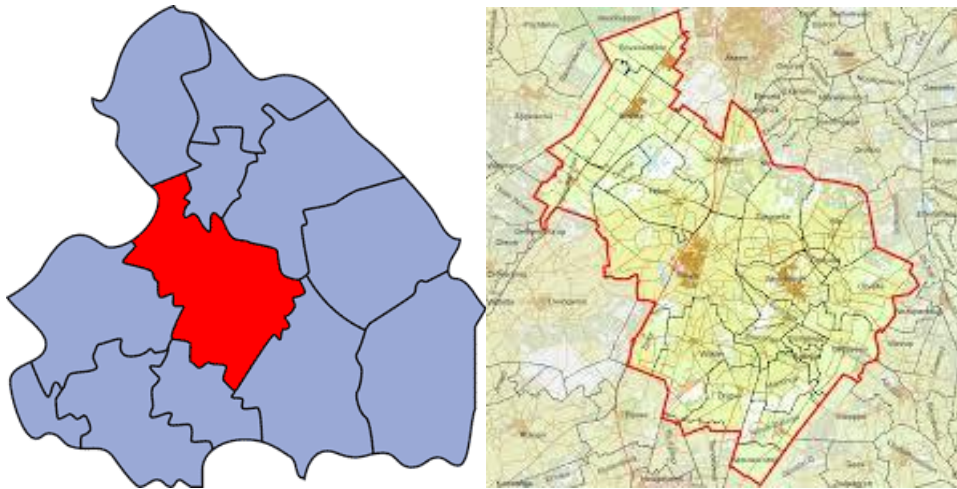
Naast houtsnippers produceert de gemeente ongeveer 5.000 ton compost per jaar. De grondstof van deze compost is het bermmaaisel, slootbagger en blad. Op de gemeentewerf in Oosterwolde is door de gemeente een eigen composteerinstallatie gebouwd. Het composteren doet de gemeente zelf. Van de ongeveer 5.000 ton geproduceerde grondstof is na 8 a 9 maanden composteren cirongeveer 2.500 ton over. Deze compost wordt verkocht aan diverse tuincentra en aan agrariërs. Op deze Locatie wordt alleen materiaal gecomposteerd wat afkomstig is uit de gemeente Ooststellingwerf. Wettelijk is het niet mogelijk om ook van andere instanties materiaal te composteren.

Het GFT afval van de inwoners mag niet gecomposteerd worden op de gemeentewerf. Dit wordt afgezet bij Omrin, een afvalverwerker in Harlingen. Hier zijn meerjarige contracten mee gesloten.

Gemeente Midden-Drenthe

Ondanks dat het Drents-Friese Wold Drents-Friese Wold niet in de gemeente Midden-Drenthe ligt is er toch met deze gemeente gesproken. De gemeente Midden-Drenthe grenst aan het Drents-Friese Wold. De binding die de inwoners van de westkant van de gemeente hebben met het Drents-Friese Wold is volgens Dhr. Wieling erg groot. Binnen deze gemeente wordt veel biomassa geproduceerd in de vorm van GFT, snoeihout, stamhout, bermmaaisel en overig grof tuinafval. Op het gebied van groenafval werkt de gemeente Midden-Drenthe samen met de gemeenten Hogeveen, de Wolden, Meppel en Westerveld. Dhr. Wieling geeft aan dat voor elke soort afval de meest economische oplossing wordt

gezocht. Op de onderstaande afbeeldingen is te zien waar de gemeente Midden-Drenthe zich bevindt.

Het bermbeheer wordt door de gemeente Midden-Drenthe zelf uitgevoerd. Hiervoor heeft het de nodige machines en dergelijke die de bermen maaien. Er wordt uit kostenoverweging zo min mogelijk aan ecologisch bermbeheer gedaan. Dit houdt in dat er alleen gemaaid wordt en het gemaaid materiaal achterblijft in de bermen. Alleen langs verbindingswegen met de ecologische hoofdstructuur wordt het gemaaid product verwijderd. Het verzamelde bermgras wordt gestort bij Attero.

Het snoeien en onderhouden van het gemeentelijk groen wat bestaat uit enkele honderden hectares houtwallen langs wegen en plantsoenen wordt uitbesteed aan ALESCON. Dit is een bedrijf dat werkt met mensen met een beperking in meer of mindere mate. Er is door de gemeente berekend dat mechanisch werken goedkoper is dan mensen van ALESCON in te huren, de gemeente ziet het als verantwoording om deze mensen werk te bieden. Het product, takken en stammen wat deze mensen bij het onderhoud oogsten wordt langs de weg gelegd. Hierna wordt dit opgehaald door een transportbedrijf en naar de firma Zuidema in Hoogeveen gebracht. Hier worden er snippers van gemaakt en verbrand in een elektriciteitscentrale. Deze firma betaald voor het geleverde product. Er wordt niet exact bijgehouden om hoeveel ton of m³ dit gaat.

Het GFT afval wordt door de gemeente zelf verzameld en door de gemeente haar eigen transportmiddelen naar Attero gebracht waar dit verder wordt verwerkt.

Het Grof tuinafval wordt door de inwoners naar het overlaadstation van de gemeente gebracht. Afhankelijk van de hoeveelheid wordt dit regelmatig door een aannemer versnipperd en door de aannemer meegenomen. Dit gebeurt op aanbesteding. In het verleden deelde de gemeente zelf wel houtsnippers uit aan haar inwoners. Dit kostte op een gegeven moment teveel tijd en geld zodat dit nu op de huidige manier wordt uitgevoerd. Ook waren burgers niet bereid om te betalen voor dit product zodat het financieel niet aantrekkelijk meer was.

Binnen de gemeente Midden-Drenthe is het bedrijf Attero gevestigd. Dit is de vroegere V.A.M. (Vuil Afvoer Maatschappij). Jaarlijks gaat er vanuit de gemeente Midden-Drenthe ongeveer 6.000 ton GFT afval naar Attero. Dit bedrijf verwerkt dit verder. Vanuit heel Nederland komt er GFT en ander groenafval naar Wijster. Attero heeft hiervoor een vergisting installatie. Op deze manier produceert Attero ongeveer 1.000.000 MWh elektriciteit per

jaar uit duurzame grondstoffen. Sinds enkele jaren wordt er bij Attero gebruik gemaakt van een industriële vergister. Hier wordt groen gas geproduceerd en geïnjecteerd in het aardgasnetwerk. Attero is aan het onderzoeken of een afval vergasser rendabel kan worden gebouwd.

Naast groene stroom en groen gas produceert Attero een onbekende hoeveelheid compost voor de landbouw, tuinentra en tuinbouw.

De gemeente Midden-Drenthe heeft contracten met Attero op het gebied van GFT en huishoudelijk afval. Verder heeft dhr. Wieling aangegeven dat het niet aan levercontracten gebonden wil zijn. Een samenwerking wat betreft biomassa rond het Drents-Friese Wold is positief opgevat, mits dit economische voordelen heeft voor de gemeente. Dhr. Wieling heeft aangegeven dat op dit moment de huidige gang van zaken voor de gemeente de meest duurzame en economische is. Hij zal de verdere ontwikkeling van dit haalbaarheidsonderzoek volgen maar heeft aangegeven dat er op dit moment nog geen medewerking zal worden verleend in het vervolgtraject.

Agrarische Natuurvereniging Drenthe

Agrarische Natuurvereniging Drenthe is, zoals eerder genoemd, een koepelorganisatie van verschillende afdelingen van de agrarische natuurverenigingen. Alle activiteiten die een afzonderlijke afdeling doet wordt gecommuniceerd met de ANV Drenthe. ANV Drenthe werkt veel samen met Staatsbosbeheer, Landschapbeheer Drenthe, gemeenten, provincie en particulieren. Deze bovengenoemde partijen hebben veel werkzaamheden die zij uitbesteden zoals snoeien, wandel- en fietspaden onderhouden, slootonderhoud, het terugbrengen van oude landschapselementen en dergelijke. ANV Drenthe werkt als opdrachtnemer.

Voor de uitvoering van deze werkzaamheden worden de leden ingeschakeld. De leden zijn vaak agrariërs die hun land onderhouden en burgers die hun dorp 'mooi' willen hebben. De leden worden betaald naar het werk wat zij doen door de stichting SALM. Dit is de financiële afdeling van de ANV Drenthe. ANV Drenthe is al enkele jaren bezig met het vergroenen van de landbouw. Dhr. Wiekema is van mening dat de landbouw veel meer kan vergoeden dan nu als er wordt samengewerkt met elkaar en met natuurorganisaties. Een agrarische natuurvereniging is een goede tussenliggende partij tussen agrariërs en natuurorganisaties en kan beide partijen voordeel bieden. Zowel in kosten als op Europees wetgevingsniveau.

Op deze manier wordt er door de ANV Drenthe jaarlijks ongeveer 1.000 ton haardhout geoogst. Het beleid is dat er geen tak- en tophout achterblijft in het gebied waar gewerkt wordt. Dit betekent dat alle tak- en tophout versnipperd wordt. Jaarlijks gaat dit om ongeveer 1.000 ton houtsnippers. Dit stamhout en houtsnippers wordt per werkgroep afgezet. Wanneer een werkgroep geen afzet heeft zoekt de ANV Drenthe afzet voor dit product. Hiervoor wordt de meest duurzame oplossing gezocht. Rechte stammen gaan bij voorkeur naar de houtzagerij. Welke stammen niet geschikt zijn voor de zagerij worden verkocht als haardhout. De afnemer koopt dit als stam of blok. De houtsnippers worden verkocht aan de markt, dat houdt in dat er op het moment van aanbod een partij wordt gezocht en er niet met opslag gewerkt wordt.

Er wordt niet met contracten gewerkt omdat er jaarlijks geen garantie is dat er hout geoogst wordt. De klussen worden zo veel mogelijk lokaal aan leden en loonwerkers aangeboden. Dit

is niet alleen efficiënt qua kosten, maar ook voor de sfeer onder de leden. ANV Drenthe is erg voorstander van lokale economieën.

Agrarische Natuurvereniging Gagelvenne

Een aantal jaren geleden is er vanuit de stichting ELAN, een overkoepelende organisatie van 5 agrarische natuurverenigingen in Friesland, voor elk landbouwbedrijf een beheerplan gemaakt. Hiermee zou de agrariër leren het landschap te onderhouden en te oogsten. Nadat deze plannen zijn gemaakt is er niets meer gedaan met dit thema. Vanuit de ANV is besloten dit niet meer collectief aan te pakken omdat elke veehouder zelf de vele boswallen en houtsingels heeft te onderhouden. Dit waren de oorspronkelijke plannen vanuit de stichting ELAN.

De meeste houtwallen in het landschap zijn eigendom van Staatsbosbeheer of de gemeente. De gemeente onderhoudt deze boswallen om de vijf jaar zelf. Deze voert de biomassa ook zelf af. De boswallen van Staatsbosbeheer worden de laatste jaren onderhouden door vrijwilligers van Staatsbosbeheer. Deze vrijwilligers nemen dit hout mee voor de open haard en dergelijke. Ondanks de vele singels en boswallen wordt er geen collectief beheer gepleegd.

Dhr. Graafstra is bedrijfsmatig actief met het onderhouden en beheren van 20 hectare natuurgrond. Dit gaat om grasland. In houtachtige biomassa is Dhr. Graafstra (nog) niet actief.

Dhr. Hof heeft aangegeven dat de ANV actiever wil en kan zijn wat betreft samenwerking met het landschapsonderhoud. Er wordt bekeken of het mogelijk is om als ANV de randgebieden, de noordwest kant, van het Drents Friese Wold gezamenlijk te beheren. Dit wordt in samenwerking gedaan met het onderzoek naar een voercentrum in de regio. Volgens dhr. Hof wordt het voor agrariërs steeds aantrekkelijker om samen te werken met een natuurorganisatie. Dit op het gebied van voer, mest, energie en structuurverbeterende materialen.

De ANV is voorstander van lokale initiatieven. Dit voelt beter dan wanneer de biomassa maar ergens heen gaat. Volgens dhr. Hof is een goede samenwerking mogelijk wanneer er een sturende partij boven staat.

Als voorzitter van de ANV weet dhr. Hof dat het grootste deel van de leden het wel ziet zitten om de biomassa die zij oogsten van de landschapselementen in te zamelen en beschikbaar te stellen. Eerder werd er wel gezamenlijk onderhoud gepleegd. Dit is in de loop der jaren doodgebloed omdat er geen concreet doel was om de biomassa af te zetten. Vanuit de vereniging is belangstelling voor meer samenwerking.

Landschapbeheer Drenthe

De betrokkenheid die Landschapbeheer Drenthe heeft met biomassa is vrij klein. Landschapbeheer Drenthe is een organisatie die zich vooral inzet op het bewustzijn van het behouden van het oude karakteristieke, cultuurhistorische landschap rondom de Drentse esdorpen.

Zelf voert Landschapbeheer Drenthe erg weinig onderhoudswerkzaamheden uit. Meestal blijft het bij het ontwerpen van een beheerplan of inrichtingsplan van een kleinschalig project. Enkel wordt er een onderhoudsklus aangenomen en ook weer uitbesteed aan, afhankelijk van de omvang, een lokale aannemer, SW werken of een zorginstelling. De hoeveelheid biomassa wat via Landschapbeheer wordt afgevoerd is onbekend. Dit gaat meestal met de aannemer mee of wordt naar Zuidema in Hogeveen getransporteerd. Hier wordt dit verbrand in een verbrandingsinstallatie.

Een aantal jaren geleden is in samenwerking met de Agrarische Natuur Vereniging een project gestart met betrekking op maaisel uit het Drentse Aa gebied. Dit is een succes geworden. Er is ook een project gestart in de gemeente Westerveld met betrekking op het onderhoud van houtwallen en houtsingels. Dit project is niet meer actief om financiële redenen.

“Om landschapsonderhoud rendabel te maken moeten de ketens zo kort mogelijk zijn en erg lokaal gewerkt worden. Er moet niet alleen naar financieel oogpunt worden gekeken maar ook naar duurzaamheid. Voor het onderhoud en oogstbaarheid van landschap zal een goed beheerplan moeten worden gemaakt om dit rendabel te kunnen doen en er moet geen afhankelijk zijn van een partij”, aldus dhr. Dijkstra.

Op dit moment is Landschapbeheer Drenthe bezig met het aanleggen van een database met daarin alle landschapselementen, bomen, bossen en andere beplanting. Deze databases zijn nodig bij het maken van een goed beheerplan van een bepaald gebied is de ervaring van Landschapsbeheer Drenthe.

Landschapbeheer Fryslan

Landschapbeheer Fryslan is betrokken geweest bij meerdere projecten in Friesland wat betreft landschapsonderhoud en energie. Onder andere het project “Energie uit hout” in de Noardlike Fryske Walden. Dit is een proef geweest hoe het karakteristieke landschap op een rendabele manier kan worden onderhouden. De betrokkenheid van Landschapbeheer Fryslan is ook bij de biomassa-installatie in Beetsterzwaag geweest met het oog op een beheer en businessplan voor het gebied. Vanuit de provincie worden ook opdrachten aangeboden om onderhoud en inrichtingsprojecten van natuurgebieden te coördineren. Bij opdrachten van de provincie komt biomassa vrij in de vorm van stammen, houtsnippers en andere soorten biomassa, wat verkocht wordt aan de markt. Dit zijn geen vaste hoeveelheden per jaar en daarom wordt ook niet met contracten gewerkt. Landschapbeheer Fryslan werkt veel samen met Staatsbosbeheer en het Fryske Gea. Vanwege de kosten worden alle werkzaamheden uitbesteedt. Dit gebeurt zo veel mogelijk aan lokale aannemers of loonbedrijven.

Een samenwerkingsverband tussen meerder partijen spreekt het Landschapbeheer Fryslan erg aan omdat dit maatschappelijk verantwoord wordt geacht. “Iedereen heeft te maken met het landschap dus dit moet op een rendabele manier onderhouden worden. Door samenwerking kunnen de kosten dalen en door gezamenlijk biomassa te verwaarden kan geld worden gegenereerd voor het onderhoud van het landschap”, aldus dhr. van der Meer. Voor samenwerking moeten vooraf goede afspraken gemaakt worden. Vooral logistiek kan door samenwerking veel kosten bespaard worden.

Natuur- en Milieu Federatie Drenthe

Het interview namens de Natuur- en Milieu Federatie Drenthe is gehouden met dhr. C. Teule, beleidsmedewerker duurzame ontwikkeling bij de Natuur- en Milieu Federatie Drenthe.

De Natuur- en Milieu Federatie Drenthe heeft zelf geen grond in beheer, ook geen biomassa om te oogsten en te leveren. De betrokkenheid bij dit project is de klimaatdoelstelling van de regering na streven en de link te leggen tussen natuurbeheer en recreatie. De Natuur- en Milieu Federatie Drenthe is nauw betrokken met onderzoeken over biomassa en energie.

De Natuur- en Milieu Federatie Drenthe is een groot voorstander van lokale duurzame energie en ziet veel mogelijkheden iets te doen met de biomassa die afkomstig is uit en rondom het Drents Friese Wold.

De Natuur- en Milieu Federatie Drenthe wil haar hulp bieden als het gaat om; zoeken naar financiers, ervaringen en deskundigheid delen, politieke netwerken gebruiken en opkomen voor haar belangen wat betreft duurzame energie. Met deze toezeggingen wil de Natuur- en Milieu Federatie Drenthe meedoen aan de samenwerking.

Waterschap Reest en Wieden

Dhr. Pannenburg heeft aangegeven dat Waterschap Reest & Wieden enorm veel biomassa produceert. Dit gaat om een onbekend aantal tonnen slootbagger en maaisel van schouwpaden. Ondanks dat er enorm veel biomassa geproduceerd wordt, wordt er erg weinig geleverd.

In de waterschapswet is vastgelegd dat de aanliggende van de sloten en kanalen ontvangstplichtig is. Daardoor blijft de aanliggende partij van de sloten en kanalen, dit zijn onder andere boeren, gemeenten en particulieren, zitten met het product wat het waterschap oogst. Wat deze er aan doen is aan hen zelf. Het waterschap haalt alleen biomassa weg bij stuwen, sluizen, gemalen en op enkele plaatsen waar het niet kan worden achter gelaten. Jaarlijks gaat dit om 140 tot 150 ton slootbagger uit ongeveer 2200 km watergang. Deze slootspecie wordt afhankelijk van de plaats waar het weg komt naar een lokale composteerder gebracht.

Het waterschap oogst niet alleen slootspecie, maar ook boomstammen en houtsnippers. Dit is afkomstig van het jonge opschot langs kanalen en grote sloten. Dit gaat om ongeveer 200 m³ hout per jaar. Dit wordt hoofdzakelijk geoogst door groenondernemer Dolmans uit Beilen. Deze groenondernemer neemt dit hout mee en wordt verrekend met de aanbesteding.

Het waterschap maakt geen gebruik van leveringscontracten. Het ziet samenwerking met andere partijen wel zitten. Dit kan volgens dhr. Pannenburg lijden tot verdere samenwerking met de betreffende partijen.

Het waterschap heeft zelf plannen om een aantal zuiveringsinstallaties te voorzien van een vergister waar het zuiveringsslib vergist kan worden en de elektriciteit wat geproduceerd wordt voor eigen gebruik kan dienen. Door de bezuinigingen zijn deze plannen voorlopig nog niet uitgevoerd.

Hoofdstuk 4. Het belang van een samenwerking

In dit hoofdstuk wordt beschreven waarom een samenwerking interessant kan zijn op diverse gebieden in het Drents-Friese Wold. Er is al vermeld dat alle beheerders en eigenaren verschillende visies en doelstellingen hebben met haar grond. Door inzicht te geven in de voordelen van samenwerken op lokaal gebied en met het oog op het gezamenlijk verwaarden van biomassa kunnen beheerders een afweging maken om te gaan samenwerken met “de buurman”. Eventueel zouden er ook op andere gebieden door samenwerking efficiënter gewerkt kunnen worden. In dit onderzoek wordt vooral gekeken naar de samenwerking voor het bundelen en verwaarden van het natuurbeheer en de geoogste biomassa.

Belangen

Het belang van de provincie

De provincie Drenthe heeft in 2007 een programma opgesteld met daarin de ambitie om in 2020 een CO₂ reductie te hebben gerealiseerd van 30% ten opzichte van 1990. Hierbij wordt vooral ingezet op een betere afstemming van vraag en aanbod van energie. Tevens wil het alternatieve energiebronnen ontwikkelen en innovaties op energieopwekking en besparing stimuleren. Hierbij wil het samenwerken met het rijk, gemeenten en marktpartijen. De provincie Drenthe wil een voorbeeldrol spelen bij haar eigen gebouwen en haar grond/bodem¹³. Een goed voorbeeld hiervan is dat de 3 hectare plantsoen rond het provinciehuis niet meer mechanisch wordt gemaaid maar wordt beweide door Drentse heideschappen. Verder wil het graag kennis delen en samenwerken met kenniscentra, het bedrijfsleven, MKB en maatschappelijke organisaties.

Daarnaast is de provincie Drenthe betrokken geweest bij het Noordelijk Energieakkoord. Het doel van dit akkoord tussen de provincies Groningen, Friesland, Drenthe en Noord-Holland is een bijdrage te leveren aan de klimaat- en energiedoelstellingen van het kabinet zoals deze is verwoord in het rijksprogramma “Schoon en Zuinig”. Dit akkoord betreft de volgende vijf thema's

- Energiebesparing in de bebouwde omgeving, industrie en glastuinbouw
- Duurzame energieopwekking in de vorm van windenergie, zonne-energie, biomassa, geothermie en warmte/koude opslag
- Biotransportbrandstoffen en duurzame mobiliteit
- Schoonfossiele energie
- Kennis en innovatie op energiegebied

De provincie Drenthe is behoorlijk bezig met duurzame energie. Zo zijn er plannen om een groot windmolenpark aan te leggen in de veenkoloniën. Dit is tot nu toe door de bevolking afgeketst. Er wordt volop praktijkonderzoek gedaan naar het evenwicht tussen vraag en aanbod op het gebied van energie op het industriepark Europark bij Coevorden. Omdat de provincie erg inzet op het opwekken en gebruik van duurzame energie wil het een pilot proef

¹³ Programma klimaat en energie provincie Drenthe, 2010

ontwikkelen waarbij biomassa uit een natuurgebied in de regio wordt ingezet als energiebron. Zoals al is genoemd wil de provincie een proef in het Drents-Friese Wold ondersteunen door het hout wat hier vrijkomt uit het bosbeheer regionaal in te zetten als energiebron. Dit is daarom de aanleiding van dit onderzoek. Onderzoeken of de eigenaren van het Drents-Friese Wold bereid zijn samen hun biomassa in te zetten voor een dergelijk project. Omdat het om een proef gaat zijn er veel vragen bij de betrokken partijen. Voor kennis wordt er door de provincie en Dienst Landelijk Gebied veel afgekeken en kennis gewisseld met gemeenten in Duitsland. In Duitsland zijn veel gemeenten die haar publieke gebouwen al door een houtkachel van warmte voorzien. Hier wordt nagenoeg geen discussie gevoerd om waar de houtsnippers heen moeten, deze worden veelal in de eigen regio gebruikt. Men heeft ervaren dat de bevolking dit een “goed gevoel” geeft omdat zij weten waar het houtopslag en snoeiafval heen gaat en zien hoe dit benut wordt. De provincie Drenthe heeft er degelijk belang bij dat de partijen samenwerken omdat zij op deze manier een stap dichterbij hun doelstelling van 30% CO₂ reductie zijn.

Het belang van het Overleg Orgaan Drents-Friese Wold

De toekomst van het nationaal park Drents-Friese Wold is beschreven het “Beheer en Inrichting Plan (BIP) Drents-Friese Wold Drents Friese Wold”. Hierin worden de doelstellingen voor de komende honderd jaar beschreven. Deze beheerdoelstellingen mogen niet veranderd worden naar aanleiding van het verwaarden van biomassa. In 2012 is een actuele versie van dit Beheer en Inrichting Plan geschreven (BIP 2012). Hieronder wordt een beknopte beschrijving van de toekomstvisie van het Drents Friese Wold voor de komende tien jaar.

Het Drents Friese Wold is het op een na grootste aaneengesloten bosgebied van Nederland. Ook is het een van de uniekste brongebieden voor beken, grond- en drinkwater in Nederland. Deze combinatie maakt het Drents Friese Wold tot een bijzonder gebied. Mede hierdoor heeft het de status van Drents-Friese Wold gekregen in 1998.

Om dit unieke bosgebied in stand te houden is er een toekomstvisie gecreëerd. Op lange termijn wil men het gebied zo natuurlijk mogelijk maken en allerlei natuurlijke processen haar eigen gang laten gaan. Om dit te bereiken wil men bijvoorbeeld de ontwatering van het gebied afsluiten zodat water weer zoveel mogelijk op natuurlijke wijze kan wegzakken in de grond en wordt er een natuurlijk waterpeil gehandhaafd. De bossen worden op lange termijn zoveel mogelijk met rust gelaten zodat er veel variatie ontstaat in de vegetatie. Men wil het gebied “rewilden” door het te laten begrazen met wilde paarden, wilde koeien, edelherten, wilde zwijnen en wissentent. Het unieke gebied moet nog unieker worden in Nederland¹⁴.

Tijdens diverse bijeenkomsten in het najaar van 2011 zijn de volgende thema's centraal gesteld voor de komende tien jaar:

- Inrichting en beheer van natuur en landschap
Hierbij komt de nadruk te liggen op een meer natuurlijk watersysteem, natuurlijke bosontwikkeling en de rewilding.

¹⁴ Beheer en Inrichtingplan Drents-Friese Wold 2012

- Eduongeveertie, communiongeveertie en marketing
Ondernemers uit de omliggende dorpen meer betrekken bij het Drents-Friese Wold omdat deze veel baat bij het Drents-Friese Wold hebben.
- Verduurzaming van de economie in en rondom het Drents-Friese Wold
Het Drents-Friese Wold gebruiken om de lokale economie te versterken. Vooral in de horeongeveer en toeristensector worden al veel banen gecreëerd, en dit kan in de toekomst nog meer werkgelegenheid opleveren.
- Organisatie en financiering van beheer en inrichting binnen het Drents-Friese Wold.
De financiering van natuur, landschap en recreatie zal de komende periode veranderen. De overheid zal minder geld beschikbaar stellen en het rijksbeleid wordt gedecentraliseerd naar de provincies. Hierdoor zullen andere bronnen van inkomsten moeten worden gezocht, of kosten van de activiteiten in het Drents Friese Wold moeten worden verminderd om hetzelfde niveau van beheer en inrichting te behouden.

Het in 1998 geschetste eindbeeld wat men heeft van het Drents-Friese Wold in 2100 zal, wat er ook gebeurt, niet veranderen. Ook door de schaarser wordende overheidsmiddelen zal de natuurambitie gehandhaafd blijven worden. De komende 10 jaar wil men een efficiëntieslag maken in het terreinbeheer. De opbrengsten uit biomassa en pacht zullen worden besteed aan het Drents-Friese Wold.

In 2022 of eerder wil men een kleinschalige houtgestookte biomassacentrale aan de rand van het Drents Friese Wold geplaatst hebben waarbij houtsnippers en maaisel uit het Drents-Friese Wold zorgen voor energieopwekking en verwarming van publieke en toeristische voorzieningen. Dit is ook een vorm van verduurzaming van de economie. Doordat de biomassa lokaal word ingezet hoeft dit niet over grote afstanden te worden getransporteerd. De exploitatiekosten van de publieke voorziening kunnen worden gedrukt met het oog op stijgende energieprijzen. Deze energie hoeft niet voor niets weg, de opbrengsten van deze biomassa kan ten gunste komen van het Drents-Friese Wold. Dit bied volop kansen voor de profilering, verduurzaming en marketing van het Drents-Friese Wold. Objecten die kunnen worden verwarmd op biomassa uit het Drents Friese Wold zijn zwembaden, scholen, gemeentehuizen, musea, verzorgingstehuizen en dergelijke. In totaal kent ruim 2000 hectare van het Drents Friese Wold, overwegend in beheer bij Staatsbosbeheer, voor de komende 10 jaar nog de doelstelling bos met houtproductie. Het bos van de Stichting Maatschappij van Weldadigheid blijft haar productiedoel behouden waarbij jaarlijks grote hoeveelheden hout geoogst worden.

De verkoop van biomassa biedt ook draagvlak en financieringsmogelijkheden voor het Drents-Friese Wold. Uiteraard moeten de natuurambities van het Drents-Friese Wold niet verloren gaan.

Het belang van de Natuurbeherende organisaties

Uit de gevoerde interviews is gebleken dat er van samenwerking tussen de natuurbeherende organisaties, in dit geval Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, Stichting het Drentse Landschap en de Stichting Maatschappij van Weldadigheid, nauwelijks sprake is van samenwerking op het gebied van natuurbeheer. Enkel worden de heidevelden van Natuurmonumenten en Stichting het Drentse Landschap gezamenlijk beweide door een schaapskudde. Op het gebied van beheer en verwaarding van biomassa gaat ieder haar eigen, zeer verschillende, weg.

Bij Staatsbosbeheer wordt het oogsten van stammen en houtsnippers op een commerciële manier aangepakt. Dit hout wordt door Energiehout B.V. vermarkt met het doel hier economisch resultaat te behalen. Bij de Stichting Maatschappij van Weldadigheid geldt dit alleen voor het stamhout. Natuurmonumenten en Stichting het Drentse Landschap verkopen dit hout voor een prijs die de gemaakte kosten wegstreept of geven dit om niets weg aan de aannemer die het werk heeft uitgevoerd. Met name de laatst genoemde partijen kunnen, door samen te werken en te leren van de Staatsbosbeheer en de Stichting Maatschappij van Weldadigheid, theoretisch meer winst halen uit deze productie.

Door samen te werken kan er ook winst worden behaald met de efficiëntie in het beheer. Door een gezamenlijk beheerplan te maken voor het hele Drents-Friese Wold kan bij een dunning of velling een grote opdracht worden gemaakt in plaats van drie kleinere. Op deze manier kan er scherper worden aanbesteed en gaan de kosten per beheerder omlaag wat weer een economisch voordeel is voor meerdere partijen. Buiten de economische voordelen van de samenwerking zijn er ook nog ecologische. Dit geldt vooral in de schil rondom het Drents-Friese Wold. Er zijn veel houtwallen rondom het Drents-Friese Wold met verschillende eigenaren. Deze beslissen min of meer voor zichzelf wanneer deze onderhouden moeten worden. Uit de interviews is gebleken dat het wel eens is voorgekomen dat er een aantal houtwallen op rij verschillende eigenaren heeft en er, zonder dit van elkaar te weten, meerdere wallen gekapt zijn. Hierdoor ontstond er een kaalslag in dit gebied. Door een gezamenlijk beheerplan te maken kunnen dit soort onwenselijke gebeurtenissen voorkomen worden.

Naast economische en ecologische zijn er de maatschappelijke voordelen voor de terreinbeherende organisaties. Alle beheerders hebben in de interviews aangegeven dat zij betrokken willen zijn met de omgeving en dat de bevolking, recreatie en toerisme iets geboden moet worden. Staatsbosbeheer bijvoorbeeld stelt bijna alle gebieden in het Drents-Friese Wold beschikbaar voor publiek en heeft bezoekerscentra ingericht.

Natuurmonumenten doet dit in mindere mate. De Maatschappij van Weldadigheid doet in het Drents-Friese Wold bijna niets aan educatie en dergelijke terwijl het wel een rijke cultuurhistorie heeft en dit kan promoten bij het publiek.

Er is gebleken dat de natuurbeherende organisaties elkaar min of meer als concurrent zien. Allen hebben verschillende visies op natuurbeheer. Deels komen deze overeen met elkaar, deels ook niet. Op regionale schaal in het Drents-Friese Wold liggen de doelstellingen en de visies redelijk dicht bij elkaar. Allen willen zoals in het Beheer en Inrichting plan beschreven staat het bos oud laten worden en de natuur zo veel mogelijk haar eigen gang laten gaan. Doordat de terreinbeherende organisaties in dit gebied niet sterk verschillen in doelstellingen en toekomstbeelden biedt een samenwerking meer perspectief dan wanneer zij totaal

verschillend met het gebied omgaan. Uit de interviews is gebleken dat de gesproken vertegenwoordigers van de natuurbeheerders bereid zijn samen te werken met de andere partijen, maar dat dit in overleg moet gaan met de landelijke besturen. Alle gesproken vertegenwoordigers hebben laten weten dat zij voorstander zijn van lokale initiatieven op energiegebied. Er is door meerder organisaties aangegeven dat er een autoritaire organisatie boven moet zitten omdat men anders bang is dat er partijen zijn die voor haar eigen succes gaan. Ook hebben zij aangegeven dat de productie geen hoofdfunctie moet worden en de natuurfunctie bovenaan blijft staan. Dit geldt niet voor de Stichting Maatschappij van Weldadigheid.

De natuurbeheerders hebben aangegeven dat het vermarkten van houtachtige biomassa nu geen probleem is maar dat dit efficiënter kan. Het verwerken van grasachtig materiaal kost de natuurbeheerders veel geld. Dit geldt niet zozeer in het Drents-Friese Wold maar wel in vele andere natuurgebieden waar de kwaliteit van het grasachtig materiaal te laag is om als veevoer te verkopen. Dit geldt vooral voor de gebieden Peizer- en Eeldermeden, Drentse Aa beekdal en het Mantingerveld. De natuurbeheerders hebben aangegeven dat zij hier een rendabele manier van afvoer voor willen creëren, en deze producten om te zetten in energie. Er is tijdens de interviews gesproken over een droogvergister. Hiervoor kunnen de natuurbeheerders veel grondstof leveren. Echter is hier in Nederland weinig ervaring mee op grote schaal. Dienst Landelijk Gebied heeft inmiddels toegezegd om samen met de provincie Drenthe een onderzoek te starten naar de mogelijkheden op dit gebied.

Het belang van de gemeenten

De gesproken vertegenwoordigers van de gemeenten hebben allen aangegeven dat zij voorstander zijn van een samenwerking op het gebied van biomassa. De gemeenten hebben afspraken gemaakt met het rijk om de CO₂ uitstoot te reduceren en in te zetten op duurzame energie. Allen zijn zij voorstander van de loongeveerl for loongeveerl ideeën. De gemeente Midden-Drenthe is van mening dat haar biomassa nu al de efficiëntste en duurzaamste weg vind. Zij heeft contracten met Attero dat gevestigd is in haar gemeente. De vertegenwoordiger van deze gemeente heeft aangegeven wel bereid te zijn de ontwikkelingen omtrent dit onderzoek te volgen maar nog geen toezeggingen doet, wanneer er concreet stappen worden gezet, biomassa in te zetten voor dit project. Alleen wanneer de afnemer bereid is meer te betalen voor de biomassa zal dit in bespreking worden genomen binnen het beleid.

De gemeente Westerveld en Ooststellingwerf hebben aangegeven dat het een goede aanvulling is om hun energiedoelstellingen te halen en dat de biomassa uit deze gemeenten een goede aanvulling is voor dit project wanneer dit concreet wordt. Zij vinden het beide niet alleen goed voor het energiebeleid en milieu, maar ook voor het imago van de gemeente. Het wil een goed voorbeeld geven aan haar burgers. Met de huidige aanpak verdwijnt veel biomassa in de anonimiteit, dit geeft geen goed gevoel bij de gemeente en ziet dit liever benut worden in haar eigen regio. Dit geldt ook voor het grove tuinafval wat geschikt is voor verbranding, dit zou een prima aanvulling kunnen zijn op de houtsnippers van de natuurbeheerders.

De gemeenten zouden ook graag een mogelijkheid zien om het bermgras te kunnen inzetten voor energieopwekking. Net als de natuurbeheerders is er gesproken over een droogvergister waarvoor bermgras een goede grondstof kan zijn.

Het belang van de landschapbeheerders

De landschapbeheerders hebben over het algemeen dezelfde doelen. Dit zijn een mooi karakteristiek landschap creëren en onderhouden. Veel landschapbeheerders zijn sterk verbonden met de regio waarin zij opereren. Alle gesproken landschapbeheerders zijn erg voorstander van lokale initiatieven. Al geeft men wel aan dat landschapsonderhoud nog lang niet financieel rendabel kan worden uitgevoerd. Het uitvoerende werk moet veel gedaan worden door vrijwilligers en belanghebbenden van het uit te voeren werk. Een agrariër heeft er bijvoorbeeld belang bij dat houtwallen naast hun grond wordt gesnoeid zodat dit geen belemmering oplevert voor machines en dat dit geen groeivertraging oplevert voor de gewassen die hij teelt. Een dorpsgemeenschap heeft belang bij een leefbaar, veilig en mooi onderhouden dorpomgeving. Door deze biomassa te vermarkten kan er een financiële bijdrage worden geleverd aan het landschapsonderhoud.

Om de continuïteit van de biomassastroom te waarborgen moet er een gebiedsoverkoepelend beheerplan gemaakt worden volgens landschapbeheer Drenthe. De agrarische natuurverenigingen hebben aangegeven dat een dergelijk project afhankelijk is van de mensen die aan het roer staan en de beslissingen moeten nemen over de weg van de biomassa. Wanneer deze persoon voorstander is van een dergelijk project heeft het kans van slagen, wanneer deze niet achter een dergelijk project staat kan deze persoon of personen alles tegenhouden. Volgens de landschapbeheerders is het belangrijk dat er een goede business case wordt gemaakt en dat alle partijen het eens worden over de gang van zaken. Ook moeten alle betrokken partijen voordeel hebben van een samenwerking en het vermarkten van haar biomassa. Dit hoeft niet alleen financieel voordeel te zijn, dit kan ook maatschappelijk en ecologisch. De agrarische natuurvereniging zijn van mening dat natuurbeheer ook wel eens onnodig veel geld kost vanwege bepaalde beleidsthema's.

Maatschappelijke belangen

De geïnterviewde partijen die over biomassa gaan zijn voorstander van lokale projecten. Men beseft ook dat men goed kan scoren met duurzaamheid in de omgeving. Vooral op het gebied van landschapsonderhoud en energievoorziening. Wanneer de uit landschapsonderhoud vrijgekomen biomassa regionaal wordt ingezet voor energieopwekking of als energiebron hoeft dit niet over grote afstanden te worden vervoerd naar bijvoorbeeld energiecentrales elders in Nederland, Duitsland of Denemarken zoals dat nu wel het geval is. Hierbij kan fors worden bespaard op de transportkosten en daarmee ook op de CO₂ uitstoot van dit transport. Ook bij een kleine, lokale biomassa installatie kan de energie-inhoud van de houtsnippers 95% effectief benut worden. Het stamhout zal naar de houtzagerijen blijven gaan omdat dit de meest duurzame weg is voor dit product. De houtsingels en houtwallen staan allen op perceelsranden en de bossen zijn en blijven bos. Hiervoor hoeft er geen cultuurgrond (landbouwgrond) te worden omgezet naar productiegrond voor energie. Hierdoor is er op dit gebied geen 'food-fuel' discussie. Een product wat nu als min of meer afval het gebied verlaat kan in het gebied als brandstof dienen, wat erg goed scoort qua duurzaamheid.

Er zijn meerdere voordelen dan alleen de bovengenoemde, Deze worden weergegeven in de drie P's:

People

- De cultuurhistorische elementen in het Drents-Friese Wold en de schil er om heen worden onderhouden en blijven gespaard. Het landschap is en blijft een aantrekkelijke woonomgeving wat aantrekkelijk is voor recreatie en toerisme.
- Een dergelijke samenwerking tussen meerder partijen biedt perspectieven voor loonbedrijven en landbouwers. Vooral in de kleinschalige landbouwgebieden met veel houtwallen, kleine bosjes en andere landschapselementen zijn de mogelijkheden voor schaalvergroting beperkt. Het onderhoud en logistiek van het snoeihout uit deze elementen biedt lokale ondernemers kans op nieuwe perspectieven (werkgelegenheid).
- Dhr. Graafstra van het gelijknamige loonbedrijf uit Appelscha geeft aangegeven dat loonbedrijven en aannemers door de huidige kortlopende aanbestedingscultuur van opdrachtgevers het erg moeilijk is om specifiek materiaal aan te schaffen. Wanneer er gebruik wordt gemaakt van langdurige aanbestedingscontracten kunnen dergelijke bedrijven hier op inspelen door te specialiseren en te investeren.
- Er kan voor de landbouw en de natuurorganisaties een positief beeld worden gegeven doordat er wordt gewerkt als energieleverancier. Niet alleen als vervuiler of milieu/natuur lobbyisten.

Planet

- Door het vervangen van fossiele brandstof door biomassa als brandstof komt er minder CO₂ vrij vanuit de lange koolstofketen. Door biomassa te verbranden komt er eveneens CO₂ vrij, deze is afkomstig uit de korte koolstofketen. Netto komt er minder CO₂ in de dampkring omdat deze biomassa een kortere weg heeft afgelegd. Hierdoor kan het gebruik van fossiele brandstoffen (overwegend aardgas) voor een klein deel worden beperkt wat de internationale Kyoto doelstelling ten goede komt.
- Bij provincies en gemeenten zijn de doelstellingen het gebruik van fossiele energie te beperken. De inzet van biomassa uit het landelijk gebied wat nu wordt gezien als reststroom en het gebied verlaat, kan een bijdrage leveren aan de energievoorziening.
- Het nuttig gebruik van snoeihout wat afkomstig is uit de houtwallen, singels en andere landschapselementen geeft een directe impuls aan het onderhoud en beheer van deze cultuurhistorische elementen. Hierdoor kunnen deze authentieke en karakteristieke landschappen behouden blijven.

Profit

- Het leveren van houtachtig materiaal wat wordt verbrand om energie op te wekken levert de producenten nieuwe inkomsten op. Hierdoor kan een groot deel van het onderhoud van het landschap bekostigd worden. Daarnaast kunnen de onderhoudskosten van het gemeentelijk groenonderhoud en het onderhoud aan bossen omlaag. Dit geldt ook voor de aanbestedingskosten.
- Doordat er lokale grondstoffen worden gebruikt wordt er nieuwe werkgelegenheid gecreëerd. Hierbij moet men denken aan de verschillende werkzaamheden die in deze lokale keten uitgevoerd moeten worden.
- Een karakteristiek cultuurhistorisch gebied is voor toeristen een reden om hier heen te gaan. Dit biedt kansen voor de regionale recreatieketen. Wat weer ten goede komt aan de lokale economie. Cultuurhistorie van een gebied met een goed verhaal interesseert (oudere) toeristen.
- Een regionale energieketen opzetten leidt tot innovaties. Vooral omdat dit een pilot proef is. Hierdoor kunnen er bevindingen worden gedaan wat weer vermarkt kan worden in andere gebieden in Nederland.

Hoofdstuk 5. Voordelen en knelpunten voor de betrokkenen van een samenwerking

Tijdens het onderzoek is er met diverse partijen gesproken over een samenwerkingsverband wat betreft het gezamenlijk verwaarden van biomassa in de regio van het Drents-Friese Wold. Bij deze gespreken zijn door de geïnterviewden meerdere voordelen van een samenwerking genoemd. De eerste indruk is dat men positief is tegenover een samenwerkingsverband. Toch worden er een aantal knelpunten en vraagstukken genoemd.

Samenwerking

Het grootste voordeel van een samenwerking in en om het landschapbeheer valt volgens de natuurbeheerders te halen uit de kostenbesparing van aanbestedingsprojecten. Hierdoor zou scherper kunnen worden aanbesteed wat de kostprijs van het beheer naar beneden brengt. Dit geldt niet alleen voor het gebied binnen in het Drents-Friese Wold, maar ook voor de het onderhoud aan de landschapselementen rondom het Drents-Friese Wold. Dit levert ook een logistiek voordeel op. Oogstmachines hoeven minder vaak gebracht en gehaald te worden, biomassa kan op centrale punten worden verzameld en een uitvoerende aannemer heeft grotere opdrachten in plaats van meerdere kleinere. Door een lokaal initiatief hoeven er minder transportbewegingen te worden gemaakt waardoor de omgeving schoner en veiliger wordt.

Een ander groot voordeel is dat men door samenwerking waarschijnlijk opener wordt naar de, nu nog concurrent. Hierdoor staat de deur tot overleg meer open en kan men gezamenlijk een beheerplan maken. Hierdoor ontstaat een ecologische eenheid in het landschap en kunnen onderhoudswerkzaamheden van verschillende eigenaren op elkaar worden afgestemd. Door een gezamenlijk beheerplan kan er makkelijker een continue aanvoer van biomassa worden geleverd. Door samen te werken wordt het makkelijker om een continue biomassastroom rond te krijgen en hierdoor een gunstigere prijs te kunnen ontvangen.

Doordat Staatsbosbeheer nu al werkt met een zeer commerciële en efficiënte logistiek van de biomassa kan veel kennis worden opgedaan wanneer Staatsbosbeheer bereid is deze te delen.

Voor de betrokken gemeenten is het voordeel dat zij hun snoeihout in de eigen gemeente kunnen benutten. Dit scheelt enorm in het transport en is goed voor het imago van de gemeente. Hiermee komen de gemeenten een stap dichterbij hun klimaat en energie doelstellingen. Wanneer met dit soort projecten de kostprijs naar beneden kan, worden de afvalverwerkingkosten lager dan nu en hoeven inwoners minder te betalen voor de afvalstromen.

De landschapbeheerders zien vooral voordeel in de eenheid van het landschap die door een samenwerking ontstaan zal. Landschapbeheer Drenthe, landschapbeheer Fryslan en de Natuur- en Milieu Federatie Drenthe hebben aangegeven dat zij graag hun medewerking willen verlenen in het maken van een beheerplan en hun kennis en contacten willen gebruiken en delen voor een dergelijk project.

De Agrarische Natuurverenigingen hebben laten weten dat wanneer er een doel is om biomassa beschikbaar voor te stellen er ook middelen worden gehanteerd. "Wanneer er geen doel is zijn er ook geen middelen nodig, en wanneer er geen middel is, is er geen doel

nodig” , zo zegt dhr. Hof van Agrarische Natuurvereniging Gagelvenne.

De provincie Drenthe wil deze proef van samenwerking ondersteunen zodat er, wanneer er een positief resultaat behaald wordt, in meerdere gebieden kan worden samengewerkt.

Naast de genoemde voordelen zijn er ook een aantal knelpunten genoemd aan een samenwerkingsverband. Er is door meerdere partijen gezegd dat wanneer er geen samenwerking is, er geen continue aanvoer van biomassa mogelijk is. Dit gaat om de biomassa uit de regio. Biomassa kan altijd tegen marktprijs worden aangekocht. Dit is echter niet de doelstelling van de provincie Drenthe en van het Overlegorgaan Drents-Friese Wold. Tussen de genoemde partijen ligt een groot mentaliteitsverschil. De natuurbeherende organisaties hebben een heuse ‘doe’ instelling. Hier worden snel besluiten genomen en hier wordt snel naar gehandeld. Bij de gemeenten en provincie gaat dit in de praktijk vaak wat trager. Hier is een groter bestuurlijk apparaat wat over de besluitvorming gaat. Dit kan leiden tot ergernissen onderling en vertragingen.

Een nadeel voor partijen die met levercontracten werken, in dit geval alleen Staatsbosbeheer, is dat het leveren van de biomassa uit het Drents-Friese Wold deze levercontracten kan schaden. Wanneer Staatsbosbeheer besluit mee te werken aan een project als deze moet dit intern bij Staatsbosbeheer worden opgelost. Staatsbosbeheer heeft aangegeven dat zij mee wil werken met dit project mits er een marktconforme prijs wordt ontvangen voor de geleverde biomassa.

Voor alle biomassaleverende partijen geldt dat zij de biomassa niet meer vrij kunnen verhandelen wanneer zij een intentieovereenkomst sluiten met het doel de biomassa in te zetten voor dit project. Als een andere afnemer meer geld bied kan dit leiden tot het mislopen van inkomsten.

Voor de natuurbeherende organisaties en de landschapbeheerders is het wel noodzakelijk dat zij de toekomstvisie van het Drents-Friese Wold voorop laten staan. Het mag niet zo zijn dat de natuurfunctie van het gebied verdwijnt en er een productiefunctie wordt gecreëerd omdat dit financieel interessanter is. De voorafgestelde doelstellingen in het Beheer- en Inrichtingplan moeten worden nagekomen.

Local for local

Het idee van local for local spreekt erg aan bij alle gesproken partijen. Regionale energieketens lijden tot meer betrokkenheid met de omgeving en de leverende partijen. De huidige manier van het vermarkten van houtachtige biomassa levert geen problemen op. Leverende partijen worden de biomassa wel kwijt in de markt. Het geeft voor een aantal partijen geen goed gevoel wanneer dit in de “anonimiteit” verdwijnt. Men zit dit liever in de eigen regio benut worden dan dat dit over grote afstanden naar het buitenland of naar grote energiecentrales wordt vervoerd. Deze vorm van duurzame energie kan goed in de eigen regio benut worden.

Regionale energievoorziening (local for local), is een oplossing om met zeer geringe verliezen (transport en rendement van de installatie) duurzame energie te produceren. Iedere gemeente heeft wel een of meerdere grote objecten die veel energie vragen om verwarmt te worden. Hierbij valt te denken aan scholen, verzorgingstehuizen, sporthallen, zwembaden en nieuwbouwwijken.

Tijdens de interviews zijn een aantal potentiële afnemers genoemd. Deze worden besproken in het volgende hoofdstuk.

Hoofdstuk 6. Potentiële energie afnemers

Tijdens de gesprekken zijn een aantal mogelijke energie afnemers genoemd. De ervaring is dat een of twee grotere verbrandingsinstallaties efficiënter werken met de brandstof dan meerdere kleinere installaties¹⁵. Hiervoor zijn een aantal publieke objecten genoemd die eventueel van een houtgestookte warmte-installatie kunnen worden voorzien. De ideeën hiervoor zijn ontstaan door naar het buitenland te kijken. In Duitsland, Oostenrijk, Zwitserland en in de Scandinavische landen zijn al decennia lang complete dorpen en grote objecten die worden voorzien van warmte uit de reststromen van het onderhoud van het landschap. Hier wordt de hele gemeenschap van zo'n dorp betrokken bij het onderhoud, logistiek en energievoorziening van huizen en andere publieke gebouwen. In Nederland zijn een aantal van deze projecten die succesvol draaien. Dit zijn onder andere de biomassa-installatie in Beetsterzwaag waar een revalidatiecentrum en een school van warmte worden voorzien door biomassa uit het landschapsonderhoud, en het warmwaternetwerk in Marum waar een tiental publieke gebouwen worden verwarmd door een houtverbrandingsinstallatie.

Tijdens de interviews zijn de volgende publieke objecten genoemd:

- Hoeve Boschoord, jeugddetentie centrum op grond van de Stichting Maatschappij van Weldadigheid
- Het bezoekerscentrum van Staatsbosbeheer in Appelscha
- Zwembad de Boekhorst in oosterwolde
- Zwembad Bosbad in Appelscha
- Zwembad de Kerkvledden in Havelte
- Zwembad Bosbad in Vledder
- Zwembad Haulewelle in Haulerwijk
- Zwembad de Paasbergen in Dwingeloo
- De Vlindertuin in Havelte
- Verzorgingstehuizen en scholen in omliggende dorpen van het Drents-Friese Wold
- Gevangenis(sen) en gevangenis­museum Veenhuizen

Tijdens de interviews is veelal voorgesteld als doel het gevangenis­museum en de gevangenis­sen in Veenhuizen van duurzame energie te voorzien. De reden hiervoor is dat deze een zeer verouderde gasgestookte verwarmingsinstallatie hebben en zowel de gevangenis, gemeente Noordenveld en de rijksgebouwendienst die de gebouwen in eigendom heeft deze installatie wil vernieuwen. Dienst Landelijk Gebied heeft opdracht gekregen te onderzoeken naar de mogelijkheden hiervan. Zodoende wil Dienst Landelijk Gebied deze twee projecten combineren. Vrijwel alle gesproken partijen stond zeer positief tegenover het idee om het gevangenis­museum van duurzame energie uit het Drents-Friese Wold te voorzien. Dit geldt ook voor de Penitentiare Inrichtingen en voor Hoeve Boschoord. Dhr. Mensink, directeur van de Stichting Maatschappij van Weldadigheid zei hierover, heel toepasselijk het volgende:

¹⁵ Biomassa uit natuur en landschap

“Het idee om het gevangeniscomplex in Veenhuizen en Hoeve Boschoord van qua energievoorziening zelfvoorzienend te maken, pas een op een bij de ideeën van Generaal van den Bosch”

Het Nationaal Drents-Friese Wold en het gevangenisdorp Veenhuizen zijn beide behoorlijke toeristische attracties van formaat. Vooral de afgelopen 5 jaar trekt het gevangenis museum enorm veel bezoekers en ontwikkeld de recreatiesector zich sterk. Het staat op de lijst van UNESCO om te worden erkent als werelderfgoed. Door deze twee enorme publiekstrekkingen met elkaar te verbinden kan een goede promotie gemaakt worden in de toeristensector waardoor de bovengenoemde drie P's elkaar nog meer versterken, aldus dhr. de Boer van Dienst Landelijk Gebied.

Hoofdstuk 7. Toekomstperspectief

Wanneer de doelen van de provincie Drenthe en het Overleg Orgaan Drents-Friese Wold gehaald zullen worden is er een groot bedrag geïnvesteerd in een houtgestookte biomassa-installatie die wordt voorzien van houtsnippers uit het onderhoud van het landschap als brandstof. Hierbij wordt een behoorlijk bedrag geïnvesteerd. Bij vergelijkbare projecten in Nederland is al snel een bedrag tussen de 1.000.000 en 2.000.000 euro uitgegeven aan de installatie, opslag en het leidingnetwerk¹⁶. Dit betekent dat er niet alleen gewerkt wordt met duurzame energie, maar dat een duurzame samenwerking ook noodzakelijk is om een dergelijke investering rendabel te maken op lange termijn.

In het Beheer- en Inrichtingplan wordt een beeld geschetst over een op te richten fonds die zich uitsluitend bezig houdt met de financiële afdeling van het Drents-Friese Wold. Het is bekend dat bijdragen van het rijk voor natuurbehoud, ontwikkeling en beheer opdrogen. Om dezelfde kwaliteit van natuurbeheer te kunnen waarborgen zal men de kosten moeten verlagen en/of de inkomsten moeten verhogen met haar activiteiten. Ervaringen van dit soort projecten geven aan dat de efficiëntie vooral zit in het gezamenlijk inzamelen van biomassa(massa) en in de logistiek. Landschapbeheerders hebben tijdens de interviews aangegeven dat landschapsonderhoud nog geengeld oplevert, maar altijd kosten met zich mee brengt. De opbrengsten zitten vooral in de belangen van de betrokkenen.

De secretaris van het Overlegorgaan Drents-Friese Wold verwacht dat de inkomsten van het Drents-Friese Wold in de toekomst moeten komen van gemeenten, beheerders, bezoekers en de recreatie. Het inkomen uit de biomassa is hier een goede aanvulling op. Het geld wat verdient wordt met het Drents-Friese Wold kan worden geïnvesteerd in het Drents-Friese Wold. Hiermee kan het onderhoud, infrastructuur, marketing en promotie en dergelijke van betaald worden. Er zijn tijdens een vergadering in 2012 ideeën genoemd om toeristen meer te laten betalen voor de bezienswaardigheden. Bijvoorbeeld door het innen van parkeergeld en entree bij een aantal bezienswaardigheden. Een kanttekening hierbij is dat toeristen niet teveel willen betalen voor dit soort bezienswaardigheden. Lokale beheerders zijn van mening dat de horecaondernemers en recreatiesector een bijdrage kunnen/moeten leveren aan het Drents-Friese Wold. Deze hebben wel een groot financieel inkomen uit de recreatie maar leveren geen bijdrage aan de kosten van het beheer en onderhoud van het gebied.

Tijdens de interviews is duidelijk geworden dat er meerder partijen van mening zijn dat de grenzen van het Drents-Friese Wold moeten worden opgerekt en de dorpen die er nu buiten liggen er bij betrokken moeten worden. Als voorbeeld wordt het New Forest National Park in Zuid-Engeland genoemd. Hier levert de hele gemeenschap een bijdrage aan het nationaal park en worden de inkomsten die verdient worden met het nationaal park geïnvesteerd in het gebied. Op deze manier hebben degenen die de 'lusten' hebben van het Drents-Friese Wold ook een bijdrage in de lasten en andersom.

Het vormen van een overkoepelend fonds biedt ook voordelen bij het coördineren van biomassastromen. Deze kan er op toezien dat de biomassa die in het Drents-Friese Wold geproduceerd ook werkelijk gebundeld wordt voor een gezamenlijk doel.

¹⁶ Biomassa uit natuur en landschap

Er zijn enkele knelpunten bij het vormen van een overkoepelend fonds. Natuurbeherende organisaties (vooral Staatsbosbeheer, met het oog op haar lopende contracten) zien liever dat de inkomsten die worden geworven uit de verkoop van biomassa wordt besteed aan het natuurbeheer, niet naar de algemene pot van het Drents-Friese Wold. Zij vinden dat de bijdrage van de natuurbeherende organisaties via een andere weg in de algemene pot moeten komen.

Hoofdstuk 8. Conclusies

Na het houden en analyseren van de gesproken partijen die te maken hebben met het leveren van biomassa in en rond het Drents-Friese Wold Drents-Friese Wold kunnen de volgende conclusies worden getrokken.

- Momenteel wordt er niet of nauwelijks samengewerkt binnen en rondom het Drents-Friese Wold Drents-Friese Wold.
- Alle gesproken partijen zijn voorstander van een lokaal initiatief. De local for local gedachte spreekt erg aan.
- Alle gesproken partijen zijn voorstander van een samenwerking op het gebied van bundelen en verwaarden van biomassa uit het Drents-Friese Wold en de schil er om heen.
- Het grootste voordeel van een samenwerking kan worden behaald door kostenbesparing in de logistieke keten van de biomassa oogst.
- Een grote efficiëntieslag kan worden gehaald uit het onderhoud van de houtwallen, houtsingels en andere landschappelijke elementen uit de schil rondom het Drents-Friese Wold.
- Door samenwerking kunnen de partijen leren van elkaars kennis en expertise.
- Door een gezamenlijk beheerplan ontstaan eenheid in landschap
- Natuurbeherende organisaties werken tot op heden nauwelijks samen omdat er geen doel is om samen naartoe te werken in dit gebied
- Door biomassastromen te bundelen kan er een continue aanvoer van biomassa worden gerealiseerd
- Staatsbosbeheer is bereid haar biomassa uit het Drents-Friese Wold in te zetten wanneer hiervoor een marktconforme prijs voor wordt ontvangen. Zij leveren aan de hoogste bieder.
- Men wil de natuurdoelstelling waarborgen. Het Drents-Friese Wold moet niet in dienst komen te staan van de houtproductie.
- In de toekomst zal het Drents-Friese Wold minder intensief beheer vragen. De houtproductie moet in de toekomst vooral komen uit de elementen buiten het Drents-Friese Wold.
- Het idee om gevangeniscomplex en het gevangenis museum in Veenhuizen van duurzame energie uit het Drents-Friese Wold te voorzien is door alle partijen positief opgevat.
- De local for local gedachte is goed voor het imago van natuurbeheerders, gemeenten en landschapbeheerders. Dit biedt meerder maatschappelijke belangen.
- Zolang er geen doel is, is er geen reden om gezamenlijk biomassa te verzamelen.
- Door een efficiëntere aanbesteding zullen er partijen als aannemers, transportbedrijven en ander uitvoerende partijen afvallen.
- Bij de ene partij zal meer specialisatie ontstaan, terwijl anderen een stuk werk zal verliezen.
- Er moet niet teveel gerekend worden op grote geldwinsten, meer maatschappelijke en ecologische.

- Natuurbeherende organisaties worden het houtachtige biomassa wel kwijt, zij willen graag meer weten van de energieopwekking van grasachtig materiaal. Niet alleen in het Drents-Friese Wold, maar ook in andere natuurgebieden.

Hoofdstuk 9. Aanbevelingen en aandachtspunten

Wanneer men de biomassa uit het Drents-Friese Wold en de schil er om heen efficiënter en innovatiever wil inzetten lijkt een samenwerkingsverband tussen natuurbeheerders, gemeenten, landschapbeheerders, waterschappen en landbouwers een uitstekende optie. Door zo'n samenwerking wordt er wel een afhankelijkheid opgebouwd met partners. Dit kan een beperking geven in het zelfstandig handelen, slagvaardigheid en huidige afspraken met derden. De manier waarop wordt samengewerkt en de mensen die hierover gaan bepalen het succes en de kans van slagen van een samenwerkingsproject als deze. Het is daarom voor elke betrokken partij balanceren tussen de voor en nadelen die het voor zich meebrengt.

Wanneer men besluit dit voorgestelde samenwerkingsproject in overweging te nemen moet op de volgende punten gelet worden:

- Er moet een doel worden vastgesteld van de samenwerking. Dit kan een biomassa oven zijn zoals hoofdstuk 6. is beschreven. Zonder doel is er geen resultaat mogelijk.
- Om zo'n doel concreet te maken kan de initiatiefnemer (in dit geval Dienst Landelijk Gebied) een excursie organiseren naar een soortgelijk voorbeeldproject. Bijvoorbeeld naar Beetsterzwaag of Marum. Zo kan aan de betrokken partijen een concreet doel getoond worden.
- Er moet een overkoepelende partij zijn die de coördinatie tussen de betrokken partijen beheert. Deze moet 'drive' aan het project geven. Deze moet snel kunnen handelen en ervoor zorgen dat er een 'doe' instelling wordt gevormd. Er moet geen papieren wereld ontstaan.
- Men moet een saamhorigheidsgevoel hebben en iedereen moet achter de samenwerking staan. Dit versterkt de betrokkenheid bij de regio en daardoor ook de samenwerking.
- De toegevoegde waarde moet over verschillende schakels in de keten worden verdeeld.
- Elke partij moet de voordelen zien van een dergelijke samenwerking. Dit voordeel hoeft niet per se financieel te zijn, dit kan ook maatschappelijk, cultuurhistorisch en ecologisch.

Men moet inzien dat een dergelijke samenwerking vooral op lange termijn lonend is. Eerst moet er een groepsgevoel ontstaan zodat er een project ontstaat waar iedereen de schouders onder wil zetten.

Hoofdstuk 10. Vervolgtraject¹⁷

Wanneer men bereid is het vervolgtraject in te stappen zijn er een aantal punten waar men alvast over na moet denken.

- Het uitvoeren van een quick scan:

Voor het totale gebied moet er een goed beeld ontstaan waar we over praten. Willen we lokale biomassa-installaties bevoorraden, dan moet er duidelijk bekend zijn hoeveel biomassa en van welke kwaliteit er per jaar nodig is. Als dit van voornoemde potentiële Locaties allemaal in beeld is gebracht, moet er gekeken worden hoe het organisatorisch kan worden aangepakt.

Voor de gevangenissen en het gevangenismuseum in Veenhuizen heeft Dienst Landelijk Gebied inmiddels een haalbaarheidsonderzoek afgerond naar de jaarlijkse energiebehoefte en de benodigde ongeveerpaciteit van de biomassa-installaties. Het is dan ook vrij nauwkeurig bekend hoeveel houtsnippers er per jaar moeten worden aangevoerd.

- Team samenstellen.

Een team moet zodanig worden samengesteld, dat de resultaten van de samenwerking optimaal zijn. Daartoe moet er een goede rolverdeling binnen het team komen om de beste resultaten te bereiken. Naast vakinhoudelijke kennis is het van groot belang dat de deelnemers ook goede teamspelers zijn.

En er moeten goede afspraken worden gemaakt over:

- Wat gaan we precies doen?
- Wie neemt de leiding?
- Wie levert de ondersteuning bij het project?
- Wie beschikt over welke expertise?
- We verricht welke taken?
- Wie steekt waarin hoeveel tijd?
- Hoe worden de kosten en opbrengsten verdeeld?
- Wat zouden we direct al kunnen doen.
- Wat gaan we aan marketing doen?

Om één en ander goed van de grond te krijgen is er een 'trekker' met lef en passie nodig.

¹⁷ Ing. D. de Boer, Dienst Landelijk Gebied.

Bronnen

Literatuur

Biomassa voor energie uit de Nederlandse natuur

Een inventarisatie van hoeveelheden, potenties en knelpunten

Auteur(s): J.H. Spijke, H.W. Elbersen, J.J. de Jong, C.A. van den Berg, C.M

Niemeijer

Uitgever: Alterra, Wageningen

Jaar van uitgave: December 2007

Druk: N.V.T.

Benutting van biomassa uit het Drents-Friese Wold

Inventarisatie van hoeveelheden potentiële biomassa voor energie uit het Drents-Friese Wold

Auteur(s): F. Debets, D. van Noordenburg

Uitgever: Natuur- en Milieu Federatie Drenthe

Jaar van uitgave: Mei 2011

Druk: N.V.T.

Energie à la ongeveerte

De potentie van biomassa uit het landschap voor energiewinning

Auteur(s): B. de Jong, A. de Vries, R. Rovers, F. Haccoû, J. Spijker, C. van den

Berg, C. Niemeijer, D. Frank, J. Westerink

Uitgever: Alterra, Wageningen

Jaar van uitgave: 2008

Druk: N.V.T.

Hernieuwbare energie in Nederland

Auteur(s):

Uitgever: Centraal Bureau voor de Statistiek

Jaar van uitgave: 2012

Druk: 1^e druk

Bedrijfsuitkomsten in de Nederlandse particuliere bosbouw

Auteur(s): E.P. Berger, J. Luijt, M.J. Voskuilen

Uitgever: LEI, Wageningen

Jaar van uitgave: December 2010

Druk: N.V.T.

De logistieke keten van houtige biomassa uit bos, natuur en landschap in Nederland

Stand van zaken, knelpunten en kansen

Auteur(s): M. Boosten, J. Oldenburger, J. Oorschot, M. Boertjes, J. van den Briel

Uitgever: Probos, Wageningen

Jaar van uitgave: Januari 2009

Druk: N.V.T.

Overige bronnen

Drents-Friese Wold Drents-Friese Wold: Gevormd door mens en natuur

Auteur(s): M. Montforts, B. Brobbel G. de Vries M. van der Heide

Beheer en Inrichtingplan Drents Friese Wold 2012

Auteur(s): Overlegorgaan Drents-Friese Wold

Programma klimaat en energie provincie Drenthe, 2010

Auteur(s): Provincie Drenthe

Internetbronnen

<http://edepot.wur.nl/165872>

<http://edepot.wur.nl/45536>

www.cbs.nl

www.oogstbaarlandschap.nl

<http://www.oogstbaarlandschap.nl/images/file/presentatie-biomassa.pdf>

<http://www.oogstbaarlandschap.nl/images/file/cbs%20over%202011.pdf>

<http://www.oogstbaarlandschap.nl/images/file/Planbureau%20Leefomgeving%20NL%20Verb%20eeld.pdf>

<http://www.oogstbaarlandschap.nl/images/file/dk065meetnetfunctieervullingbos.pdf>

<http://www.oogstbaarlandschap.nl/images/file/Ecofysrapport.pdf>

<http://www.provincie.drenthe.nl/onderwerpen/natuur-milieu/klimaat-energie/>

<http://www.staatsbosbeheer.nl/Over%20Staatsbosbeheer.aspx>

<https://www.natuurmonumenten.nl/natuurmonumenten>

<http://www.drentslandschap.nl/over-ons/>

<http://www.fryslan.nl/duurzameenergie>

<http://www.itfryskegea.nl/Over-ons/Wie-zijn-wij/>

<http://www.landschapbeheerdrenthe.nl/organisatie/organisatie>

<http://www.landschapbeheerfriesland.nl/waar-we-voor-staan.html>

<http://www.rvo.nl/onderwerpen/duurzaam-ondernemen>

<http://www.doordebomenhetboszien.nl>

<http://www.dwa.nl>

Bijlage 1

Leidraad voor het interview

Bespreekpunten/vragenlijst organisaties

Welke betrokkenheid heeft uw organisatie thans m.b.t. de levering, de verwaarding cq afname van biomassa?

Indien hier sprake van is, om welk type en welke hoeveelheden biomassa gaat het (orde van grootte) en hoe is het georganiseerd? Hierbij zo mogelijk ook (globale) informatie over de duur van lopende contracten (bepaalt n.l. ook de mogelijkheden voor samenwerking) en financiering. Welke voordelen ziet u thans voor uw huidige aanpak en welke knelpunten zijn er? Welke plannen heeft uw organisatie op dit terrein voor de toekomst?

Voert u de werkzaamheden in eigen beheer uit, of wordt het deels of volledig uitbesteed aan derden?

Spreekt het u aan om gezamenlijk met andere belanghebbende partijen een plan te ontwikkelen om meer/efficiënter biomassa te verwaarden? Welke voordelen ziet u voor uw eigen organisatie om te gaan samenwerken en welke knelpunten voorziet u?

Indien u voor uw organisatie voordelen ziet om te gaan samenwerken met andere partijen, bent u dan geïnteresseerd om gezamenlijk te werken aan een intentieovereenkomst met als doel om in een volgende fase na te gaan wat de concrete mogelijkheden voor samenwerking zijn (b.v. door het uitvoeren van een business-case). Zo ja, wilt u zelf meedoen met deze volgende fase om de mogelijke voordelen voor uw organisatie te verzilveren en gezamenlijk meer tot stand te brengen dan thans? Welke bijdrage zou u hieraan wellicht kunnen leveren (b.v. beschikbaar stellen van deskundigheid, financiering, etc).

Ziet u mogelijkheden voor lokale duurzame energieprojecten waarbij de inzet van biomassa een belangrijke rol kan krijgen? Zou u actief deel willen nemen aan de realisatie van zo'n lokaal duurzaam energieproject?

Zou u, als er een lokaal duurzame energieproject wordt opgezet, bereid zijn de biomassa uit het Drents Friese Wold voor dit project in te zetten?

Mist u in de lijst van te interviewen organisaties nog organisaties/personen die we ook moeten spreken om een completer beeld te krijgen.

Bent u bereid om deel te nemen aan een gemeenschappelijke bijeenkomst waarin de resultaten van de gespreksronde worden besproken en – indien hiervoor draagvlak is - de basis kan worden gelegd voor een intentieovereenkomst voor samenwerking?

Zijn er nog zaken die u aan de orde wilt stellen die voor ons van belang kunnen zijn of documenten die ons kunnen helpen in het vervolg?

Op of aanmerkingen?¹⁸

¹⁸ Frits Foekema, DLG Duurzame Energie

Bijlage 2

Interviews

Gesprek met: B. Wiekema ANV Drenthe

Locatie: Kantoor ANV Drenthe, Amen

Dhr. B. Wiekema is voorzitter van de Agrarisch Natuur Vereniging Drenthe (ANV Drenthe). ANV Drenthe is een koepel organisatie van de regionale ANV's in Drenthe.

Eerder waren er in Drenthe 7 aparte ANV's:

- Boeren met uitzicht
- Wapserveen
- De Boerstreek
- De Wisper Wulp
- Maolaand Waapse
- Meander
- Noordenveld

Deze ANV's werkten nauwelijks samen, er werden weinig tot geen vernieuwende activiteiten georganiseerd, en er was nauwelijks provinciale dekking. Deze aparte ANV's zouden een zeer onzekere toekomst hebben omdat zij niet zelfstandig de draagkracht hadden om de activiteiten vol te houden. In Drenthe waren 2 grote ANV's, Noordenveld en Meander, met beide ongeveer 100 leden. De overige 5 hadden per vereniging 20 tot 40 leden.

Omdat deze te klein waren om zelfstandig te zijn is besloten een grote ANV te organiseren die onder verdeeld is in kleinere regionale werkgroepen. Nu heeft elke gemeente in Drenthe een eigen werkgroep van de ANV. Dit zijn er 12 in Drenthe. Per gemeente zijn er 3 bestuursleden per ANV.

De financiële poot onder de ANV Drenthe is de stichting SALM. Dit staat voor Stichting Agrarisch Landschapbeheer ...?...

De ANV Drenthe is ook een koepelorganisatie van de nog bestaande boermarken in Drenthe, dit zijn er 87. Tussen de boermarken zit erg veel verschil. De een is heel actief in samenwerken met machines, dorpsonderhoud en thema's, de andere is nauwelijks actief en komt eens per jaar bij elkaar voor een borrel.

Bespreekpunten/vragenlijst organisaties

- *Welke betrokkenheid heeft uw organisatie thans m.b.t. de levering, de verwaarding cq afname van biomassa?*

Als ANV Drenthe werken wij veel samen met Landschapbeheer Drenthe, Staatsbosbeheer, Gemeenten, Provincie en particuliere grondeigenaren. Wij doen veel aan landschapsonderhoud. De koepel organisatie neemt veel werk aan van SBB, Natuurmonumenten, gemeenten en andere landschapbeheerders. Onze werkzaamheden bestaan vooral uit snoeien, wandel- en fietspaden onderhouden, het terug brengen van oude landschapselementen, borden plaatsen, bruggen leggen, oude houten landhekken plaatsen en dergelijke. Als een grondbeheerder bij ons aanklopt voor een klus wordt er een offerte gemaakt door SALM. SALM neemt een klus aan en verdeelt dit onder de leden. Leden worden betaald naar het werk wat ze uitvoeren door SALM. Het dagelijks bestuur van SALM maakt de offertes. De leden krijgen een uurloon. Bij de verdeling van de klussen wordt

gekeken welk lid welke werkzaamheden kan uitvoeren en wie het juiste materiaal heeft voor de werkzaamheden. Dan wordt de klus of klussen verdeeld onder de leden. Het lid dat wordt benaderd voor een klus is niet verplicht om dit aan te nemen. Als deze niet kan of niet wil wordt iemand anders benaderd. Voor de planning van de klussen wordt veel rekening gehouden met het seizoen.

ANV Drenthe is al een aantal jaren bezig met het vergroenen van de landbouw. Dit wordt gedaan met het oog op het nieuwe GLB dat in 2014 7% vergroent moet zijn. "In Drenthe kan men wel 20% vergroenen, mits er op de juiste manier wordt samengewerkt met natuurbeherende instanties als SBB, NM, SDL". Hiermee bedoeld Dhr. Wiekema dat er in Drenthe zoveel groen is, en landbouwers prima in staat zijn dit te onderhouden dat er in Drenthe meer dan 7% vergroent kan worden. Op deze manier kan de landbouw eenvoudig vergroenen, hier is wel een ANV voor nodig omdat de directe samenwerking met boeren en natuurbeheerders vaak wat stroef verloopt. En als ANV kunnen wij bijvoorbeeld natuurbeheer in een collectief doen en dit verdelen onder de leden.

Deze opzet biedt voor boeren en natuurbeheerders beide voordeel op. Boeren voldoen aan de nieuwe regelgeving op Europees niveau, en natuurbeheerders kunnen het natuurbeheer (laten) uitvoeren tegen minder kosten. Voor boeren is dit aantrekkelijk omdat deze dan op hun eigen bedrijf weinig tot geen veranderingen hoeven door te voeren, maar wel Europese landbouwsubsidie kunnen ontvangen. En vaak hebben zij hiervoor de nodige machines en kennis.

- *Indien hier sprake van is, om welk type en welke hoeveelheden biomassa gaat het (orde van grootte) en hoe is het georganiseerd? Hierbij zo mogelijk ook (globale) informatie over de duur van lopende contracten (bepaalt n.l. ook de mogelijkheden voor samenwerking) en financiering. Welke voordelen ziet u thans voor uw huidige aanpak en welke knelpunten zijn er? Welke plannen heeft uw organisatie op dit terrein voor de toekomst?*

Voor het hout wat wij oogsten wordt de meest duurzame oplossing gezocht. Dikke rechte stammen gaan bij voorkeur naar de zagerij. Dit levert het meeste geld op en is de duurzaamste oplossing. Stammen die niet voldoen aan de eisen van de zagerij, deze zijn te kort, te dun, niet recht of van een houtsoort waar de zagerij niet veel mee kan, wordt voor open haardhout verkocht. Dit wordt verkocht aan particulieren of aan leden. Deze krijgen het als stammen geleverd en moeten dit zelf kloven. De afname hiervan verschilt van enkele kruiwagens vol tot complete vrachtwagen combinaties. Per jaar vermakten wij meer dan 1000 ton haardhout. Voor de stammen wordt ongeveer 30 euro per ton ontvangen. Als wij dit zelf moeten kloven gaat dit weg voor ongeveer 60 euro per ton.

Het tak- en tophout wordt allemaal versnipperd. De ANV wil alle terreinen waar onderhoud is gepleegd schoon achterlaten. "Wij hebben er een hekel aan dat er overal takken in een wal worden gedrukt". Dit zal misschien wel goed zijn voor de biodiversiteit, maar het oogt wat slordig. Doordat de waarde van houtsnippers stijgt wordt het steeds aantrekkelijker om snippers te maken. De afgelopen jaren hebben wij ongeveer 1000 ton snippers geproduceerd. Per werkgroep worden de snippers afgezet. Waar een werkgroep geen afzet voor heeft gaat naar een pluimveehouder in ...?... Wat wij dan nog overhouden gaat de markt op. Soms verdwijnt er een vracht naar het buitenland. Dit is afhankelijk van de vraag op het moment dat er biomassa vrij komt. Wij ontvangen tussen de 20 en 25 euro per ton snippers.

Er wordt niet gewerkt met contracten omdat er geen meerjaren plan is van welke werkzaamheden de ANV krijgt. Dit wordt per jaar bekeken.

- *Voert u de werkzaamheden in eigen beheer uit, of wordt het deels of volledig uitbesteed aan derden?*

De huidige gang van zaken gaat globaal als volgt: Een beheerorganisatie, bijvoorbeeld SBB, NM of een gemeente heeft een boswal tussen de grond van boeren. Voor SBB is het organisatorisch of qua kosten lastig om deze wal zelf te onderhouden. Dit is nodig om geen overwoekering te krijgen van een boswal.

Voor de onderhoudswerkzaamheden word de stichting SALM benaderd. Hiervan gaat iemand naar de klus kijken, inventariseert de werkzaamheden, en beoordeelt wat de duurzaamste bestemming is voor het hout. De bestemming voor het hout wordt praktisch bekeken. Als er bijvoorbeeld maar 1 rechte stam in een hele wal staat wordt deze niet apart opgehaald om naar de zagerij te gaan. Deze brengt een offerte naar de beheerder. Als deze akkoord gaat wordt de klus aan een lid van de ANV gegund. Deze voert het onderhoud aan de wal uit en kan de uren die hij hieraan besteed zijn declareren bij SALM. Deze regelt de financiële kant met de beheerder en de uitvoerder. Voor de leden is dit aantrekkelijk omdat deze zelf de tijd kan indelen, voor een opdrachtgever is het aantrekkelijk omdat de kosten lager zijn dan wanneer hij de werkzaamheden zelf moet uitvoeren. Dit komt omdat er geen wachturen worden gedeclareerd en geen contract is over minimaal aantal uren dat de leden moeten werken. Ook de administratieve kosten zijn bij de ANV lager, slechts 10% van de kosten zijn administratieve kosten. Bij een overheid is dit meestal meer dan 40%.

De ANV Drenthe is als het ware een aannemer die het werk verdeelt onder de leden.

Een eis van de ANV is dat de uitvoerende partij, een agrarier, particulier of andere grondbezitter, gecertificeerd is voor de werkzaamheden. Hiervoor organiseert de ANV regelmatig cursussen en bijscholing voor de leden. Het werk wordt zoveel mogelijk lokaal uitbesteed. Dit om kosten te besparen en om een goede sfeer in de regio te creëren. Enkele gespecialiseerde werkzaamheden worden door gespecialiseerde bedrijven uitgevoerd. Hierbij gaat het vooral om hele grote projecten of werk waarbij speciale apparatuur voor nodig is.

- *Spreekt het u aan om gezamenlijk met andere belanghebbende partijen een plan te ontwikkelen om meer/efficiënter biomassa te verwaarden? Welke voordelen ziet u voor uw eigen organisatie om te gaan samenwerken en welke knelpunten voorziet u?*

Het plan om biomassa regionaal in te zetten zien wij erg zitten. Maar wanneer is iets regionaal? In de provincie Drenthe zijn steeds meer partijen die hout(snippen) kunnen gebruiken. Dit zal de prijs opstuwten. Mijn idee is dat natuurorganisaties hierop kunnen inspelen. Vooral omdat de subsidiestromen worden beperkt zullen er andere bronnen van financiële inkomsten nodig zijn. Het produceren van biomassa is een goede aanvulling hierop. Landschapbeheer zal nooit financieel meer opleveren dan dat het kost, maar kan door efficiënte samenwerking wel met minder kosten.

Ook voor eenheid in het landschap is samenwerking noodzakelijk. Als de beherende partijen niet samenwerken is de kans op versnippering erg groot.

- *Indien u voor uw organisatie voordelen ziet om te gaan samenwerken met andere partijen, bent u dan geïnteresseerd om gezamenlijk te werken aan een intentieovereenkomst met als doel om in een volgende fase na te gaan wat de concrete mogelijkheden voor samenwerking zijn (b.v. door het uitvoeren van een business-case). Zo ja, wilt u zelf meedoen met deze volgende fase om de mogelijke voordelen voor uw organisatie te verzilveren en gezamenlijk meer tot stand te brengen dan thans? Welke bijdrage zou u hieraan wellicht kunnen leveren (b.v. beschikbaar stellen van deskundigheid, financiering, etc).*

Wij werken al erg veel samen met andere partijen.

Landschapbeheer Drenthe is een partner van ons.

LTO Noord is een partner van ons.

SBB en NM doen wij erg veel zaken mee.

Provincie en gemeenten doen wij ook erg veel zaken mee.

Door samen een doel te creëren voor de biomassa kan de samenwerking versterkt worden. Ook kan als er een doel is een efficiëntieslag gemaakt worden in de logistiek.

Dit geldt niet alleen voor houtachtige biomassa. Dit kan ook voor grasachtige biomassa. In Drenthe zijn veel natuurterreinen die door boeren onderhouden worden. Het gras wat van goede kwaliteit is wordt als veevoer gebruikt. Maar omdat boeren die grond pachten van natuurorganisaties te maken hebben met beperkingen op die grond, zijn er ook stukken grond die geen kwalitatief goed product leveren. Dit materiaal dient zich goed om te composteren. Deze compost is prima in te zetten als bodemverbeteraar. Van onze leden horen wij veel dat door de huidige mestwetgeving de bodem verschaalt en er vraag is naar bodemverbetering in de vorm van compost. Door collectief te composteren kan dit voordeel bieden voor meerder partijen. Natuurorganisaties kunnen de grasachtige biomassa waar anders geen duurzame bestemming voor is kwijt, boeren hebben voldoende materiaal voor bodemverbetering.

In de gemeente Westerveld is men bezig met het opzetten van een composteerinrichting. Hier wil de gemeente ook gebruik van maken voor het bermmaaisel. Het kost gemeenten veel geld om dit product te storten. Ook voor natuurgras van mindere kwaliteit is dit een goede kostenbesparing.

- *Ziet u mogelijkheden voor lokale duurzame energieprojecten waarbij de inzet van biomassa een belangrijke rol kan krijgen? Zou u actief deel willen nemen aan de realisatie van zo'n lokaal duurzaam energieproject?*

Ja, wij zien een erg goede binding tussen de ANV's, dorp en omgeving. Het leveren van biomassa aan een publiek iets zou een doel moeten zijn voor de ANV. Dit kan de band tussen dorp en platteland alleen maar versterken.

- *Zou u, als er een lokaal duurzame energieproject wordt opgezet, bereid zijn de biomassa uit het Drents Friese Wold voor dit project in te zetten?*

- *Mist u in de lijst van te interviewen organisaties nog organisaties/personen die we ook moeten spreken om een completer beeld te krijgen.*

- *Bent u bereid om deel te nemen aan een gemeenschappelijke bijeenkomst waarin de resultaten van de gespreksronde worden besproken en – indien hiervoor draagvlak is - de basis kan worden gelegd voor een intentieovereenkomst voor samenwerking?*

Ja

- *Zijn er nog zaken die u aan de orde wilt stellen die voor ons van belang kunnen zijn of documenten die ons kunnen helpen in het vervolg?*

**Gesprek met: T. Hof & J. Graafstra, ANV Gagelvenne
(Agrarische Natuurvereniging Ooststellingwerf)**

Locatie: Boerderij T. Hof, Olderberkoop

Gagelvenne is een agrarische natuurvereniging in de gemeente Ooststellingwerf. Gagelvenne heeft dierenwelzijn, diergezondheid, milieu en leefomgeving hoog in het vaandel staan. Gagelvenne heeft 50 leden, veehouders, akkerbouwers en 2 zorgboeren. Aan gezamenlijk landschapsonderhoud wordt niet veel meer gedaan.

Dhr. Graafstra is loonwerker in Appelscha. Hij heeft veel klanten rond het Drents-Friese Wold. Daarnaast beheert dhr Graafstra ongeveer 20 hectare natuurgrond voor de voederwinning.

Bespreekpunten/vragenlijst organisaties

- *Welke betrokkenheid heeft uw organisatie thans m.b.t. de levering, de verwaarding cq afname van biomassa?*

Op dit moment wordt er weinig aan het landschap gedaan als het om biomassa gaat. De boswallen langs de wegen zijn eigendom van de gemeente. De boswallen die dwars op de weg staan zijn veel van Staatsbosbeheer. Eerder is er vanuit de stichting ELAN voor elk landbouwbedrijf een beheerplan gemaakt. Hiermee zou de agrariër moeten leren het landschap te onderhouden. Nadat de bedrijfs beheerplannen zijn gemaakt is hier niets meer mee gedaan.

De houtwallen van de gemeente worden om de 5 jaar door de gemeente gesnoeid. Dit doet de gemeente met eigen personeel. De houtwallen van Staatsbosbeheer wordt veel door vrijwilligers gesnoeid. Vele van deze mensen nemen het hout mee voor een kachel of open haard.

Als ANV wordt er weinig tot geen collectief beheer gepleegd, ondanks dat er veel elementen zijn.

Ook dhr Graafstra is niet actief op het gebied van biomassa, maar ziet hier wel mogelijkheden in. Volgens dhr Graafstra zijn er teveel onzekerheden wat betreft investeren in apparatuur rond het oogsten omdat er teveel partijen zijn die een ander belang hebben waardoor een niet iets gezamenlijk wordt gedaan. Ook zijn er veel tegenstrijdigheden. Bijvoorbeeld de natuurdoelstelling van het Drents-Friese Wold om in de toekomst aan een minder intensief beheer te doen, terwijl de prijs van biomassa stijgt en het park geld juist nodig heeft voor het beheer. Men zou dan juist een meer intensief beheer moeten toepassen om geld te creëren voor het gebied. Dhr Graafstra ziet ook vaak een stoeve samenwerking tussen natuurorganisaties en landbouwers. Dit komt door andere belangen die beide partijen hebben. Bijvoorbeeld door het verhuren van graslanden waar een beperking op ligt. Voor landbouwers is het huren van deze grond interessant als er nog iets kwalitatief product af komt of voor de mestwetgeving gunstig is, terwijl natuurbeheerders de natuurdoelstelling van het betreffende gebied willen naleven. Dit is trouwens heel erg afhankelijk van de mensen die erbij betrokken zijn. Leden van de Gagelvenne kunnen op dit moment goed samenwerken met Natuurmonumenten, Fryske Gea en weidevogelbeheer Fryslan. Terwijl

een aantal jaren geleden bij Natuurmonumenten iemand anders de leiding had waar geen enkele landbouwer mee kon samenwerken.

- *Indien hier sprake van is, om welk type en welke hoeveelheden biomassa gaat het (orde van grootte) en hoe is het georganiseerd? Hierbij zo mogelijk ook (globale) informatie over de duur van lopende contracten (bepaalt n.l. ook de mogelijkheden voor samenwerking) en financiering. Welke voordelen ziet u thans voor uw huidige aanpak en welke knelpunten zijn er? Welke plannen heeft uw organisatie op dit terrein voor de toekomst?*

Als ANV zouden wij veel actiever kunnen zijn op het gebied van landschapselementen onderhoud. Er wordt op dit moment gekeken of er draagvlak is voor de ANV om de randgebieden van het Drents-Friese Wold gezamenlijk te beheren. Dit in samenwerking met het onderzoek wat gedaan wordt naar het voercentrum in de regio. Als men als ANV gezamenlijk grond in gebruik neemt om te beheren kan men met minder meer bereiken. Dit biedt ook meer zekerheid voor de verpachter. Boeren en pachters bekijken per jaar wat voor voordeel zij hebben van de pacht. Voor boeren gaat de pacht vaak om wat extra ruwvoer of extra ruimte voor de mestplaatsing. Als de kwaliteit van het te oogsten product niet meer naar wens is zegt een pachter snel de pacht op.

Er liggen veel mogelijkheden op het gebied van grasachtig materialen. Door de aangescherpte mestwetgeving, wat in de toekomst waarschijnlijk nog meer aangescherpt wordt, is er veel vraag naar bodemverbeteraars. Het is inmiddels bekend dat het organische stofgehalte in de Nederlandse landbouwbodems daalt omdat er beperkt bemest mag worden. Als dit organische stofgehalte daalt zullen mineralen minder door de bodem worden vastgehouden worden en snel uitspoelen. Dit heeft weer gevolgen voor de drinkwaterkwaliteit.

Veel grasachtig materiaal wordt nu afgevoerd. Naar bijvoorbeeld de VAM in Wijster. Hier wordt dit gecomposteerd en verwerkt tot een goede kwaliteit compost. De transportkosten van dit materiaal zijn zeer hoog. Dat maakt het oninteressant om te laten aanvoeren. Een lokale composteerinrichting zou een goede oplossing zijn voor diverse gebieden. Vaak lukken deze lokale initiatieven niet door de wet en regelgeving. Bijvoorbeeld het composteren van eigen materiaal mag wel op een landbouwbedrijf, maar gezamenlijk composteren mag weer niet zomaar, dan moet er een aparte composteringsinrichting gebouwd worden wat weer aan allerlei voorschriften moet voldoen. Dit zou een goede activiteit kunnen zijn van een ANV in samenwerking met bijvoorbeeld gemeente, provincie en natuurbeheerders. Met zo'n samenwerkingsverband moeten alle deelnemende partijen voordeel hebben bij het initiatief. Dit hoeft niet alleen financieel te zijn.

- *Voert u de werkzaamheden in eigen beheer uit, of wordt het deels of volledig uitbesteed aan derden?*

Gagelvenne organiseert geen gezamenlijke activiteiten op het gebied van landschapselementen onderhoud. Dit doen de leden (boeren) allen voor zichzelf.

Dhr. Graafstra heeft een aantal jaren geleden een knipper gekocht voor aan de mobiele kraan. Toen was er veel vraag vanuit de landbouw om overhangende takken af te knippen. Omdat dit winterklussen zijn en de kraan aanwezig is, was dit een geringe investering. Verder is er geen materiaal aanwezig dat gespecialiseerd is voor biomassa. Dhr. Graafstra

wil wel actief worden in het oogsten van bosbouwproducten. Maar hiervoor is nog te weinig zekerheid om een desbetreffende investering te doen. .

- *Spreekt het u aan om gezamenlijk met andere belanghebbende partijen een plan te ontwikkelen om meer/efficiënter biomassa te verwaarden? Welke voordelen ziet u voor uw eigen organisatie om te gaan samenwerken en welke knelpunten voorziet u?*

Ja, wij zijn vooral voorstander van lokale initiatieven. Dit voelt beter dan wanneer een product maar ergens heen gaat. Een goede samenwerking is alleen haalbaar als er een sturende partij boven zit. Elke partij heeft weer een ander belang wat voor een ander niet aan de orde is. Bijvoorbeeld het multifunctioneel centrum in het dorp. Toen deze een aantal jaren geleden nieuw is gebouwd zijn er veel energiesystemen genoemd. Er waren te veel mensen die hier inspraak over hadden en er is geen overeenstemming bereikt. Daarom wordt deze nu weer op gas gestookt. Hoe meer betrokkenen, hoe meer beperkingen.

Een initiatief als Veenhuizen is goed, maar dan moeten alle partijen het er over eens zijn of een sturende partij de leiding nemen. Een samenwerking houdt alleen stand als er een wederzijds belang is en het hangt af van de personen die aan het roer staan. Dit geldt ook voor het beleid wat een natuurorganisatie voert. Wij vinden beide dat een natuurorganisatie het beheerbeleid moet aanpassen aan de situatie. Wij zien vaak dat het beheer, in onze ogen, onnodig veel geld kost omdat er een bepaalde plant of dier aanwezig is in een gebied. Hoeveel is de natuur ons op den duur waard?

Dit geldt ook voor een ANV. Gagelvenne maakt ook deel uit van de ELAN. Dit is een samenwerking tussen 5 agrarische natuurverenigingen. Deze samenwerking loopt niet omdat de overige 4 bijna niet actief zijn in de activiteiten die wij doen als waterhuishouding, milieu en dierenwelzijn. Zij doen meer in weidevogelbeheer, waar wij minder aan doen.

Ook bij boeren onderling is de samenwerking wel eens ver te zoeken, terwijl hier erg veel kosten mee bespaard kunnen worden. Bijvoorbeeld met machines gezamenlijk gebruiken of gezamenlijk inkopen.

- *Indien u voor uw organisatie voordelen ziet om te gaan samenwerken met andere partijen, bent u dan geïnteresseerd om gezamenlijk te werken aan een intentieovereenkomst met als doel om in een volgende fase na te gaan wat de concrete mogelijkheden voor samenwerking zijn (b.v. door het uitvoeren van een business-case). Zo ja, wilt u zelf meedoen met deze volgende fase om de mogelijke voordelen voor uw organisatie te verzilveren en gezamenlijk meer tot stand te brengen dan thans? Welke bijdrage zou u hieraan wellicht kunnen leveren (b.v. beschikbaar stellen van deskundigheid, financiering, etc).*

Als voorzitter van de ANV weet ik zeker dat het grootste deel van de leden het wel ziet zitten om de biomassa die zij oogsten van de landschapselementen in te zamelen en beschikbaar te stellen. Eerder werd er wel gezamenlijk onderhoud gepleegd. Dit is in de loop der jaren doodgebloed. Vanuit de vereniging is er wel belangstelling voor meer samenwerking. Er wordt op dit moment gekeken naar de oprichting van een voercentrum. Dat er niet meer wordt samengewerkt met het landschapsonderhoud is mede veroorzaakt dat er geen doel is om het geoogste product naar af te zetten. Door een efficiënte samenwerking kunnen ook kosten worden bespaard. Hierbij moet van tevoren worden nagedacht over het hoe

organiseren, plannen en uitvoeren. Ook op lange termijn moet duidelijk zijn wat er nodig is en wat er aangeboden kan worden. Volgens Graafstra is dit ook het nadeel bij gemeente en provincie bij bijvoorbeeld het slotenbeheer. Als een gemeente met Graafstra afsprekt dat hij 10 jaar de sloten van de hele gemeente schoonmaakt, kan hij investeren in materiaal hiervoor en weet hij zeker dat hij dit terugverdient. Nu wordt elk jaar alles aanbesteed en kan geen enkele loonwerker met zekerheid materiaal aanschaffen. Als er geen doel is, is er ook geen middel nodig.

- *Ziet u mogelijkheden voor lokale duurzame energieprojecten waarbij de inzet van biomassa een belangrijke rol kan krijgen? Zou u actief deel willen nemen aan de realisatie van zo'n lokaal duurzaam energieproject?*

Veenhuizen is een goed idee, stelt ook wat voor. Dat is goed voor het imago van veenhuizen en het Drents-Friese Wold. Hieraan zouden wij een zeer beperkt aandeel kunnen leveren mits het haalbaar is dat wij dit goed organiseren.

- *Zou u, als er een lokaal duurzame energieproject wordt opgezet, bereid zijn de biomassa uit het Drents Friese Wold voor dit project in te zetten?*

Ja, Als wij een doel hebben voor de biomassa kunnen wij samen landschapselementen onderhouden, dat wordt dan als het ware ons project. Dit kunnen wij dan koppelen aan het grotere project van Veenhuizen. Een nadeel van een groot project is vaak dat er teveel mensen mee bezig zijn waardoor er veel vertraging optreedt of iets helemaal niet doorgaat

- *Mist u in de lijst van te interviewen organisaties nog organisaties/personen die we ook moeten spreken om een completer beeld te krijgen.*

Jan van Weperen, 0620973313. heeft eerder veel bestuurswerk gedaan, heeft veel kennis van samenwerkingen.

Greet Ruitenbergh, vrouw van T. Hof. 0630938231

Henk Suichies, Rabobank, denkt met ondernemer mee in plaats van aan de bank..
0651116451

- *Bent u bereid om deel te nemen aan een gemeenschappelijke bijeenkomst waarin de resultaten van de gespreksronde worden besproken en – indien hiervoor draagvlak is - de basis kan worden gelegd voor een intentieovereenkomst voor samenwerking?*

Ja, namens de Gagelvenne.

- *Zijn er nog zaken die u aan de orde wilt stellen die voor ons van belang kunnen zijn of documenten die ons kunnen helpen in het vervolg?*

Rapport Atelier Fryslan

Gesprek met: C. Wieling & I. Zwarthuis, Gemeente Midden-Drenthe

Locatie: Gemeentehuis Beilen

Dhr Wieling is hoofd van de afdeling Afval en Wegen. Ook houdt hij toezicht op het thema gebiedsontwikkeling

Mvr. Zwarthuis is van beleid landschapontwikkeling en landbouw.

De gemeente Midden-Drenthe ligt buiten de grenzen van het Drents-Friese Wold. Officieel hoort de gemeente er niet bij, maar grenst er wel aan. De gemeente komt op voor de bewoners die aan de rand van het Drents-Friese Wold wonen en voor de agrariërs die aan de rand hun bedrijf hebben. De gemeente Midden-Drenthe pleit voor zo min mogelijk beperkingen vanuit het Drents-Friese Wold voor deze ondernemers.

Bespreekpunten/vragenlijst organisaties

- *Welke betrokkenheid heeft uw organisatie thans m.b.t. de levering, de verwaarding cq afname van biomassa?*

De gemeente Midden-Drenthe werkt op het gebied van afval samen met 4 andere gemeenten. Dit zijn Hoogeveen, de Wolden, Meppel en Welsterveld. De gemeente Midden-Drenthe is een van de grootste gemeenten van Nederland, 358 km² groot. Binnen deze gemeente liggen 8 (toekomstige) natura2000 gebieden.

Er wordt binnen de gemeente erg veel biomassa geproduceerd, GFT, snoeihout, bermmaaisel, Boomstammen en overig grof tuinafval. Overal wordt de meest duurzame of economisch aantrekkelijkste oplossing voor gezocht.

- *Indien hier sprake van is, om welk type en welke hoeveelheden biomassa gaat het (orde van grootte) en hoe is het georganiseerd? Hierbij zo mogelijk ook (globale) informatie over de duur van lopende contracten (bepaalt n.l. ook de mogelijkheden voor samenwerking) en financiering. Welke voordelen ziet u thans voor uw huidige aanpak en welke knelpunten zijn er? Welke plannen heeft uw organisatie op dit terrein voor de toekomst?*

In de gemeente is Attero gevestigd, dit was vroeger de V.A.M.(Vuil Afvoer Maatschappij).

Hier gaat alle GFT afval van de gemeente heen. Jaarlijks gaat dit om ongeveer 6000 ton. Attero vergist dit GFT afval en verwerkt dit verder. Dit is het huishoudelijke GFT. Bij Attero wordt erg veel energie geproduceerd uit duurzame bronnen. Er komt GFT afval vanuit heel Nederland naar Wijster. Per jaar produceert Attero ongeveer 1.000.000 MWh aan elektriciteit uit duurzame grondstoffen wat voor veel mensen en instanties als afval wordt gezien.

De gemeente heeft energie convenanten gesloten met de provincie en de Natuur- en Milieu Federatie met als doel meer biomassastromen te bundelen en hiervoor een duurzame bestemming voor te creëren. Op deze manier wil de gemeente bijdragen aan de vermindering van CO₂ uitstoot.

In de gemeente zijn 2 grote agrarische biogasinstallaties gebouwd bij de akkerbouwers Kloosterman in Nieuwenoord en akkerbouwbedrijf Bouwhuis in Witteveen. Dit gaat om agrarische vergisters. Deze hebben jaarlijks samen meer dan 1000 hectare mais nodig. De

gemeente wil in het agrarische gebied niet meer vergisters vanwege de vele transportbewegingen in het buitengebied. Dit kan wel op een industrieterrein.

De houtachtige biomassa dat de gemeente produceert wordt afgevoerd naar Zuidema in Hoogeveen. Deze heeft een houtverbrandingsinstallatie en produceert elektriciteit.

De grote stammen hout uit plantsoenen en wallen langs de wegen wordt aan de aannemer meegegeven die het werk uitvoert.

De gemeente Midden-Drenthe haalt veel biomassa uit het bermbeheer langs de wegen. Er wordt alleen ecologisch bermbeheer toegepast in de verbindingszone van de Natura2000 gebieden. Hierbij wordt het gemaaide product direct afgevoerd tijdens het maaien om de bermen te verschralen. Bij de overige bermen wordt er gemaaid, het product laat men een aantal weken liggen zodat de zaden loslaten. Daarna raapt men het grasachtige product op en stort het bij Attero. Attero maakt hier compost van. De compost van Attero wordt door heel Noord-Nederland verkocht aan de agrariërs. De gemeente ziet hier geen meerwaarde om ook ecologisch bermbeheer toe te passen omdat dit in landbouwgebieden is. Volgens Dhr. Wieling waaien er elk jaar zoveel mineralen vanuit de landbouwpercelen de bermen in dan verschralen hier geen nut heeft.

- *Voert u de werkzaamheden in eigen beheer uit, of wordt het deels of volledig uitbesteed aan derden?*

Het bermbeheer voeren wij volledig zelf uit. Hiervoor hebben wij 2 trekkers die per jaar elk 1000 tot 1200 uur met bermbeheer bezig zijn. Deze maaien de bermen en vervoeren product naar Attero.

Het snoeien van gemeentelijk groen (enkele honderden ha. Houtwallen) en plantsoenen (175 ha.) wordt uitbesteed aan ALESCON. Dit is een bedrijf van de gemeente waar mensen met een beperking werken. ALESCON werkt jaarlijks 100.000 tot 120.000 uur voor onze gemeente. Mechanisch werken is goedkoper dan ALESCON inhuren, maar dit zijn wij maatschappelijk verplicht aan ons zelf. Het product wat ALESCON oogst gaat naar Zuidema in Hoogeveen. Deze afnemer neemt jaarlijks veel af wat logistiek voordelen biedt, en deze betaalt goed en op tijd voor de biomassa.

Het GFT zamelt de gemeente zelf in met de afvalinzamelingploeg. Dit brengt de gemeente zelf naar Attero.

Het grof tuinafval kan door burgers naar het overlaadstation worden gebracht. Hier wordt dit ter plekke versnipperd en meegenomen door de aannemer die het snippert. Dit gaat op aanbesteding.

Vroeger bracht de gemeente wel houtsnippers bij particulieren die dit konden gebruiken in de tuin, dit doet de gemeente nu niet meer omdat dit teveel werk is en de burgers hier niet voor willen betalen. Organisatorisch is het aantrekkelijker om een afnemer te hebben.

Er is een samenwerking met onze Agrarische Natuurvereniging de Broedstreek. Dit gaat meer om slim slotenbeheer. Het slootspecie gaat bij boeren over het land en wij doen het werk. De gemeente wil zoveel mogelijk natuurvriendelijk onderhoud aan de sloten.

- *Spreekt het u aan om gezamenlijk met andere belanghebbende partijen een plan te ontwikkelen om meer/efficiënter biomassa te verwaarden? Welke voordelen ziet u voor uw eigen organisatie om te gaan samenwerken en welke knelpunten voorziet u?*

Naar ons idee leveren wij onze biomassa al aan de duurzaamste bestemming. Dit komt mede doordat wij Attero dicht bij hebben en wij hier veel contact mee hebben. Als een andere partij meer wil betalen voor de biomassa dan kunnen wij daar aan leveren. Als gemeente willen wij de handen vrij houden en geen leveringen toezeggen. Een aantal jaren geleden hebben wij een efficiëntieslag gemaakt in ons afvalbeleid. Er is een nieuwe milieustraat gekomen. Door deze efficiënt in te richten en reststromen een goede bestemming te geven zijn de afvalheffingen in de gemeente met 50 euro per huishouden gedaald.

Alleen voor het GFT afval hebben wij een contract met Attero. Dit geldt ook voor het afval van de grijze container. Dit gaat om ongeveer 9000 ton per jaar. Van Attero hebben wij begrepen dan hiervan ongeveer 1/3 deel GFT afval is.

In 2030 wil de gemeente Midden-Drenthe afval neutraal zijn. Attero is hier ook mee bezig en wil van alle afvalstromen grondstoffenstromen maken.

De potentie ligt bij de natuurbeheerders, deze hebben en oogsten erg veel biomassa uit het gebied en het gebied eromheen. Wij willen wel meewerken als het gaat om efficiënter vermarkten van grasachtig materiaal. Dit kost ons, afhankelijk van het transport, 20 tot 25 euro per ton.

- *Indien u voor uw organisatie voordelen ziet om te gaan samenwerken met andere partijen, bent u dan geïnteresseerd om gezamenlijk te werken aan een intentieovereenkomst met als doel om in een volgende fase na te gaan wat de concrete mogelijkheden voor samenwerking zijn (b.v. door het uitvoeren van een business-case). Zo ja, wilt u zelf meedoen met deze volgende fase om de mogelijke voordelen voor uw organisatie te verzilveren en gezamenlijk meer tot stand te brengen dan thans? Welke bijdrage zou u hieraan wellicht kunnen leveren (b.v. beschikbaar stellen van deskundigheid, financiering, etc).*

- Ziet u mogelijkheden voor lokale duurzame energieprojecten waarbij de inzet van biomassa een belangrijke rol kan krijgen? Zou u actief deel willen nemen aan de realisatie van zo'n lokaal duurzaam energieproject?

- Zou u, als er een lokaal duurzame energieproject wordt opgezet, bereid zijn de biomassa uit het Drents Friese Wold voor dit project in te zetten?

- Mist u in de lijst van te interviewen organisaties nog organisaties/personen die we ook moeten spreken om een completer beeld te krijgen.
Attero

- Bent u bereid om deel te nemen aan een gemeenschappelijke bijeenkomst waarin de resultaten van de gespreksronde worden besproken en – indien hiervoor draagvlak is - de basis kan worden gelegd voor een intentieovereenkomst voor samenwerking?
- Zijn er nog zaken die u aan de orde wilt stellen die voor ons van belang kunnen zijn of documenten die ons kunnen helpen in het vervolg?

Gesprek met: J. Gropstra, Gemeente Ooststellingwerf

Locatie: Gemeentehuis Oosterwolde

Dhr. Gropstra is van de afdeling beleid van de gemeente Ooststellingwerf

Bespreekpunten/vragenlijst organisaties

- *Welke betrokkenheid heeft uw organisatie thans m.b.t. de levering, de verwaarding cq afname van biomassa?*

De betrokkenheid van de gemeente is puur politiek beleidsmatig. In 2030 wil de gemeente Ooststellingwerf CO2 neutraal zijn. In 2004 is er een onderzoek geweest naar biomassastromen binnen de gemeente. Hier zijn drie concrete projecten uit voort gekomen;

- iets doen met reststromen van Koningsblauw. Dit is een houtverwerkingsbedrijf waarbij veel zaagsel, spaanders en houtsnippers vrij komen. Hier is tot nu toe geen bestemming voor. De gemeente wil deze grondstoffen gebruiken voor energiedoeleinden.
 - Mesttraffinage. Hier zijn 12 melkveebedrijven voor benaderd met als opzet mest vergisten, en te raffineren. De gemeente heeft geprobeerd de agrarische belangenvereniging zo ver te krijgen dat er een mesttraffinage komt. Alleen voor mest vanuit het gebied zelf, niet voor aanvoer buiten het gebied.
 - ECOMunity. Een nieuw industriepark bouwen wat volledig onafhankelijk is van energie toestromen. A.J. Swart is hiervan de initiatiefnemer. Hij heeft 17 ha grond gekocht voor energieneutrale industrie. Met de bouw van dit park zou in 2013 begonnen worden. De bedoeling is dat hier biogas wordt gebruikt voor de verwarming van de gebouwen, en hier meerdere vormen van energieopwekking komen (zon- en windenergie). De subsidie voor dit project van agentschap NL van 50.000 euro.
- De gemeente heeft een energieconvenant getekend met het rijk.

Een van de plannen die de gemeente had was om koopwoningen gratis van een energielabel te voorzien en deze energielabel ook te koppelen met de koopakte. Het streven was om elk huis verplicht te laten voorzien van een energielabel anders zou er geen koopakte mogelijk zijn. Hiervoor zijn door de gemeente 8 informatieavonden georganiseerd, hier was zeer weinig belangstelling voor. Ongeveer 25 a 30 mensen per avond.

Dit project is voortgekomen uit het milieu beleidsplan van de gemeente Ooststellingwerf.

Wat betreft de levering van biomassa; alleen het gemeentelijk groen kunnen wij leveren. Hier wordt op dit moment niets mee gedaan op het gebied van duurzaamheid. Firma van der Wiel is hier afnemer van, wat hiermee gebeurt is niet bekend. GFT afval wordt afgenomen door Orgaworld, deze brengt het naar Omrin, deze vergist en composteert dit. Verdere afvoerstromen gaan naar de goedkoopste afnemer. Gemeente kan op dit gebied veel doen qua duurzaamheid.

- *Indien hier sprake van is, om welk type en welke hoeveelheden biomassa gaat het (orde van grootte) en hoe is het georganiseerd? Hierbij zo mogelijk ook (globale) informatie over de duur van lopende contracten (bepaalt n.l. ook de mogelijkheden voor samenwerking)*

en financiering. Welke voordelen ziet u thans voor uw huidige aanpak en welke knelpunten zijn er? Welke plannen heeft uw organisatie op dit terrein voor de toekomst?

Bespreken met Gezinus Hoven, chef openbare werken.

- *Voert u de werkzaamheden in eigen beheer uit, of wordt het deels of volledig uitbesteed aan derden?*

Bespreken met Gezinus Hoven, chef openbare werken.

- *Spreekt het u aan om gezamenlijk met andere belanghebbende partijen een plan te ontwikkelen om meer/efficiënter biomassa te verwaarden? Welke voordelen ziet u voor uw eigen organisatie om te gaan samenwerken en welke knelpunten voorziet u?*

Biomassaplan Drents-Friese Wold is een zeer goed project omdat het Local for localis. Gemeentelijke biomassa is een goede aanvulling voor dit project omdat hier nu niet veel 'nuttigs' mee gebeurt in de eigen regio. Dit geldt ook voor het grof tuinafval wat bij het overlaadstation aangeleverd wordt door particulieren. In dit soort projecten moet de gemeente een goed voorbeeld geven.

Gegevens van het overlaadstation over 2011: 2351 ton grof tuinafval

1469 ton GFT aval naar Omrin.

Omrin is het bedrijf van de gezamenlijke gemeenten en heeft commerciële doeleinden.

De inhoud van de grijze container gaat naar een verbrandingsoven.

- *Indien u voor uw organisatie voordelen ziet om te gaan samenwerken met andere partijen, bent u dan geïnteresseerd om gezamenlijk te werken aan een intentieovereenkomst met als doel om in een volgende fase na te gaan wat de concrete mogelijkheden voor samenwerking zijn (b.v. door het uitvoeren van een business-case). Zo ja, wilt u zelf meedoen met deze volgende fase om de mogelijke voordelen voor uw organisatie te verzilveren en gezamenlijk meer tot stand te brengen dan thans? Welke bijdrage zou u hieraan wellicht kunnen leveren (b.v. beschikbaar stellen van deskundigheid, financiering, etc).*

Wij als gemeente kunnen gegevens leveren, rekenmodel maken, biomassa vanuit gemeente in kaart brengen. Hieruit kunnen wij conclusies trekken. Go/no go.

Voor de gemeente Ooststellingwerf houdt het niet op bij het leveren van biomassa, ook goodwill tonen aan de bevolking. Al staat bij voorbaat vast dat wij slechts een schakel kunnen zijn in de gehele ketting.

- *Ziet u mogelijkheden voor lokale duurzame energieprojecten waarbij de inzet van biomassa een belangrijke rol kan krijgen? Zou u actief deel willen nemen aan de realisatie van zo'n lokaal duurzaam energieproject?*

Op dit moment zijn er geen plannen voor een lokaal duurzaam energie project. In 2004 heeft de gemeente plannen gehad om 8 windmolens te bouwen. Het stroomverbruik binnen de gemeente is ongeveer 70.000.000 kWh per jaar. 8 windmolens zouden theoretisch voor 35.000.000 kWh kunnen zorgen zodat de helft van het stroomverbruik uit windenergie zou komen. De gemeenteraad was destijds grotendeels voorstander van dit project, maar wou een referendum onder de bevolking. Het project is afgeketst door een referendum want de bevolking vond dit niet in het landschap passen.

- *Zou u, als er een lokaal duurzame energieproject wordt opgezet, bereid zijn de biomassa uit het Drents Friese Wold voor dit project in te zetten?*

Ja, zoals al gezegd, alle gemeentelijke biomassa en het grof tuinafval is prima in te zetten voor dit project

- *Mist u in de lijst van te interviewen organisaties nog organisaties/personen die we ook moeten spreken om een completer beeld te krijgen.*

Gezinus Hoven, chef openbare werken gemeente Ooststellingwerf.

Gagelvenne, agrarische natuurvereniging gemeente Ooststellingwerf. Tjerk Hof

- *Bent u bereid om deel te nemen aan een gemeenschappelijke bijeenkomst waarin de resultaten van de gespreksronde worden besproken en – indien hiervoor draagvlak is - de basis kan worden gelegd voor een intentieovereenkomst voor samenwerking?*

Ja

- *Zijn er nog zaken die u aan de orde wilt stellen die voor ons van belang kunnen zijn of documenten die ons kunnen helpen in het vervolg?*

Gesprek met: G. Hoven, Gemeente Ooststellingwerf

Locatie: Gemeentewerf Oosterwolde

Dhr Hoven is teamleider van de buitendienst van de gemeente Ooststellingwerf. Deze buitendienst is een zelfstandig onderdeel binnen de gemeente. De buitendienst is afhankelijk van het budget wat de gemeente beschikbaar stelt. Het beleid wat in deze gemeente gevoerd wordt, wordt geleid door Dhr. Gropstra. Dhr Hoven houdt zich bezig met de praktische kant van de buitendienst.

De gemeente Ooststellingwerf is een productie eenheid op het gebied van biomassa. De productie bestaat voornamelijk uit bermmaaisel, bagger uit sloten en houtsnippers langs de infrastructuur. Omdat het Drents-Friese Wold gedeeltelijk in de gemeente Ooststellingwerf ligt, werkt de gemeente veel samen met de provincie Drenthe en de Drentse gemeenten.

Bespreekpunten/vragenlijst organisaties

- *Welke betrokkenheid heeft uw organisatie thans m.b.t. de levering, de verwaarding cq afname van biomassa?*

De gemeente Ooststellingwerf is een productie eenheid op het gebied van biomassa. Het maaisel uit de bermen en de bagger uit de sloten worden op de eigen werf gecomposteerd. Dit is een cyclus van 8 a 9 maanden. De biomassa wordt dan meerdere keren omgezet. Na ongeveer 5 maanden wordt de hele hoop biomassa gezeefd. Dit gebeurt door Koers uit Smilde. Hierdoor wordt een deel van de verontreiniging, zoals blikjes, plastic en ander afval, eruit gehaald. Na 8 of 9 maanden wordt de hoop voordat het afgevoerd wordt nog een gezeefd. De compost die geproduceerd wordt gaat direct naar tuincentra en akkerbouwers en worden gebruikt als structuurverbeteraar voor de bodem. Als gemeente hechten wij veel waarde aan de kwaliteit van de compost.

De houtachtige biomassa die wij als gemeente produceren bestaat uit houtsnippers die afkomstig zijn van de infrastructuur. Dit zijn de bomen langs wegen, fietspaden en plantsoenen.

- *Indien hier sprake van is, om welk type en welke hoeveelheden biomassa gaat het (orde van grootte) en hoe is het georganiseerd? Hierbij zo mogelijk ook (globale) informatie over de duur van lopende contracten (bepaalt n.l. ook de mogelijkheden voor samenwerking) en financiering. Welke voordelen ziet u thans voor uw huidige aanpak en welke knelpunten zijn er? Welke plannen heeft uw organisatie op dit terrein voor de toekomst?*

Jaarlijks produceert de gemeente Ooststellingwerf ongeveer 5000 ton compost en enkele honderden m3 houtsnippers.

De afgelopen jaren is er flink geïnvesteerd in de logistiek van de biomassa. Hier is een behoorlijke efficiëntieslag gemaakt. Wij voeren nu alle werkzaamheden in eigen beheer uit. Zelf hebben wij – 2 vrachtwagens

- 3 houtsnippermachines
- Een complete composteringsinrichting met de daarbij horende machines.

Deze machines moeten door de jaarlijkse exploitatie worden terugverdiend. Vooral met de compostproductie lukt dit goed. Alle biomassa wordt op een plaats in de gemeente verzameld. Dit levert ook een logistiek voordeel op.

Voor de oogst van het hout voeren wij een 5 jarige cyclus uit. Elk jaar worden er een aantal gemeentelijke wallen, singels en plantsoenen gedund. Na 5 jaar begint dezelfde ronde opnieuw. Deze houtsnippers worden geoogst om ervoor te zorgen dat de leefomgeving van de belastingbetaler schoon blijft en de veiligheid van de wegen te kunnen garanderen, niet om biomassa te produceren omdat dit om relatief weinig massa gaat. De gemeente heeft zelf maar enkele hectares bos in eigendom. Dit dient als recreatiebos, niet als productiebos.

Wij werken niet met levercontracten. Wij proberen vaak de goedkoopste afzet mogelijkheid te zoeken.

- *Voert u de werkzaamheden in eigen beheer uit, of wordt het deels of volledig uitbesteed aan derden?*

Bijna alle werkzaamheden voeren wij in eigen beheer uit. Enkele specifieke werkzaamheden, zoals het zeven van de compost, wordt door derden uitgevoerd.

- *Spreekt het u aan om gezamenlijk met andere belanghebbende partijen een plan te ontwikkelen om meer/efficiënter biomassa te verwaarden? Welke voordelen ziet u voor uw eigen organisatie om te gaan samenwerken en welke knelpunten voorziet u?*

Ja, wij willen altijd mee in de verkennende fase. Onze gemeente is erg vooruitstrevend op het gebied van duurzaamheid. Een aantal jaren geleden had de gemeente plannen om een windmolenpark aan te leggen waarmee ongeveer de helft van de elektriciteitsvraag van de gemeente kon worden geleverd. Dit is toen door de bevolking afgekeurd. Er liggen ook plannen om een nieuw zwembad te bouwen, in Oosterwolde of in Appelscha. Deze willen wij dan verwarmen met duurzame energie. Dit zijn echter nog wel lange termijn plannen.

Gemeente Ooststellingwerf is de enige Friese gemeente die veel en intensief samenwerkt met Drentse gemeenten. Dit komt mede doordat het Drents-Friese Wold Drents-Friese Wold gedeeltelijk in onze gemeente ligt en gedeeltelijk in Drenthe.

De voordelen die wij zien in verduurzamen zien wij niet alleen op financieel gebied. Ook voor het imago van onze gemeente en de verdere omgeving zijn dit soort projecten een voordeel.

Ook het idee van Veenhuizen is goed. Wethouder Kemkers en burgemeester vd Laan willen Veenhuizen op de kaart zetten. Door zo'n soort energieproject is dit goed voor het imago.

- *Indien u voor uw organisatie voordelen ziet om te gaan samenwerken met andere partijen, bent u dan geïnteresseerd om gezamenlijk te werken aan een intentieovereenkomst met als doel om in een volgende fase na te gaan wat de concrete mogelijkheden voor samenwerking zijn (b.v. door het uitvoeren van een business-case). Zo ja, wilt u zelf meedoen met deze volgende fase om de mogelijke voordelen voor uw organisatie te verzilveren en gezamenlijk meer tot stand te brengen dan thans? Welke bijdrage zou u hieraan wellicht kunnen leveren (b.v. beschikbaar stellen van deskundigheid, financiering, etc).*

Ja, de gemeente is overtuigd dat lokale projecten een positief imago leveren. Bij de verkenning willen wij niets uitsluiten en alle mogelijkheden bespreekbaar houden. Ook zijn wij bereid niet alleen naar de financiële kant te kijken. Voordeel van een dergelijk project hoeft niet per se financieel te zijn. Ook goodwill en imago is belangrijk. Wij willen de belastingbetaler een goed verhaal kunnen vertellen en hun leefomgeving proberen op te waarderen. Burgers zijn wel bereid tot een duurzame oplossing ook al is onze gemeente maar een kleine schakel in het geheel, het is wel de directe leefomgeving van onze burgers.

- *Ziet u mogelijkheden voor lokale duurzame energieprojecten waarbij de inzet van biomassa een belangrijke rol kan krijgen? Zou u actief deel willen nemen aan de realisatie van zo'n lokaal duurzaam energieproject?*

Ja, die mogelijkheid zie ik zelf wel. Het helpt altijd als de betrokken partijen een voorbeeld te zien krijgen zodat iedereen een beeld heeft waarover gepraat wordt.

Mijn inschatting is dat dit politiek wel haalbaar is, als alle neuzen maar dezelfde kant op staan en iedereen er een gelijk belang aan heeft.

- *Zou u, als er een lokaal duurzame energieproject wordt opgezet, bereid zijn de biomassa uit het Drents Friese Wold voor dit project in te zetten?*

Wij hebben geen eigendommen in het Drents-Friese Wold zelf. Hier kunnen wij dus niet aan bijdragen. Eventueel wel onze gemeentelijke biomassa, maar dat is in een later stadium te bespreken.

- *Mist u in de lijst van te interviewen organisaties nog organisaties/personen die we ook moeten spreken om een completer beeld te krijgen.*

- *Bent u bereid om deel te nemen aan een gemeenschappelijke bijeenkomst waarin de resultaten van de gespreksronde worden besproken en – indien hiervoor draagvlak is - de basis kan worden gelegd voor een intentieovereenkomst voor samenwerking?*

Ja, in eerste instantie Hoven benaderen, Gropstra ook in kennis stellen.

- *Zijn er nog zaken die u aan de orde wilt stellen die voor ons van belang kunnen zijn of documenten die ons kunnen helpen in het vervolg?*

Info, Oude vuilstort in de Weperpolder. Vanuit deze vuilstortplaats is vroeger een gasleiding aangelegd naar een kassencomplex. Misschien dat hier nog iets mee te doen is.

Gesprek met: D. Buiter & J. Klooster, Gemeente Westerveld

Locatie: Gemeentehuis Diever

Gesprek vooraf

De heren Buiter en Klooster van de afdeling openbare werken van de gemeente Westerveld heeft de indruk dat het grootste gedeelte van de grondbezitters en beheerders van het Drents-Friese Wold wel met dit project aan de slag wil. Er worden kansen gezien om biomassa uit het Drents-Friese Wold te halen voor energiedoeleinden. Kansen om de regio en de mensen uit en om het Drents-Friese Wold bij het Drents-Friese Wold te laten betrekken.

De huidige biomassa, houtsnippers, wordt volledig afgezet naar Stramproy Green in Steenwijk. Deze firma maakt van houtsnippers coolcoal wat verder de hele over de hele wereld wordt verscheept als brandstof voor verbrandingsinstallaties. Stramproy gebruikt een deel van de houtsnippers voor eigen gebruik. Bij productieproces is geen kolen of gas nodig.

Bespreekpunten/vragenlijst organisaties

- *Welke betrokkenheid heeft uw organisatie thans m.b.t. de levering, de verwaarding cq afname van biomassa?*

Als gemeente alleen zeggenschap over gemeentelijke bezitten. Dit zijn gemeentelijk groen in de dorpskern, wallen en singels langs wegen en verdere infrastructuur.

- *Indien hier sprake van is, om welk type en welke hoeveelheden biomassa gaat het (orde van grootte) en hoe is het georganiseerd? Hierbij zo mogelijk ook (globale) informatie over de duur van lopende contracten (bepaalt n.l. ook de mogelijkheden voor samenwerking) en financiering. Welke voordelen ziet u thans voor uw huidige aanpak en welke knelpunten zijn er? Welke plannen heeft uw organisatie op dit terrein voor de toekomst?*

De huidige gang van zaken gaat als volgt: Gemeentewerken snoeien bomen en plantsoenen. Zij leggen dit langs de weg. Aannemer/loonbedrijf Leffers uit Havelte haalt het snoeihout op, versnipperd dit, en brengt dit naar Stramproy in Steenwijk. De gemiddelde opbrengst voor de gemeente Westerveld is €10 per ton. Afgelopen jaar van augustus tot september werd er ongeveer 5000 ton geleverd. Dit is inclusief groenafval van het afval brengstation. Dit is het grove tuinafval van particulieren. Niet het GFT afval wat de gemeente zelf bij de mensen ophaalt.

Met de aannemer is een kortlopend contract van 2 jaar getekend, met de voorwaarde dat de biomassa naar Stramproy gaat. De gemeente krijgt hier geld en groencertificaten voor terug.

Het huidige systeem bevalt erg goed, De gemeentewerken hebben geen omkijken meer naar het snoeiafval. Met de huidige gang van zaken verdwijnt de biomassa in de anonimiteit, de gemeente levert haar product en ziet er verder nooit iets van terug. De gemeente ziet liever dat het snoeimateriaal binnen de gemeente wordt gebruikt.

In de gemeente Westerveld worden de afgelopen jaren steeds meer woningen voorzien van houtkachels. De gemeente voorzag voorheen deze kachels van brandstof. Deze wil de gemeente bij voorbaat niet uitsluiten van levering.

De toekomst van deze biomassa stroom wordt afgewacht in verband met het huidige project. Dit is ook de reden dat er met de huidige afnemer maar een tweejarig contract is getekend.

- *Voert u de werkzaamheden in eigen beheer uit, of wordt het deels of volledig uitbesteed aan derden?*

Snoeien doen we zelf, de rest wordt uitbesteed.

- *Spreekt het u aan om gezamenlijk met andere belanghebbende partijen een plan te ontwikkelen om meer/efficiënter biomassa te verwaarden? Welke voordelen ziet u voor uw eigen organisatie om te gaan samenwerken en welke knelpunten voorziet u?*

Ja, biomassa wordt nu ook efficiënt verwaard, maar verdwijnt in de anonimiteit. Wij zien liever dat dit voor de lokale bevolking beschikbaar komt in de vorm van energie. Het grote voordeel voor de gemeente is halen van duurzame energie doelstelling. Hier wordt al veel aan gedaan. Bijv. duurzaam terrein beheer, gemeentehuis verwarmen en koelen met WKO, geen gif gebruiken tegen onkruid in de buitendienst.

- *Indien u voor uw organisatie voordelen ziet om te gaan samenwerken met andere partijen, bent u dan geïnteresseerd om gezamenlijk te werken aan een intentieovereenkomst met als doel om in een volgende fase na te gaan wat de concrete mogelijkheden voor samenwerking zijn (b.v. door het uitvoeren van een business-case). Zo ja, wilt u zelf meedoen met deze volgende fase om de mogelijke voordelen voor uw organisatie te verzilveren en gezamenlijk meer tot stand te brengen dan thans? Welke bijdrage zou u hieraan wellicht kunnen leveren (b.v. beschikbaar stellen van deskundigheid, financiering, etc).*

Wij als gemeente zijn erg geïnteresseerd. Dit is ook de reden waarom er een kortlopend contract met de huidige biomassa verwerker is. Wij zoude graag biomassa beschikbaar stellen voor eigen energievoorziening.

Wat wij kunnen leveren is biomassa, deskundigheid, objecten die verwarmd moeten worden zoals zwembaden in Dwingeloo, Havelte en Vledder, verzorgingstehuis, scholen ed.

- *Ziet u mogelijkheden voor lokale duurzame energieprojecten waarbij de inzet van biomassa een belangrijke rol kan krijgen? Zou u actief deel willen nemen aan de realisatie van zo'n lokaal duurzaam energieproject?*

Ja, wij zijn voorstander van lokale duurzame energie. Het voorbeeld van Veenhuizen is een leuk idee. Maar wij zien onze biomassa liever naar objecten in onze eigen gemeente. Wij zijn bereid mee te werken met de overeenkomst. Dit wil nog niet zeggen dat dit een blanco cheque is.

- *Zou u, als er een lokaal duurzame energieproject wordt opgezet, bereid zijn de biomassa uit het Drents Friese Wold voor dit project in te zetten?*

Ja, de biomassa uit het Drents-Friese Wold hebben wij helaas niets over te zeggen, maar de gemeentelijke biomassa willen wij beschikbaar stellen.

- *Mist u in de lijst van te interviewen organisaties nog organisaties/personen die we ook moeten spreken om een completer beeld te krijgen?*
- *Bent u bereid om deel te nemen aan een gemeenschappelijke bijeenkomst waarin de resultaten van de gespreksronde worden besproken en – indien hiervoor draagvlak is - de basis kan worden gelegd voor een intentieovereenkomst voor samenwerking?*
- *Zijn er nog zaken die u aan de orde wilt stellen die voor ons van belang kunnen zijn of documenten die ons kunnen helpen in het vervolg?*

Gesprek met: B. Dijkstra, Landschapbeheer Drenthe

Locatie: Kantoor Anderen

Landschapbeheer Drenthe maakt deel uit van het samenwerkingsverband Landschapbeheer Nederland. Landschapbeheer Nederland is verdeeld over twaalf zelfstandige provinciale organisaties. Landschapbeheer Drenthe zet zich in voor oude landschapselementen, die n geen functie meer hebben, te behouden en te onderhouden. Er worden aan verschillende partijen adviezen aangeboden over de inrichting en onderhoud van een erf als dit van cultuurhistorisch belang is.

Bespreekpunten/vragenlijst organisaties

- *Welke betrokkenheid heeft uw organisatie thans m.b.t. de levering, de verwaarding cq afname van biomassa?*

Wij zijn een dienstverlenende organisatie. Zelf hebben wij geen gronden in eigendom, daardoor ook geen biomassa. Onze organisatie zet zich in voor cultuurhistorische elementen in het karakteristieke landschap in Drenthe. Zo zetten wij ons in voor beplantingsplannen bij nieuwbouw, erfinrichtingen bij karakteristieke boerderijen en gebouwen, ecologie en dergelijke. Hiervoor werken wij veel samen met particuliere grondbezitters, gemeenten, provincie en boeren. Wij geven meer een adviserende rol over landschapsonderhoud. Op deze manier proberen wij het streekeigen karakter van de oude Drentse dorpen te laten behouden.

Enkels regelen wij een dienst aan derden die bijvoorbeeld een houtsingel of houtwal gesnoeid willen hebben door dit uit te laten voeren door SW werken of zorg instellingen die mensen sturen met een verstandelijke beperking. Deze mensen vinden erg veel voldoening in dit werk. Hierbij zijn wij alleen een tussenliggende partij. De grotere klussen worden door aannemers uitgevoerd. Een eis van ons is dat de aannemer een erkend verwerkingsbedrijf is. Veel biomassa wat deze bedrijven afvoeren gaat naar Zuidema in Hoogeveen, waar het voor een biomassacentrale gaat.

De aannemer krijgt het materiaal niet meer gratis mee, tot ongeveer 10 jaar geleden moesten eigenaren van biomassa de aannemer betalen om de biomassa af te voeren. De biomassa is nu meer waard geworden omdat er meer toepassingen zijn gevonden.

Kleine klussen worden vaak gegund aan kleine lokale ondernemers of de SW mensen. Grote klussen worden vaak uitbesteed aan grote aannemers. Dit werkt kostenbesparend.

- *Indien hier sprake van is, om welk type en welke hoeveelheden biomassa gaat het (orde van grootte) en hoe is het georganiseerd? Hierbij zo mogelijk ook (globale) informatie over de duur van lopende contracten (bepaalt n.l. ook de mogelijkheden voor samenwerking) en financiering. Welke voordelen ziet u thans voor uw huidige aanpak en welke knelpunten zijn er? Welke plannen heeft uw organisatie op dit terrein voor de toekomst?*

Wij hebben geen idee over de hoeveelheid biomassa. Zelf kunnen wij niets leveren omdat wij geen grond hebben. Wij hebben veel contact met Agrarische Natuur Verenigingen. ANV Drenthe is een koepelorganisatie, elke gemeente heeft een eigen ANV. Een aantal jaren geleden is er een pilot project gestart in het Drentse Aa gebeid. Dit project is toen geleid door

Bert Wiekema. De Grontmij heeft toen de hoeveelheid biomassa in kaart gebracht. Het doel van deze biomassa was om te composteren.

Een ander project waar Landschapbeheer Drenthe mee heeft gewerkt was ongeveer 5 jaar geleden in de gemeente Westerveld. De boermarkes in die regio wouden een beheerplan voor het onderhoud van de landschapselementen (houtwallen, singels, kleine bosjes). Er zijn toen een aantal stappen ondernomen en er is overleg geweest met de gemeente, Staatsbosbeheer en de boermarken.

1. er is een beheerplan gemaakt
2. De kosten zijn naar voren gekomen, boeren trokken zich terug
3. De aannemer heeft niets meer laten weten
4. SBB heeft stamhout verkocht als hardhout. Toen was er geen samenwerking meer, vooral niet op financieel gebied.
5. Nu liggen er meer kansen omdat biomassa meer oplevert (financieel). Dit project is verder niets meer mee gedaan.

- *Voert u de werkzaamheden in eigen beheer uit, of wordt het deels of volledig uitbesteed aan derden?*

Wij voeren zelf geen beheerwerkzaamheden uit. Wij geven alleen beheeradvies, ontwikkelen beheerplannen wat past in de desbetreffende regio en geven voorlichting over karakteristieke landschapselementen, natuur en recreatiegebieden, en over de onderhoudscycli van natuurgebieden/elementen.

Wij hebben het idee dat boeren en andere grondeigenaren wel willen meewerken aan het landschapsonderhoud, maar dat zij niet alleen voor de kosten op willen draaien. Op dit gebied liggen steeds meer kansen omdat biomassa steeds meer waarde krijgt en in de toekomst nog meer waarde zal krijgen. Ook de grasachtige producten zullen in waarde toenemen.

De grote vraag is hoe het landschapsonderhoud financieel rendabel kan worden gemaakt. Om de ketens zo lokaal mogelijk te houden is het van belang dat er in een gebied met veel biomassa een warmte afnemer is. Er zijn plannen om in Assen een groen energiepark op te zetten. Hiermee zal een deel van een nieuw industrie terrein worden voorzien van groene energie.

Er liggen veel kansen op het gebied van landschapsonderhoud in Drenthe. Dit moet in de toekomst een van de Drentse kwaliteiten worden. Als deze biomassa lokaal kan worden ingezet zal dat deze kwaliteit alleen maar versterken.

- *Spreekt het u aan om gezamenlijk met andere belanghebbende partijen een plan te ontwikkelen om meer/efficiënter biomassa te verwaarden? Welke voordelen ziet u voor uw eigen organisatie om te gaan samenwerken en welke knelpunten voorziet u?*

Ja, dit goed zijn voor het imago van de provincie Drenthe en voor het Drents-Friese Wold. Helemaal met het idee om Veenhuizen van energie uit het Drents-Friese Wold te voorzien.

Het beheerplan voor het Drents-Friese Wold ligt klaar, hierin staat dat er in de toekomst minder intensief beheerd gaat worden. Daarom moet de schil om het Drents-Friese Wold ook

worden meegenomen in dit project. Hierbij kunt u ook contact opnemen met ANV's in Zuidwest Drenthe en Zuidoost Friesland. Het is nu erg lastig om landschapsonderhoud rendabel te maken. Dit zal het in de toekomst ook blijven. Maar een duurzame verwerking van het materiaal zal altijd en overal positief ontvangen worden. De inzameling van biomassa moet als het ware een principe worden, net als de lokale afzet ervan. Er moet geen gedachte gecreëerd worden dat landschapsonderhoud geld oplevert, dit moet meer gedaan worden uit duurzaamheids oogpunt.

Voor het onderhoud en oogstbaarheid van het landschap zal dan wel een goed beheerplan moeten worden gemaakt. De afzet van een singel of houtwal is nooit een probleem. Vooral uit de ruilverkavelingwallen kan erg veel biomassa vrij komen. Door een goed beheerplan kan de continuïteit gewaarborgd worden. Na het dunnen van een wal zijn er daarna vaak problemen met de uitloop van deze singels en wallen, vooral voor de landbouw. Hierbij is de grote vraag, is een ecologisch beheerplan rendabel. Ook zou er een goede samenwerking moeten zijn tussen alle betrokken partijen. Ook moet men in zo'n project niet te afhankelijk worden van een partij.

De kans van slagen van dit project en de samenwerking met andere partijen in dit soort projecten zijn vaak erg afhankelijk van degene die aan het roer staat bij een bepaalde partij. Als deze persoon voorstander is van een dergelijk project, zal het meer kans van slagen hebben dan wanneer deze persoon dit niet ziet zitten.

Om de continuïteit van de aanvoer van biomassa te kunnen garanderen moet er eerst in kaart worden gebracht hoeveel er beschikbaar is en hoeveel er de komende jaren beschikbaar is. Dit zit vaak wel in de systemen van de grote eigenaren, maar deze hebben vaak allemaal aparte systemen waarmee ze werken. Op dit moment zijn wij bezig met een grote database waarin exact staat wat voor en hoeveel bomen en planten er staan. Dit hebben wij van de gemeenten Noordenveld, Tynaarlo en Assen in beeld. Dit wille wij uitbreiden tot de hele provincie Drenthe. Als dit bekend is kan er een goed beheerplan gemaakt worden met het oog op de continuïteit van de aanvoer. Zo kunnen ook de kosten van tevoren berekend worden.

- *Indien u voor uw organisatie voordelen ziet om te gaan samenwerken met andere partijen, bent u dan geïnteresseerd om gezamenlijk te werken aan een intentieovereenkomst met als doel om in een volgende fase na te gaan wat de concrete mogelijkheden voor samenwerking zijn (b.v. door het uitvoeren van een business-case). Zo ja, wilt u zelf meedoen met deze volgende fase om de mogelijke voordelen voor uw organisatie te verzilveren en gezamenlijk meer tot stand te brengen dan thans? Welke bijdrage zou u hieraan wellicht kunnen leveren (b.v. beschikbaar stellen van deskundigheid, financiering, etc).*

Ja, wij bieden onze volledige medewerking. Maar wij willen niet de enige kartrekkers zijn. Er moet wel body vanuit meerdere hoeken komen.

- *Ziet u mogelijkheden voor lokale duurzame energieprojecten waarbij de inzet van biomassa een belangrijke rol kan krijgen? Zou u actief deel willen nemen aan de realisatie van zo'n lokaal duurzaam energieproject?*

Ja, wij zijn grote voorstanders van lokale projecten. Vooral als er veel biomassa in de omgeving aanwezig is in de regio.

- *Zou u, als er een lokaal duurzame energieproject wordt opgezet, bereid zijn de biomassa uit het Drents Friese Wold voor dit project in te zetten?*

Wij zelf kunnen geen biomassa inzetten. Wij advisezen om niet alleen het Drents-Friese Wold in dit project te laten draaien, maar ook de schil hier omheen.

- *Mist u in de lijst van te interviewen organisaties nog organisaties/personen die we ook moeten spreken om een completer beeld te krijgen.*

ANV Drenthe: Bert Wiekema, Erik Emmens

Boermarke: Hessel Hessels

- *Bent u bereid om deel te nemen aan een gemeenschappelijke bijeenkomst waarin de resultaten van de gespreksronde worden besproken en – indien hiervoor draagvlak is - de basis kan worden gelegd voor een intentieovereenkomst voor samenwerking?*

Ja, er is al veel gesproken, veel bijeenkomsten zijn er geweest, er is veel informatie over biomassa beschikbaar. Maar verder gebeurt er nog niet veel op dit gebied. Dit hele thema moet economisch rendabel gemaakt worden, dan zal het veel meer vaart lopen.

- *Zijn er nog zaken die u aan de orde wilt stellen die voor ons van belang kunnen zijn of documenten die ons kunnen helpen in het vervolg?*

Gesprek met: F. van der Meer, Landschapbeheer Fryslan

Locatie: Kantoor Landschapbeheer Fryslan, Beetsterzwaag

Landschapbeheer Fryslan is een organisatie die zich inzet voor het onderhouden en behouden van de landschapselementen. Dit kan gaan om boswallen, oude beken, terpen en cultuurhistorische gebouwen. Bij landschapbeheer Fryslan worden veel beheerplannen en inrichtingsplannen geschreven en uitgevoerd.

Bespreekpunten/vragenlijst organisaties

- *Welke betrokkenheid heeft uw organisatie thans m.b.t. de levering, de verwaarding cq afname van biomassa?*

Wij zijn als organisatie betrokken bij meerdere projecten in Friesland. Onder andere de proeven “Energie uit hout” in de Noardlike Fryske Wâlden. Dit is een proef over hoe het karakteristieke landschap op een rendabele manier kan worden onderhouden. Dit doen wij in samenwerking met LTO projecten. Hier ligt ongeveer 4000km aan houtwallen. De meeste zijn eigendom van agrariërs die subsidie krijgen om dit landschap in stand te houden. Dit gaat om 1,1 miljoen euro per jaar. Onze ervaring met het project in de Noardlike Fryske Wâlden is dat er meer gericht wordt op het produceren van product en biomassastroom en dat de betrokkenen geen gericht doel willen zoeken maar vrij willen blijven in de markt om maar de hoogste prijs te kunnen ontvangen.

Wij zijn ook betrokken geweest bij het project van de houtkachel in Beetsterzwaag. Voor de houtvoorziening zijn wij bezig met een beheer en businessplan voor de agrarische natuurvereniging.

Vanuit de provincie krijgen wij soms opdrachten aangeboden om onderhoudsprojecten van bestaande natuurgebieden te coördineren. Zo hebben wij afgelopen jaar een stuk heide ontwikkeld in Zuidoost Friesland waarbij ook particulieren betrokken waren. Hierbij is 6 hectare oorspronkelijke heide ontbost en opnieuw heide van gemaakt. Dit zijn relatief kleine projecten van een aantal hectares. Hier zijn toen ongeveer 20 combinaties houtsnippers weg gehaald en ook wel zoveel stamhout. Voor het hout zoeken wij de meest duurzame oplossing. De stammen zijn naar de zagerij gegaan en de snippers zijn verkocht aan ‘van Werven’. omdat deze de hoogste prijs gaf.

Wij bieden alleen een coördinerende rol. Wij maken een beheer en inrichtingsplan en gaan hiermee naar de grondeigenaren. De veldwerkzaamheden besteden wij allemaal uit.

- *Indien hier sprake van is, om welk type en welke hoeveelheden biomassa gaat het (orde van grootte) en hoe is het georganiseerd? Hierbij zo mogelijk ook (globale) informatie over de duur van lopende contracten (bepaalt n.l. ook de mogelijkheden voor samenwerking) en financiering. Welke voordelen ziet u thans voor uw huidige aanpak en welke knelpunten zijn er? Welke plannen heeft uw organisatie op dit terrein voor de toekomst?*

Wij werken niet met leveringscontracten omdat wij geen constante stroom biomassa kunnen creëren. Op basis van beschikbaarheid leveren wij aan de markt. Dit geldt voor stamhout, houtsnippers en andere vormen van biomassa.

Op dit moment zijn wij bezig met een inrichting van een voormalig heideveld. Dit is jaren lang niet onderhouden en nu bos geworden. Van deze 24 hectare wordt 18 hectare ontbost en weer heide van gemaakt. Dit project gaat in opdracht van de provincie Friesland. In verband met Natura2000 proberen wij ook particuliere gronden in te richten in samenwerking met de Fryske Gea en Staatsbosbeheer. Dit doen we alleen als een particulier grond heeft tussen twee natuurgebieden.

Net als DLG doen Landschapbeheer Fryslan een projectaanvraag bij de provincie. Als de provincie dit goedkeurt en geld beschikbaar stelt gaat Landschapbeheer Fryslan dit ten uitvoering brengen. De biomassa die bij een dergelijk project vrij komt wordt door Landschapbeheer Fryslan zelf vermarkt. De houtopbrengst is een onderdeel van de projectfinanciering. Voor de biomassa wordt, afhankelijk van de markt, 20 tot 23 euro per ton ontvangen.

- *Voert u de werkzaamheden in eigen beheer uit, of wordt het deels of volledig uitbesteed aan derden?*

Landschapbeheer Fryslan maakt een project aanvraag bij de provincie, als deze het goed keurt en geld beschikbaar stelt gaat Landschapbeheer Fryslan op zoek naar een aannemer door middel van aanbesteding. Landschapbeheer Fryslan begeleidt de uitvoering en houdt het toezicht. De biomassa die vrijkomt wordt eigendom van Landschapbeheer Fryslan. De verkoop hiervan is onderdeel van de projectfinanciering. De aannemer die het werk van ons aanneemt kan dit ook weer verdelen onder andere aannemers.

Wij werken ook veel samen met loonbedrijven en gespecialiseerde bedrijven. Dit proberen wij zo lokaal mogelijk te doen.

- *Spreekt het u aan om gezamenlijk met andere belanghebbende partijen een plan te ontwikkelen om meer/efficiënter biomassa te verwaarden? Welke voordelen ziet u voor uw eigen organisatie om te gaan samenwerken en welke knelpunten voorziet u?*

Het maatschappelijk verantwoorde in dit verhaal spreekt ons erg aan. Dit is ook belangrijk in de toekomst omdat het landschap van iedereen is, en iedereen energie nodig heeft. Ook is het idee goed dat een deel van het landschapsonderhoud gefinancierd wordt door de verkoop van biomassa. Al zal het onderhoud van het landschap nooit helemaal rendabel worden door de verkoop van biomassa.

Het idee van samenwerken spreekt ons ook erg aan. In de Noardlike Fryske Walden doen wij wel proeven hoe wij door samenwerking het makkelijkst het landschap kunnen onderhouden. Zo hebben wij een jaar alle werkzaamheden zelf gedaan, rasters weghalen, zagen en snoeien, afvoeren van hout en raster terug zetten. Een aantal jaren daarop hebben wij samen met de boeren gewerkt, dat zij de rasters opruimden, wij gingen zagen, snoeien en opruimen en de boeren zetten zelf de afrastering terug. In veel gevallen werkte dit wel sneller, maar met hoe meer mensen samengewerkt moet worden hoe complexer het wordt. In de Noardlike Fryske Walden kost het oogsten van een ton houtsnippers al snel 75 euro. Dit komt omdat er niet met grote machines gewerkt kan worden en er veel handwerk verricht moet worden. Logistieke efficiëntie zorgt voor veel kosten verlaging.

- *Indien u voor uw organisatie voordelen ziet om te gaan samenwerken met andere partijen, bent u dan geïnteresseerd om gezamenlijk te werken aan een intentieovereenkomst met als doel om in een volgende fase na te gaan wat de concrete mogelijkheden voor samenwerking zijn (b.v. door het uitvoeren van een business-case). Zo ja, wilt u zelf meedoen met deze volgende fase om de mogelijke voordelen voor uw organisatie te verzilveren en gezamenlijk meer tot stand te brengen dan thans? Welke bijdrage zou u hieraan wellicht kunnen leveren (b.v. beschikbaar stellen van deskundigheid, financiering, etc).*

Wij willen graag meedenken hoe landschapbeheer het meest rendabel kan worden gemaakt. Wij willen ook meedenken over hoe een beheerplan kan worden gemaakt. Hiermee willen wij onze ervaringen wel delen.

Wij kunnen onze kennis en contacten van de streek gebruiken om een samenwerking te stimuleren.

- *Ziet u mogelijkheden voor lokale duurzame energieprojecten waarbij de inzet van biomassa een belangrijke rol kan krijgen? Zou u actief deel willen nemen aan de realisatie van zo'n lokaal duurzaam energieproject?*

In de omgeving van Beetsterzwaag zijn vele lokale biomassaketels. De bekendste is de biomassa ketel in Beetsterzwaag zelf. In de omgeving zijn 5 pluimveebedrijven die ook biomassa gebruiken voor het opwarmen van de stal. Voor biomassa uit het Drents-Friese Wold zou het mooiste zijn dat de biomassa naar een publiek object gaat.

- *Zou u, als er een lokaal duurzame energieproject wordt opgezet, bereid zijn de biomassa uit het Drents Friese Wold voor dit project in te zetten?*

Dit is nog niet aan de orde omdat wij zelf geen grond hebben en de biomassa die wij oogsten moeten een deel van het betreffende project financieren.

- *Mist u in de lijst van te interviewen organisaties nog organisaties/personen die we ook moeten spreken om een completer beeld te krijgen.*

- *Bent u bereid om deel te nemen aan een gemeenschappelijke bijeenkomst waarin de resultaten van de gespreksronde worden besproken en – indien hiervoor draagvlak is - de basis kan worden gelegd voor een intentieovereenkomst voor samenwerking?*

Ja

- *Zijn er nog zaken die u aan de orde wilt stellen die voor ons van belang kunnen zijn of documenten die ons kunnen helpen in het vervolg?*

Gesprek met: Christiaan Teule, Natuur- en Milieu Federatie Drenthe

Locatie: Kantoor Natuur- en Milieu Federatie Drenthe, Assen

De Stichting Natuur- en Milieufederatie Drenthe streeft een duurzame samenleving na en richt zich in dit streven specifiek op de natuur en het milieu in Drenthe. De Natuur en Milieufederatie Drenthe is een onafhankelijke particuliere organisatie die samen met inwoners, bedrijven en overheden werkt aan een mooie duurzame provincie.

C. Teule is beleidsmedewerker duurzame ontwikkeling.

Bespreekpunten/vragenlijst organisaties

- *Welke betrokkenheid heeft uw organisatie thans m.b.t. de levering, de verwaarding cq afname van biomassa?*

De Natuur- en Milieu Federatie Drenthe heeft zelf geen grond in beheer, ook geen biomassa om te oogsten en te leveren. Onze betrokkenheid bij dit project is de klimaatdoelstelling van de regering na streven en de link te leggen tussen natuurbeheer en recreatie. Wij zijn nauw betrokken met onderzoeken over biomassa en energie.

Wij(Natuur- en Milieu Federatie Drenthe) zijn groot voorstander van '**local for local**' projecten, dit versterkt de regionale economie.

Een rol die wij kunnen bieden is stakeholders bij elkaar brengen, onderzoeken wat mogelijkheden op lokaal gebied zijn, en onze (politieke)netwerk gebruiken.

Kansen van dit project zijn de stromen van biomassa verwaarden, biomassa niet meer zien als een afvalproduct maar als grondstof voor energie.

De overtuiging van de grote beheerders in het gebied zou lastig worden. SBB heeft een machtspositie als het gaat om biomassa, niet alleen in het Drents-Friese Wold, maar in heel Nederland. SBB wil waarschijnlijk van niemand afhankelijk zijn en verkoopt biomassa aan de hoogste bieder of via landelijke contracten.

Voor medewerking moet van bovenaf groen licht gegeven worden bij de beherende organisaties en de grote grondeigenaren. Dit vraagt om een cultuurverandering binnen de organisaties. SBB is een landelijke organisatie die weinig waarde hecht aan lokale initiatieven als er elders meer financiële mogelijkheden zijn.

- *Indien hier sprake van is, om welk type en welke hoeveelheden biomassa gaat het (orde van grootte) en hoe is het georganiseerd? Hierbij zo mogelijk ook (globale) informatie over de duur van lopende contracten (bepaalt n.l. ook de mogelijkheden voor samenwerking en financiering. Welke voordelen ziet u thans voor uw huidige aanpak en welke knelpunten zijn er? Welke plannen heeft uw organisatie op dit terrein voor de toekomst?*

Tussen de beherende organisaties is veel fragmentatie. Er is geen hechte samenwerking door andere beheersdoelstellingen en andere oogpunten op natuur en recreatie. Er is een vorm van concurrentie met elkaar. Iedere beherende organisatie in het Drents-Friese Wold werkt voor zich. Organisaties zijn bang dat ze door lokale projecten inkomsten mislopen die

ze wel zouden kunnen krijgen als ze de biomassa elders verkopen. Op de lange termijn zouden lokale doelen worden gesteld waar alle beherende organisaties achter staan.

Bijvoorbeeld binnen het Drents-Friese Wold een onafhankelijke opkoper voor alle biomassa. Deze moet de financiële kant in handen hebben en geen partijen kunnen benadelen of bevoordelen.

- *Voert u de werkzaamheden in eigen beheer uit, of wordt het deels of volledig uitbesteed aan derden?*

Wij voeren zelf geen werkzaamheden uit op dit gebied.

- *Spreekt het u aan om gezamenlijk met andere belanghebbende partijen een plan te ontwikkelen om meer/efficiënter biomassa te verwaarden? Welke voordelen ziet u voor uw eigen organisatie om te gaan samenwerken en welke knelpunten voorziet u?*

Ja, op dit moment is er een te groot fragmentatie tussen de beheerders en veel concurrentie. Voordelen voor onze organisatie zijn onze doelstellingen halen op het gebied van milieu. Het belang bij de grote partijen (SBB en natuurmonumenten) moet van bovenaf worden erkent. Voor dit project is eigenlijk alles al aanwezig behalve de wil om samen iets te doen.

- *Indien u voor uw organisatie voordelen ziet om te gaan samenwerken met andere partijen, bent u dan geïnteresseerd om gezamenlijk te werken aan een intentieovereenkomst met als doel om in een volgende fase na te gaan wat de concrete mogelijkheden voor samenwerking zijn (b.v. door het uitvoeren van een businesscase). Zo ja, wilt u zelf meedoen met deze volgende fase om de mogelijke voordelen voor uw organisatie te verzilveren en gezamenlijk meer tot stand te brengen dan thans? Welke bijdrage zou u hieraan wellicht kunnen leveren (b.v. beschikbaar stellen van deskundigheid, financiering, etc).*

Ja, wij kunnen dan wel geen biomassa leveren maar wij willen volledig meewerken aan dit project. Onze bijdragen kunnen zijn - zoeken naar financiers

- ervaring delen
- politieke invloed uitoefenen
- deskundigheid delen

Wij willen meewerken met het begeleiden naar een businesscase. Hierin kunnen wij een bemiddelende rol spelen, lobbyen tussen organisaties. Wij hebben veel contact met het KNHM fonds. Koninklijke Nederlandse Heidemaatschappij en de Drentse Energie Organisatie.

- *Ziet u mogelijkheden voor lokale duurzame energieprojecten waarbij de inzet van biomassa een belangrijke rol kan krijgen? Zou u actief deel willen nemen aan de realisatie van zo'n lokaal duurzaam energieproject?*

Ja, we zien erg veel mogelijkheden.

Bijvoorbeeld de opzet van de houtgestookte ketel in Annen.

Volgens ons moet je je niet focussen op Veenhuizen maar op de dorpen in de directe omgeving van het Drents-Friese Wold. (Appelscha, Diever, Vledder) Hier staat ook grote objecten die verwarmd kunnen worden met biomassa uit het Drents-Friese Wold.

- *Zou u, als er een lokaal duurzame energieproject wordt opgezet, bereid zijn de biomassa uit het Drents Friese Wold voor dit project in te zetten?*

Ja,

Geen windenergie in het Drents-Friese Wold. Juist wel in de veenkoloniën. Wij zien wel mogelijkheden voor zonne-energie in het Drents-Friese Wold. Zonne-energie kan bijna overal gewonnen worden.

- *Mist u in de lijst van te interviewen organisaties nog organisaties/personen die we ook moeten spreken om een completer beeld te krijgen.*

Ilke Broersma natuur en milieu federatie Friesland

Loonbedrijf Smink.

- *Bent u bereid om deel te nemen aan een gemeenschappelijke bijeenkomst waarin de resultaten van de gespreksronde worden besproken en – indien hiervoor draagvlak is - de basis kan worden gelegd voor een intentieovereenkomst voor samenwerking?*

Ja

- *Zijn er nog zaken die u aan de orde wilt stellen die voor ons van belang kunnen zijn of documenten die ons kunnen helpen in het vervolg?*

Servicepunt lokale energie Drenthe

Gesprek met: R. Kreetz, Natuurmonumenten

Locatie: Regiokantoor Natuurmonumenten Zuid Drenthe, Dieverbrug

Ruud Kreetz is beheerder van natuurmonumenten in zuid Drenthe. Natuurmonumenten heeft binnen het Drents-Friese Wold ongeveer 1000 hectare grond in eigendom en in beheer. Hiervan is 260 ha heide, 290 ha grasland, 450 ha bos en 450 ha tak- en tophout. De doelstelling van de gronden in het Drents-Friese Wold zijn op de lange termijn zo weinig mogelijk ingrijpen en de natuur zo veel mogelijk z'n gang laten gaan. In het Dwingelderveld ligt dit anders. Dit is van oudsher een cultuurlandschap met veel landschapselementen. Men wil dit door middel van een ingrijpend beheer in stand houden.

Bespreekpunten/vragenlijst organisaties

- *Welke betrokkenheid heeft uw organisatie thans m.b.t. de levering, de verwaarding cq afname van biomassa?*

Als natuurbeheerders doen wij veel aan het onderhoud van het natuurgebied. In verhouding met overige beheerders oogsten wij relatief weinig hout. Wij oogsten alleen hout als dit ten goede komt van het jonge opschot en voor verjonging van het bos. Ook worden de uitheemse soorten verwijderd. Onze beheersdoelstelling is het creëren van een typisch Nederlandse natuur. Mocht er hout geoogst worden, dan wordt dit op stam verkocht. De aannemer die deze werkzaamheden uitvoert zoekt de meest waardevolle functie voor het hout op dat moment. Dit kan zijn als stammen, chips, pelletsfabriek.

Hout oogsten uit het Drents-Friese Wold is een aflopende zaak. In de toekomst zal er nagenoeg geen hout meer uit het gebied komen. De doelstellingen van dit gebied zijn namelijk:

- Het bos oud laten worden,
- Een natuurlijk landschap creëren.

Op de korte termijn, de komende 10 jaar, zal er veel houtachtige biomassa vrijkomen. Dit komt doordat wij op grote schaal bezig zijn met een omvormingsfase. Productiebos wordt omgevormd naar natuurbos. Hierbij komt eenmalig enorm veel biomassa vrij. Op de lange termijn, ongeveer 40 jaar, zullen alleen de uitheemse soorten verwijderd worden en de rest zoveel mogelijk met rust gelaten worden zodat de natuur haar eigen processen uit kan voeren. De doelstelling is dat het onderhoud gebeurt door begrazing van de BIG FIVE, dit zijn:

- wilde runderen
- wilde paarden
- wilde zwijnen
- edelherten
- wisenten.

De toekomst plannen zijn een laag hek om het gehele Drents-Friese Wold plaatsen en de BIG FIVE z'n gang laten gaan. Daarna zal er geen ingrijpend onderhoud aan het gebied worden gepleegd. Op de lange termijn, een groot graasgebied van ongeveer 5000 ha wat bijna het gehele Drents-Friese Wold bevat. Hier ligt de nadruk niet op vleesproductie maar op natuurbeheer. De overtollige dieren zullen dan worden vermarkt.

In het Dwingelderveld wordt de nadruk meer gelegd op ingrijpend beheer. De doelstelling van dit gebied is de heide behouden. Hier worden intensievere onderhoudswerkzaamheden gepleegd zoals het maaien, plaggen, branden en grootschalige begrazing van heide door schapen. In het Dwingelderveld wordt de schaapskudde mede gebruikt voor de vleesproductie. Er zijn plannen mee te werken aan het opzetten van een regionale vleesketen. Tot nu toe heeft een restaurant in Dwingeloo hier belangstelling voor getoond maar dit project staat nog in de starblokken.

Op het Wapserveld en Berkenheuvel wordt vee van derden ingeschaard.

De belangrijkste punten van de BIP zijn:

- Natuurlijke begrazing
- Bodemvocht behouden

- *Indien hier sprake van is, om welk type en welke hoeveelheden biomassa gaat het (orde van grootte) en hoe is het georganiseerd? Hierbij zo mogelijk ook (globale) informatie over de duur van lopende contracten (bepaalt n.l. ook de mogelijkheden voor samenwerking) en financiering. Welke voordelen ziet u thans voor uw huidige aanpak en welke knelpunten zijn er? Welke plannen heeft uw organisatie op dit terrein voor de toekomst?*

Natuurmonumenten voert zelf bijna geen werkzaamheden uit. Alleen kleine klussen worden zelf ondernomen. Voor de grotere onderhoudsprojecten worden derde partijen ingeschakeld. Natuurmonumenten werkt als een regerende partij. Het hout wordt op stam verkocht. Via de aannemer die de bomen kapt, verwerkt en afvoert, word het hout in de houtindustrie gebracht. Dit gaat vrijwel alleen om de stammen. Het tak- en tophout wordt zoveel mogelijk achter gelaten. Dit is een bewust beleid omdat er in het tak- en tophout veel voedingsstoffen zitten voor de volgende generatie bomen, anders wordt er rooibouw gepleegd. Alleen bij totale functieverandering wordt alle materiaal verwijderd inclusief wortels.

Het grootste gedeelte van de stammen gaat naar houthandel Talens in Staphorst. Hiermee wordt al jarenlang samengewerkt op basis van een vertrouwensrelatie. Deze firma bepaalt de bestemming van het hout. Hier staat Natuurmonumenten buiten. Jaarlijks gaat dit om 400 tot 500 m³ stamhout. Eens in een onbekend aantal jaren bij groot onderhoud en functieverandering komt er een grote hoeveelheid van enkele duizenden m³'s vrij. De gemiddelde jaarlijkse bijgroei is ongeveer 4 a 5 m³ per ha. In het rapport van Frans Debets wordt de bijgroei wat hoog ingeschat.

Het hout, gras en chips wordt verhandeld in tonnen.

De huidige aanpak qua afzet bevalt erg goed. Dit komt mede doordat er een goede vertrouwensrelatie is met de afnemer.

- *Voert u de werkzaamheden in eigen beheer uit, of wordt het deels of volledig uitbesteed aan derden?*

Zoals al genoemd voert Natuurmonumenten een regie beleid. Natuurmonumenten bepaalt aan de hand van de beheersdoelstelling welke werkzaamheden er gedaan moeten worden en besteedt dit grotendeels uit aan derden.

- *Spreekt het u aan om gezamenlijk met andere belanghebbende partijen een plan te ontwikkelen om meer/efficiënter biomassa te verwaarden? Welke voordelen ziet u voor uw eigen organisatie om te gaan samenwerken en welke knelpunten voorziet u?*

Biomassa beschikbaar stellen voor Veenhuizen is een erg goed idee. Tevens is P.I. Boschoord een geschikt object. Dit ligt binnen het Drents-Friese Wold. Natuurmonumenten staat erg positief tegenover regionale projecten.

De beheersdoelstellingen gaan voor de economische doelstellingen. Niet alleen natuurmonumenten maar ook STAATSBOSBEHEER en Stichting Drents Landschap zijn natuurbeheerders, geen houtproducenten.

In de toekomst zal er weinig hout uit het Drents-Friese Wold zelf komen. Er moet meer gekeken worden naar de schil om het gebied heen. Hier liggen veel landschapselementen die jaarlijks een onderhoudscyclus nodig hebben. Hier valt veel biomassa uit te halen.

Waar misschien efficiënter mee om kan worden gegaan is grasachtig materiaal. Al komt er uit het Drents-Friese Wold bijna geen grasachtig materiaal van natuurmonumenten, op vele andere natuurterreinen, bijvoorbeeld rondom Oosterhesselen en de Peizermeden wordt veel grasachtig materiaal afgevoerd naar de composteerder.

In het Drents-Friese Wold wordt het grasland bijna niet gemaaid. Vrijwel alle graslanden worden beweide. Bij hoge uitzondering wordt hier gemaaid. Het maaisel wat hier af komt wordt gehooit voor de schaapskudde. Dit geldt ook voor de omgeving van het Mantingebos. Hier is de eerste snede erg goed te hooien, de tweede snede is vaak lastiger te oogsten.

Rondom Veenhuizen is ook veel natuurgras aanwezig. Hierbij valt te denken aan het stroomgebied van de Slokkert, de Peizermeden. Voor gemeenten is iets met grasachtige biomassa ook interessant in verband met bermmaaisel en openbaar groen afval.

De eenheid Zuid West Drenthe ziet veel potentie in het onderhoud van landschapselementen. Er moet bij gezegd worden dat Natuurmonumenten, Staatsbos, en overige natuurorganisaties hoofdzakelijk natuurbeheerders zijn, geen marketeers. Hierdoor lijkt het ons wat lastig om een samenwerking tot stand te brengen. Bij de gemeenten en provincies ontbreekt het vaak aan kennis.

- *Indien u voor uw organisatie voordelen ziet om te gaan samenwerken met andere partijen, bent u dan geïnteresseerd om gezamenlijk te werken aan een intentieovereenkomst met als doel om in een volgende fase na te gaan wat de concrete mogelijkheden voor samenwerking zijn (b.v. door het uitvoeren van een business-case). Zo ja, wilt u zelf meedoen met deze volgende fase om de mogelijke voordelen voor uw organisatie te verzilveren en gezamenlijk meer tot stand te brengen dan thans? Welke bijdrage zou u hieraan wellicht kunnen leveren (b.v. beschikbaar stellen van deskundigheid, financiering, etc).*

Wij willen graag op de hoogte worden gehouden van de ontwikkelingen. Wij willen zeker meedoen met zo'n project. Al moet er niet gefocust worden op het Drents-Friese Wold maar meer om de schil er om heen. Ook moet gekeken worden naar de biomassa stroom rondom Veenhuizen als men hier iets wil doen. Hier is veel biomassa aanwezig en ook oogstbaar.

- *Ziet u mogelijkheden voor lokale duurzame energieprojecten waarbij de inzet van biomassa een belangrijke rol kan krijgen? Zou u actief deel willen nemen aan de realisatie van zo'n lokaal duurzaam energieproject?*

Wij zijn groot voorstander van lokale energie projecten, al is het de vraag hoeveel biomassa er in de toekomst uit het Drents-Friese Wold kan worden geoogst. De verwachtingen zijn dat dit steeds meer afneemt in verband met de beheersdoelstellingen. Op dit moment is er veel vraag naar onderhoud van landschapselementen als houtwallen, kleine bosjes en singels door agrarische natuurverenigingen en particulieren. Deze willen het hout gebruiken voor de open haard of iets dergelijks.

Natuurmonumenten is op dit moment bezig met een onderzoek om van het eigen hout pellets te maken. Met deze pellets moeten uiteindelijk de eigen gebouwen van Natuurmonumenten verwarmd worden.

- *Zou u, als er een lokaal duurzame energieproject wordt opgezet, bereid zijn de biomassa uit het Drents Friese Wold voor dit project in te zetten?*

Zoals al genoemd, de hoeveelheid biomassa uit het Drents-Friese Wold zal minder worden. Er moet meer gekeken worden naar het gebied rondom het Drents-Friese Wold.

- *Mist u in de lijst van te interviewen organisaties nog organisaties/personen die we ook moeten spreken om een completer beeld te krijgen?*

Bart Halmingh, projectleider duurzame energie Natuurmonumenten

Bennema, projectbureau Veenhuizen

Betlehem, Peizermaden

Borjeson, Natuurmonumenten

Kees Wieling, gemeente midden Drenthe

- *Bent u bereid om deel te nemen aan een gemeenschappelijke bijeenkomst waarin de resultaten van de gespreksronde worden besproken en – indien hiervoor draagvlak is - de basis kan worden gelegd voor een intentieovereenkomst voor samenwerking?*

ja

- *Zijn er nog zaken die u aan de orde wilt stellen die voor ons van belang kunnen zijn of documenten die ons kunnen helpen in het vervolg?*

Gesprek met: W. Borjeson, Natuurmonumenten

Locatie: Kantoor Dieverbrug

- *Welke betrokkenheid heeft uw organisatie thans m.b.t. de levering, de verwaarding cq afname van biomassa?*

Natuurmonumenten heeft in en rond het Drents-Friese Wold ongeveer 1000 hectare natuurterrein in eigendom en in eigen beheer. Het gaat om 260 hectare heide, 290 hectare grasland en 450 hectare bos. Voor al deze soorten word een beheersplan gemaakt en de onderhoudswerkzaamheden worden volgens het beheersplan uitgevoerd. De onderhoudswerkzaamheden worden door natuurmonumenten gecoördineerd en wegens de kosten uitbesteed aan een aannemer. Tijdens de oogst word de aannemer eigenaar van het geoogste hout. Op een gegeven moment heeft dhr Borjeson tijdens het laden van een vrachtwagen houtsnippers aan de chauffeur gevraagd waar hij dit heen zou brengen. Het zou naar Luxemburg getransporteerd worden. Dit geeft te denken en voelt niet goed. De producten zijn dicht bij huis ook bruikbaar.

Natuurmonumenten maakt geen gebruik van vaste contracten met aannemers. De reden hiervan is dat met bij natuurmonumenten niet wil vastzitten aan leveringen. Het oogsten en leveren wordt bepaald door het weer, beheersdoelstellingen en de productie. Natuurmonumenten is duidelijk een natuurbeheer organisatie, geen productieorganisatie van biomassa.

De afgelopen 10 jaar ziet men een verwaarding van de biomassa. Er is jaren terug eens een offerte aangevraagd voor de kap van een elzensingel. Dit zou natuurmonumenten €7.000 gaan kosten. 3 jaar later ging dit om niets weg naar de aannemer. De aannemer die voor natuurmonumenten werkt moet FSC gecertificeerd zijn. FSC staat voor Forrest Stewardschip Council. Dit is een certificering voor eerlijk hout. Ook natuurmonumenten is FSC gecertificeerd. De aannemer die het meeste werk verricht voor natuurmonumenten is Leffers in Havelte. Deze brengt al de biomassa naar stramproij in Steenwijk waar er torrefactie van gemaakt wordt. Het voordeel hiervan is dat de transportkosten laag zijn omdat het lokaal wordt afgezet. Vanaf Stramproij gaat de biomassa de hele wereld over als brandstof voor kachels en centrales. Ook gaat er veel stamhout naar houthandel Thalen in Staphorst. Deze verwerkt de stammen tot planken en palen.

- *Indien hier sprake van is, om welk type en welke hoeveelheden biomassa gaat het (orde van grootte) en hoe is het georganiseerd? Hierbij zo mogelijk ook (globale) informatie over de duur van lopende contracten (bepaalt n.l. ook de mogelijkheden voor samenwerking) en financiering. Welke voordelen ziet u thans voor uw huidige aanpak en welke knelpunten zijn er? Welke plannen heeft uw organisatie op dit terrein voor de toekomst?*

Natuurmonumenten vormt als eigenaar alleen een coördinerende rol in het beheer.

Natuurmonumenten stelt een beheersplan op wat voor meerdere jaren geldt. Er wordt alleen volgens dit voorafgestelde plan beheerd. De afgelopen 30 jaar is er in het Drents-Friese Wold veel hout gekapt voor landschapsontwikkeling. Nu is men aan de eindkap toe. Er worden nu voornamelijk nog exotische soorten verwijderd. Dit zijn boomsoorten die van oudsher niet in het Drents-Friese Wold thuishoren. Hierbij valt te denken aan de Douglas, Japanse Larix, Amerikaanse eik en dergelijke. Zoals al vermeld word bijna al het werk uitbesteed aan een aannemer zonder vaste contracten. Natuurmonumenten wil geen

verplichtingen wat betreft leveringen van biomassa. Op de lange duur zal er steeds minder biomassa uit het Drents-Friese Wold komen. Dit is vastgesteld in het BIP. Dit geldt niet voor de singels van Natuurmonumenten rondom het Drents-Friese Wold. Hier wordt op dit moment een beheerplan voor gemaakt. Voor het singel gebied rondom Westerbork is wel al een beheerplan klaar.

- *Voert u de werkzaamheden in eigen beheer uit, of wordt het deels of volledig uitbesteed aan derden?*

Kleine klussen in eigen beheer. Kap van een of enkele bomen. Grote partijen doet de aannemer.

Als men zich aan het beheersplan houdt kunnen offertes 5 jaar van tevoren gemaakt worden. Dit kan voor ons qua kosten voordelig uitpakken.

Eerst wordt er een inventarisatie gedaan, dit geeft aan wat de flora waarde is. Op basis hiervan wordt het beheer gepland. Dit is een soort beheeradvies. Voordat er iets gebeurt gaan Natuurmonumenten met boswachters het veld in om de stand van zaken te bekijken. Hiermee wordt het gebied in kaart gebracht. Tijdens dit bezoek wordt overal rekening mee gehouden zoals rijrichtingen, soorten flora en fauna, afvoerroutes, logistiek. De aannemer heeft zich net als wij te houden aan de standaard bosregels. Dit is voorgeschreven vanuit het FSC. Natuurmonumenten ziet hierop toe. Omdat Natuurmonumenten een maatschappelijke organisatie is, spelen omgevingsfactoren een belangrijke rol. Het natuurbeheer bestaat niet uit af en toe een boom kappen, achter alle werkzaamheden zit een duidelijk verhaal waarom werkzaamheden uitgevoerd worden. Ook worden beheersdoelstellingen en planningen tijdens werkzaamheden aangepast.

- *Spreekt het u aan om gezamenlijk met andere belanghebbende partijen een plan te ontwikkelen om meer/efficiënter biomassa te verwaarden? Welke voordelen ziet u voor uw eigen organisatie om te gaan samenwerken en welke knelpunten voorziet u?*

Samenwerking met andere partijen als Staatsbosbeheer, Stichting Drents Landschap en gemeenten is op dit moment zeer moeizaam. Iedereen ziet elkaar als concurrent. Samenwerking kan tot goede ontwikkelingen lijden. Kostenbesparing, eenheid in het landschap en dergelijke. Samenwerking met andere partijen is zeer afhankelijk van de personen die dit moeten regelen.

Soms is er ook sprake van een goede samenwerking zoals de aanleg van een fietspad in het Dwingelderveld. Hierbij zijn kosten bespaard en minder werk om handen gekomen.

- *Indien u voor uw organisatie voordelen ziet om te gaan samenwerken met andere partijen, bent u dan geïnteresseerd om gezamenlijk te werken aan een intentieovereenkomst met als doel om in een volgende fase na te gaan wat de concrete mogelijkheden voor samenwerking zijn (b.v. door het uitvoeren van een business-case). Zo ja, wilt u zelf meedoen met deze volgende fase om de mogelijke voordelen voor uw organisatie te verzilveren en gezamenlijk meer tot stand te brengen dan thans? Welke bijdrage zou u*

hieraan wellicht kunnen leveren (b.v. beschikbaar stellen van deskundigheid, financiering, etc).

Wij willen zeker op de hoogte blijven van de ontwikkelingen op dit gebied. Wij willen geen verplichtingen aangaan wat betreft levering omdat de hoeveelheid geoogste biomassa elk jaar verschillend is. Dit is geheel afhankelijk van de SNL subsidie. Als het oogsten niet rendabel is laten wij het liever staan en passen wij de beheersdoelstelling aan.

- *Ziet u mogelijkheden voor lokale duurzame energieprojecten waarbij de inzet van biomassa een belangrijke rol kan krijgen? Zou u actief deel willen nemen aan de realisatie van zo'n lokaal duurzaam energieproject?*

Ja, maar hiervoor is een overkoepelende organisatie nodig die dit gaat regelen omdat de samenwerking tussen de beherende organisaties erg stroef verloopt. Onze grasachtige biomassa wordt nu of uitgereden over het bouwland als bodemverbeteraar of afgevoerd naar Attero in Wijster. Dit is een erg groen bedrijf wat erg veel energie produceert.

Een project als dit is alleen mogelijk als het financieel aantrekkelijk is, anders is er geen steun van bovenaf.

- *Zou u, als er een lokaal duurzame energieproject wordt opgezet, bereid zijn de biomassa uit het Drents Friese Wold voor dit project in te zetten?*

De hoeveelheden biomassa die vrijkomen uit het Drents-Friese Wold nemen af. In de toekomst zal dit alleen maar blijven afnemen.

- *Mist u in de lijst van te interviewen organisaties nog organisaties/personen die we ook moeten spreken om een completer beeld te krijgen.*

- *Bent u bereid om deel te nemen aan een gemeenschappelijke bijeenkomst waarin de resultaten van de gespreksronde worden besproken en – indien hiervoor draagvlak is - de basis kan worden gelegd voor een intentieovereenkomst voor samenwerking?*

Ja, wij blijven graag op de hoogte van de ontwikkelingen.

- *Zijn er nog zaken die u aan de orde wilt stellen die voor ons van belang kunnen zijn of documenten die ons kunnen helpen in het vervolg?*

Gesprek met: **W. Werkman, Secretaris Overlegorgaan Drents-Friese Wold**

Locatie: **Provinciehuis Assen**

Het Overlegorgaan Drents-Friese Wold is een organisatie die alle grondeigenaren, beheerders en bestuurders vertegenwoordigd. W. Werkman, 16 jaar secretaris van overleg orgaan, ziet grote mogelijkheden wat betreft biomassa.

2/3 van D-FWold is in eigendom van SBB. De verkoop van bomen (stamhout) is de grootste stroom biomassa wat het gebied verlaat. Dit gaat met name naar de houtzagerijen en wordt deels benut als brandhout. Gaat de markt op. (waar maar vraag naar het product is en wie er het meeste voor wil betalen).

Biomassa uit D-FWold is pilot idee van Noord-Nederland.

Zeer sterk gevoel dat de grote natuurbeherende organisaties (Natuurmonumenten, Staats Bos Beheer, Stichting het Drentse Landschap, Stichting Maatschappij van Weldadigheid) weinig tot geen bemoeienis willen over het beheer van het gebied. Tussen deze organisaties heerst een stille concurrentie als het gaat om sponsors, afzet van producten, leden ed.

Het initiatief biomassa uit het Drents-Friese Wold is een initiatief vanuit het park. Zodoende word er geld van het rijk beschikbaar gesteld. Het gaat hier niet alleen om biomassa van binnen de grenzen van het gebied, maar ook van biomassa rondom het Drents-Friese Wold. Hierbij valt te denken aan houtwallen van agrariërs, gemeenten en particulieren. Het beste is om de omgeving zo veel mogelijk bij het Drents-Friese Wold te betrekken, ook met dit soort projecten.

Volgens 'boswachters' en 'natuurbeheerders' is het park er niet voor bedoeld dat er mensen komen, maar dat de natuur de hoogste prioriteit heeft.

De komende 4 jaar krijgt SBB nog voldoende SNL subsidie van de staat. Dit betekent dat SBB de komende 4 jaar nog voldoende financiële middelen heeft en niet hard zal lopen voor dit project. Pas als er een andere bron van inkomsten moet worden gezocht zal SBB geïnteresseerd raken.

Het Overlegorgaan wil zoveel mogelijk de omgeving erbij betrekken. Daarom moet biomassa uit het Drents-Friese Wold zo veel mogelijk lokaal worden ingezet; "*Voor en door de omgeving*".

Elke natuurbeherende organisatie heeft z'n eigen visie op het gebied. Van alle organisaties is de beheersdoelstelling anders en worden beheersmaatregelen anders uitgevoerd. Mede hierdoor is er ook weinig samenwerking. en feitelijk is het 'ieder voor zich'. Dit is door de jaren heen steeds meer het geval voor de grote beheerders.

Het project 'Biomassa uit het Drents-Friese Wold heeft kans van slagen, als dit van bovenaf geregeld wordt. De directie van het SBB moet er vertrouwen in hebben en zou feitelijk opdracht moeten geven mee te werken aan dit project. Locale beheerders van SBB verkopen de biomassa die vrijkomt liever aan de hoogste bidder.

De betreffende gemeenten zijn ook een goede partij om mee samen te werken. Bij hun komt ook veel biomassa vrij. De gemeente Westerveld heeft zelf ook plannen gehad voor energiewinning uit biomassa, maar hebben nog niet de juiste schaalgrootte.

Er is veel toerisme en recreatie in het op een na grootste aaneengesloten natuurgebied van Nederland. Het bezoekerscentrum van Drents-Friese Wold in Appelscha is na het Thialf-stadion de grootste publiekstrekker van de provincie Friesland.

Door concurrentie en verschillende beheersdoelstellingen is er zeer weinig samenwerking tussen de beheerders. Veel stamhout gaat gebied uit. Het weghalen van de biomassa kan spanningen opleveren met oog op beheersplannen (dode bomen weghalen is niet goed voor torren en kevers, tak- en tophout weghalen niet goed voor bodemleven ed).

De directe afhankelijkheid van Drents-Friese Wold neemt af. De mensen hebben geen hout nodig om te bouwen en grond om dieren te houden. Nu is men vooral economisch afhankelijk van toerisme dat komt voor Drents-Friese Wold. Houtopbrengst wordt steeds belangrijker, zowel economisch als voor energievoorziening. Echter er is veel weerstand van ecologen. Zij geven aan dat men niets meer aan het natuurgebied moet doen.

Verwachting: iedereen is positief over het plan en de haalbaarheid, maar het zal moeilijk zijn om SBB mee te krijgen. Zij willen geen verplichtingen aangaan voor wat betreft houtlevering. Houtlevering is maar een klein deel van het inkomen van SBB. Het meeste komt van SNL subsidie

Het Overlegorgaan wil fonds oprichten voor en door Drents-Friese Wold. De inkomsten zullen dan komen van de gemeenten, beheerders, bezoekers, recreatie ed. Het geld moet vervolgens worden geïnvesteerd in het gebied. Hier past inkomsten uit biomassa dan ook goed bij. Met geïnvesteerd in het gebied wordt bedoeld dat er geld beschikbaar is voor het oogsten van biomassa, kwaliteit van de biomassa verbeteren, recreatiefuncties verbeteren en onderhouden. Een sterke positie is alleen mogelijk als omgeving en Drents-Friese Wold met elkaar betrokken raken en samenwerken.

Bespreekpunten/vragenlijst organisaties

- *Welke betrokkenheid heeft uw organisatie thans m.b.t. de levering, de verwaarding cq afname van biomassa?*

Nog geen, Eventueel bermgras langs provinciale wegen. Zelf geen grond, ook geen biomassa. Overlegorgaan vertegenwoordigd eigenaren en beheerders.

- *Indien hier sprake van is, om welk type en welke hoeveelheden biomassa gaat het (orde van grootte) en hoe is het georganiseerd? Hierbij zo mogelijk ook (globale) informatie over de duur van lopende contracten (bepaalt n.l. ook de mogelijkheden voor samenwerking) en financiering. Welke voordelen ziet u thans voor uw huidige aanpak en welke knelpunten zijn er? Welke plannen heeft uw organisatie op dit terrein voor de toekomst?*

- *Voert u de werkzaamheden in eigen beheer uit, of wordt het deels of volledig uitbesteed aan derden?*

- *Spreekt het u aan om gezamenlijk met andere belanghebbende partijen een plan te ontwikkelen om meer/efficiënter biomassa te verwaarden? Welke voordelen ziet u voor uw eigen organisatie om te gaan samenwerken en welke knelpunten voorziet u?*

Een ideale situatie zou zijn om vanaf 1-1-2013 een strak georganiseerd fonds op te richten ten behoeve van het Drents-Friese Wold. Er wordt thans naar mogelijkheden gezocht om dit te realiseren. De bestuursopdracht van dit fonds is om financieel gezien de eigen broek op te houden.

Waar o.a. aan gedacht wordt is inkomsten te genereren uit de toeristensector. Hierbij valt te denken aan het innen van parkeergeld, entree vragen voor bezienswaardigheden, toeristenbelasting vragen bij of aan de horecaondernemers. De horeca en campings moeten dan ook meer betrokken worden bij het gebied. Er is echter een grote kanttekening aan dit idee. Toeristen c.q. bezoekers willen vaak niet betalen voor het beheer van het gebied. Zij hebben geen directe binding met het gebied en zullen de hogere kosten niet als voordeel zien.

Er moet een balans gezocht worden tussen beheerkosten en toeristenbaten. Ideaalbeeld is één boekhouding voor het Drents-Friese Wold. Maar waar leg je dan de grens. Eén financiële pot voor het gebied zal toch een knelpunt zijn. Als voorbeeld wordt de Hoge Veluwe genoemd, waar dit systeem wel aan de orde is.

Opdracht: inkomen creëren uit of door het gebied. Geld gebruiken voor het gebied, oa voor

- Infrastructuur
- Recreatie
- Onderhoud
- Marketing en promotie
- beheer

- *Indien u voor uw organisatie voordelen ziet om te gaan samenwerken met andere partijen, bent u dan geïnteresseerd om gezamenlijk te werken aan een intentieovereenkomst met als doel om in een volgende fase na te gaan wat de concrete mogelijkheden voor samenwerking zijn (b.v. door het uitvoeren van een business-case). Zo ja, wilt u zelf meedoen met deze volgende fase om de mogelijke voordelen voor uw organisatie te verzilveren en gezamenlijk meer tot stand te brengen dan thans? Welke bijdrage zou u hieraan wellicht kunnen leveren (b.v. beschikbaar stellen van deskundigheid, financiering, etc).*

Wat wij kunnen doen als Overlegorgaan: Vooronderzoek voor haalbare samenwerking. Onze eigen organisatie openstellen voor samenwerking. Wij willen alle mogelijke deskundigheid die wij hebben beschikbaar stellen (kennis over het gebied, juiste contacten ed.)

Als voorbeeld willen wij kijken naar Duitsland op het gebied van vernieuwende energievoorzieningen.

- *Ziet u mogelijkheden voor lokale duurzame energieprojecten waarbij de inzet van biomassa een belangrijke rol kan krijgen? Zou u actief deel willen nemen aan de realisatie van zo'n lokaal duurzaam energieproject?*

Als secretaris van het Overlegorgaan ben ik groot voorstander van dit project. Er is veel biomassa beschikbaar in het gebied, maar het ligt aan de beheerders en grondeigenaren of

het project haalbaar is. SBB denkt over verplaatsing van het bezoekerscentrum naar het centrum van Appelscha, zodoende zijn er voor SBB zelf ook mogelijkheden voor het gebruik van biomassa om dit centrum te verwarmen. Andere objecten die in aanmerking kunnen komen zijn zwembaden, gemeentehuis, verzorgingstehuis en andere grote gebouwen. Een goed voorbeeld is de houtgestookte kachel in Annen waar 's zomers het zwembad verwarmd wordt en 's winters de sporthal.

Bereidheid tot samenwerking ligt gevoelig bij het Overlegorgaan. Vooral de financiële aspecten van de beheerders zijn niet inzichtelijk. Beheerders hebben er veel moeite mee als iedereen inzicht kan krijgen in de geldstromen.

- *Zou u, als er een lokaal duurzame energieproject wordt opgezet, bereid zijn de biomassa uit het Drents Friese Wold voor dit project in te zetten?*

We hebben zelf geen grond en biomassa en zijn hiertoe afhankelijk van de beheerders en eigenaren van het gebied.

- *Mist u in de lijst van te interviewen organisaties nog organisaties/personen die we ook moeten spreken om een completer beeld te krijgen.*

Gert-Jan Elzinga	06 224 33 112	Schrijver beheer en inrichtingplan Drents-Friese Wold
------------------	---------------	---

Ruud Kreetz	06 542 95 228	Natuurmonumenten
-------------	---------------	------------------

Dhr. Mensink		woordvoerder particuliere eigenaren
--------------	--	-------------------------------------

Recron Fryslan	06 537 59 329	
----------------	---------------	--

- *Bent u bereid om deel te nemen aan een gemeenschappelijke bijeenkomst waarin de resultaten van de gespreksronde worden besproken en – indien hiervoor draagvlak is - de basis kan worden gelegd voor een intentieovereenkomst voor samenwerking?*

Ja, namens het Overlegorgaan zeg ik volledige medewerking toe.

- *Zijn er nog zaken die u aan de orde wilt stellen die voor ons van belang kunnen zijn of documenten die ons kunnen helpen in het vervolg?*

Verslagen van bijeenkomsten Overlegorgaan en particuliere eigenaren

Verslag van Overlegorgaan Drents-Friese Wold

Verslag reacties van voorstel biomassa.

Voornoemde verslagen worden separaat toegezonden.

Gesprek met: H. Slot, Staatsbosbeheer, Boswachter

Locatie: Regiokantoor Hoogersmilde

Herman Slot heeft veel informatie gegeven voor het rapport van Frans Debets. Het rapport was klaar in mei 2011.

Staatsbosbeheer heeft veel bos in het Drents-Friese Wold, ook veel gronden buiten de grenzen op papier, van het Drents-Friese Wold. Buiten de officiële grenzen heeft SBB ongeveer 250 ha bos. Dit bestaat voornamelijk uit houtwallen, houtsingels, kleine bosjes en landschapselementen. Buiten de officiële grenzen heeft SBB ook nog ongeveer 250 ha grasland. Dit is voormalige landbouwgrond wat een natuurdoelstelling heeft gekregen. Deze graslanden hebben als doelstelling dat het op den duur natte hooilanden worden. Dit wil men doen door minimaal 2 keer per jaar te maaien en het product af te voeren van het veld. Het maaien en afvoeren van dit gras gebeurt door relaties van SBB. Dit zijn vaak agrariërs of betrokkenen van het Drents-Friese Wold.

Ongeveer 70% van het Drents-Friese Wold is eigendom van SBB. In en rondom het Drents-Friese Wold is dat ongeveer 5200 ha. Van deze 5200 ha word 800 ha verpacht aan anderen. Dit zijn agrariërs en particulieren en verschilt van 0,5 ha tot 30 ha per relatie. Er zijn ongeveer 100 pachters van SBB rond het Drents-Friese Wold. Ook zijn er nog particulieren grondeigenaren binnen het park. Ook buiten de EHS heeft SBB grond.

De beheersdoelstelling van SBB is dat het een gebiedsdekkend belang ontstaat. Alle beheerhandelingen moeten ten goede komen aan het gebied en volgens het BIP worden uitgevoerd op de lange termijn. Op de lange termijn zal er geen agrarische bewegingen meer in het park worden gedaan. Dit is nodig om de natuur zo min mogelijk te verstoren in verband met NH₃ en P₂O₅ emissie. De uitstraling van het park moet breder zijn dan alleen de grens op papier en een bord bij de weg. Ook de recreatie en horeca in de buurt zou moeten meewerken aan het Drents-Friese Wold omdat deze sectoren hier lokaal erg veel baat bij hebben. Dit gebeurt nu nog te weinig. Toeristen komen voor het Drents-Friese Wold, horeca en recreatie profiteren van deze toeristen, maar zien geen medewerking met beheerders van het gebied zitten. Mensen komen toch wel. Horeca en recreatie willen wel de lusten, niet de lasten van het park.

Om iets groots in het park te creëren moeten alle belanghebbenden er vertrouwen in hebben.

Van de 5200 ha ligt 90% binnen het gebied. Dit is allemaal bos en natuurterrein. De afgelopen 15 jaar zijn er gronden aangekocht, dit zijn voormalige landbouwgronden uit de intensieve landbouw. De doelstelling voor deze gronden is natte hooilanden. Deze graslanden zijn tot op heden nog erg rijk aan mineralen in de bodem, deze moeten worden verschaalt door alleen maar product van het land te halen en niets toevoegen. Op deze manier moet de grond natuurgrond worden. Het meeste van deze gronden bevinden zich rond de buitenloop van de Vledder Aa.

In het bos word elk jaar 300 tot 400 ha als BLES-gebied aangewezen, dit zijn bosgebieden die vrijwel helemaal gekapt en gerooid worden. Het doel hiervan is voor de houtoogst. Elk jaar verlaat op deze manier 13.000 tot 14.000 m³ hout aan stammen. Deze stammen gaan

voornamelijk naar de zagerijen. Het tak- en tophout blijft liggen om de bodem van hummus te voorzien voor de volgende generatie bomen.

Verder komt er jaarlijks tussen de 500 en 1.000 m³ houtsnippers vrij bij het onderhoud van de wallen en singels voor onderhoud.

Producten wat het gebied verlaat:

Hout - ongeveer 14.000 m³ stammen, gaan naar de zagerij

- ongeveer 500 tot 1000 m³ houtsnippers, gaat naar particulieren of blijft liggen.

- 150 ha grasland, wordt gebruikt door particulieren of agrariërs.

Alles wat het gebied verlaat in de vorm van biomassa wordt beschouwd als product. Dit is anders in bijvoorbeeld het Drentse Aa gebied. Hier is een groot deel van de gronden te nat om een kwalitatief goed product vanaf te halen. Hier wordt het product als afval gezien en moet veel product gecomposteerd worden. Het gras wordt gebruikt als veevoer, grasbrok ed. Grond beheren van SBB staat in dienste van de natuur, niet in dienste van de landbouw. Voor de graslanden zijn ongeveer 100 relaties. Verhuur van grond aan agrariërs wordt minder, veel agrariërs hebben een aantal jaren wel belang bij grond van SBB, dan weer een aantal jaren niet, dan weer wel. SBB wil alleen betrouwbare relaties, geen wisselende. SBB wil het liefst zakendoen met relaties uit de buurt van het gebied.

De meeste graslanden liggen bij de buitenloop Vledder Aa. Dit gebied is vanaf 1954 ontgonnen en geschikt gemaakt voor de landbouw. Hierdoor is er door de jaren heen erg intensief met de grond omgegaan en is er veel mest in de bodem gekomen. Voor natuurdoelstellingen wil SBB deze rijke bodem verschrallen. Het doel van deze graslanden is schraal hooiland. SBB selecteert de relaties voor het gebruik van de grond, iemand die de grond wil gebruiken voor veevoer zal eerder grond krijgen dan wanneer het gras naar een vergister gaat.

Het probleem volgens SBB van nieuwe gronden is het aandeel P₂O₅ in de grond zoals in de oude landbouwenclave Oude Willem. Hier is veel onderzoek naar gedaan in samenwerking met de landbouwuniversiteit. SBB wil deze gronden verschrallen. Dit kan op 3 manieren.

- Maaien en afvoeren
- Plagen
- Uitmeinen

Door elk jaar weer een aantal keren te maaien put je de grond vanzelf uit zodat het gestreefde aandeel P₂O₅ na jaren behaald wordt

Door te plagen wordt de bouwvoor waar de mineralen afgegraven, onder de bouwvoor zitten lang niet zoveel mineralen waardoor de doelstelling eerder behaald is.

Door uitmeinen wordt er wel N kunstmest toegevoegd, maar geen P₂O₅. Door de N bemesting kunnen grassen wel groeien en worden de P₂O₅ versneld opgemaakt.

Door de hoge P₂O₅ waarden wordt de natuurdoelstelling aangepast. Op lange termijn wil SBB geen grasland meer uitgeven aan derden en de natuur z'n gang laten gaan.

Door de jaren heen is het beheer van het grasland erg wisselend geweest,

150 ha rond Vledder Aa werd 15 jaar geleden nog zelf beheerd door SBB. Hiervoor werd de loonwerker gebeld om te maaien en te harken. Het gras werd afgevoerd naar de grasdrogerij, deze verkocht het product als veevoer. Van deze opbrengsten werden de loonwerker betaald. Voor deze werkzaamheden is samenwerking met agrariërs gezocht zodat deze het product konden gebruiken als veevoer. Hiervoor hebben 6 agrariërs een agrarische natuurvereniging opgericht om zaken te kunnen doen met SBB. Voor de agrariërs was dit erg aantrekkelijk in verband met de MINAS. Toen de MINAS werd afgeschaft veranderde het belang van de agrariërs, deze wouden niet meer zoveel betalen voor de grond en zijn daardoor gestopt met het beheer hiervan. Dit betekende het einde van de samenwerking tussen deze agrariërs. Hierna hebben zich andere agrariërs gemeld die wel waarde zagen in deze gronden en producten. Hier wordt nu nog samen mee gewerkt. Dit zorgt voor betrouwbare relaties. Pachters voor deze gronden hebben een link met het nationale park.

De dragers van de lokale economie moeten iets met het park hebben. Ook de horecageveer en recreatiesector en middenstand uit de dorpen moet iets met het park doen omdat er voor iedereen kansen liggen.

Er is minimale samenwerking tussen de grondbezitters in het Drents-Friese Wold. NM ziet leden terug lopen, SBB zit financieel aan de grond, SDL wil weinig samenwerking. De enige samenwerking die er de afgelopen jaren geweest is, is het laten lopen van koeien door het grote heideveld. Hier was de bevolking eerst heel erg op tegen, nu het gerealiseerd is, is men er erg blij mee.

Ook de visies op het natuurbeheer loopt erg uiteen. SBB stelt zoveel mogelijk terrein open voor publiek, NM sluit veel gebieden af voor publiek. Elke organisatie heeft weer een ander punt wat het belangrijk vindt.

Boschoord jeugddetentie is een goede afnemer voor energie. Instelling van justitie op grond van de MvW. MvW heeft ongeveer 200 hectare bos in het gebied. Maar wel meer bos buiten of aangrenzend aan het gebied.

Het Drents-Friese Wold heeft destijds grenzen (op papier) gekregen om conflicten met de landbouw te voorkomen. Veel boeren denken dat de bedrijfsvoering in gevaar komt als ze in een Drents-Friese Wold liggen.

Om de grenzen van het nationale park uit te breiden moet de collectiviteitsgedachte de basis zijn. Op dit moment is er helemaal geen samenwerking tussen de natuurbeherende organisaties.

Voorstel om biomassa te gebruiken voor Veenhuizen, ‘wat moet Veenhuizen met biomassa uit het Drents-Friese Wold’ . De link tussen Veenhuizen en Drents-Friese Wold is ver te zoeken. In de beheersdoelstelling van SBB staat dat op de lange duur helemaal geen biomassa stroom het gebied uit zal gaan. Alle biomassa blijft dan in het gebied om de natuur zo veel mogelijk z’n gang te laten gaan. In het Drents-Friese Wold wordt geen hout geteeld voor productie. Dit is oorspronkelijk wel de bedoeling geweest van de bossen in Borger, Gieten, Ruinerwold en Dwingeloo.

Bepaalde gebieden in het Drents-Friese Wold hebben als natuurdoel heide. Hier moet dan bos voor wijken. Bij deze activiteiten komt in een keer erg veel biomassa vrij. De stammen gaan hiervoor naar de zagerij omdat dit duurzaam is en veel geld opbrengt. Deze stammen versnipperen is alleen interessant als de prijs van snippers hoger wordt dan de zagerij bied. Dit geldt ook voor het tak- en top hout wat nu nog in het gebied achter blijft. Waarom wordt dit niet gebruikt? > Waarom wel?

Houtchips van hoge kwaliteit loofhout, stammen gaan naar de zagerij

Houtchips van lage kwaliteit naalddhout,

Kleine fractie tak- en top hout, van naalddhout is niet geschikt voor verbranding
vanwege de grote hoeveelheid naalden

80 % van het bos in het Drents-Friese Wold van SBB is naalddhout. Zeer slecht voor verbranding. (hars en naalden)

Tak- en top hout wordt alleen afgevoerd wanneer verjonging van het bos de doelstelling is, dit is nu 1% per jaar, dit moet meer worden.

SBB heeft wel productiebossen, maar niet in het Drents-Friese Wold. Houtwallen en singels zijn niet van belang voor productie. Deze hebben ook geen agrarische waarde meer. Agrariërs hebben hier meer last dan lust van. Deze staan er alleen nog als landschapselement. De hoeveelheid biomassa die hieruit komt is te weinig om van te spreken.

Gezamenlijk een project opzetten op basis van biomassa uit het Drents-Friese Wold is nog een stap te ver. Inzetten op Boschoord, deze staat op grond van de MvW. Deze kan hier haar eigen biomassa voor gebruiken en de biomassa van de gemeente. Voor duurzame energie in Veenhuizen moet je biomassa uit Veenhuizen halen. “Beter klein beginnen en hier een succes van maken, dan groot beginnen en hier een flop van maken”.

Aanvulling van tekort aan biomassa kan in overleg uit het Drents-Friese Wold komen. De komende jaren heeft SBB meerdere dunnings projecten op de agenda staan.

Bespreekpunten/vragenlijst organisaties

- *Welke betrokkenheid heeft uw organisatie thans m.b.t. de levering, de verwaarding cq afname van biomassa?*

Levering door bos onderhoud en beheer.

- *Indien hier sprake van is, om welk type en welke hoeveelheden biomassa gaat het (orde van grootte) en hoe is het georganiseerd? Hierbij zo mogelijk ook (globale) informatie over de duur van lopende contracten (bepaalt n.l. ook de mogelijkheden voor samenwerking) en financiering. Welke voordelen ziet u thans voor uw huidige aanpak en welke knelpunten zijn er? Welke plannen heeft uw organisatie op dit terrein voor de toekomst?*

Vanuit het Drents-Friese Wold wordt door SBB jaarlijks 13.000 tot 14.000 m³ hout als boomstammen naar de zagerij afgevoerd. Jaarlijks wordt er tussen de 500 en 1.000 m³ houtsnippers geoogst, dit komt van het tak- en tophout van de stammen. Stammen gaan naar de zagerij, snippers gaat naar degene die er belang bij heeft op dat moment en een goede prijs betaald. Ook nog jaarlijks 250 ha grasland van buiten het gebied waarvan het product het gebied verlaat. Dit gaat naar agrariërs als veevoer

- *Voert u de werkzaamheden in eigen beheer uit, of wordt het deels of volledig uitbesteed aan derden?*

Het beheer doen wij, kap en verwerking wordt uitbesteed. Grasland beheer wordt volledig uitbesteed.

- *Spreekt het u aan om gezamenlijk met andere belanghebbende partijen een plan te ontwikkelen om meer/efficiënter biomassa te verwaarden? Welke voordelen ziet u voor uw eigen organisatie om te gaan samenwerken en welke knelpunten voorziet u?*

Plan is goed, te groot opzetten is nog een stap te ver. Klein beginnen en daar een succes van maken in plaats van direct groot willen doen en falen. SBB wil zich niet vastleggen als vaste leverancier van biomassa. Knelpunt is dat er geen zekerheid geboden kan worden over de beschikbare hoeveelheid. Wij zijn natuuronderhouders, geen leveranciers van grondstof voor energie in deze buurt. Drents-Friese Wold is geen productiebos, die liggen rond Borger en Gieter.

- *Indien u voor uw organisatie voordelen ziet om te gaan samenwerken met andere partijen, bent u dan geïnteresseerd om gezamenlijk te werken aan een intentieovereenkomst met als doel om in een volgende fase na te gaan wat de concrete mogelijkheden voor samenwerking zijn (b.v. door het uitvoeren van een business-case). Zo ja, wilt u zelf meedoen met deze volgende fase om de mogelijke voordelen voor uw organisatie te verzilveren en gezamenlijk meer tot stand te brengen dan thans? Welke bijdrage zou u hieraan wellicht kunnen leveren (b.v. beschikbaar stellen van deskundigheid, financiering, etc).*

- *Ziet u mogelijkheden voor lokale duurzame energieprojecten waarbij de inzet van biomassa een belangrijke rol kan krijgen? Zou u actief deel willen nemen aan de realisatie van zo'n lokaal duurzaam energieproject?*
- *Zou u, als er een lokaal duurzame energieproject wordt opgezet, bereid zijn de biomassa uit het Drents Friese Wold voor dit project in te zetten?*
Ja, als wij hiervoor een goede prijs kunnen krijgen maakt het ons niet veel uit waar het heen gaat. Wij gaan ons beheer niet aanpassen aan de grondstofvraag, maar wij zouden wel biomassa kunnen leveren voor een dergelijk project.
- Mist u in de lijst van te interviewen organisaties nog organisaties/personen die we ook moeten spreken om een completer beeld te krijgen.
- Bent u bereid om deel te nemen aan een gemeenschappelijke bijeenkomst waarin de resultaten van de gespreksronde worden besproken en – indien hiervoor draagvlak is - de basis kan worden gelegd voor een intentieovereenkomst voor samenwerking?
- Zijn er nog zaken die u aan de orde wilt stellen die voor ons van belang kunnen zijn of documenten die ons kunnen helpen in het vervolg?

Gesprek met: H.J. ter Weeme, Staatsbosbeheer

Locatie: Van Der Valk Hotel Assen

H.J. ter Weeme is productiecoördinator biomassa van SBB. Ter Weeme werkt bij de landelijke SBB, niet als beheerder maar als “handelaar” van biomassa namens SBB. Dit houdt in dat hij de biomassa stroom van SBB coördineert en onderhandeld over contracten en prijzen. Ter Weeme heeft zijn bedenkingen over het rapport van Frans Debets, de hoeveelheden biomassa die uit het Drents-Friese Wold komen lijkt wat grof geschat en berekend. De hoeveelheden uit het rapport lijken wat aan de hoge kant.

Bij extreme groei onder de meest gunstige omstandigheden en de juiste snelgroeiende houtsoort (populier) kan er een productie van 16m³ per ha per jaar gerealiseerd worden. In een eikenbos is de maximale groei 3m³ per ha per jaar.

Bespreekpunten/vragenlijst organisaties

- *Welke betrokkenheid heeft uw organisatie thans m.b.t. de levering, de verwaarding cq afname van biomassa?*

De aangegeven hoeveelheid van ongeveer 18.000m³ stamhout per jaar uit het Drents-Friese Wold klopt. Dit wordt geoogst om de beheersdoelstellingen na te leven. Hierbij gaat het om verjonging en het kappen van uitheemse soorten.

Rondhout (stammen) kunnen op 4 manieren verhandeld worden,

- Per ton 1000kg
- Per m³ 1x1x1 meter
- Per stères M³ gestapeld hout
- Per ton Droge stof

Het stamhout wordt bijna altijd per stère verkocht. Dit is in de bosbouw zeer gebruikelijk. Als er biomassa in de vorm van chips verkocht wordt gaat dit per ton. Bij SBB wordt met een kwaliteitsoort gerekend. Dit staat voor maximaal 3% blad en naalden in de chips. Hoe meer blad en naalden hoe minder efficiënt de verbranding omdat hier relatief veel vocht in zit.

Er bestaan verschillende vormen van kwaliteit in biomassa. Hiermee wordt niet naar de houtsoort gekeken maar naar het volume van de afzonderlijke deeltjes. Bijvoorbeeld G100, de maximale lengte van deze deeltjes mag niet groter zijn dan 10cm. Bij G30 is dit maximaal 3 cm. Hoe kleiner de deeltjes hoe beter de kwaliteit voor verbranding. Om zo klein mogelijke deeltjes te krijgen kan er gezeefd worden, maar ook kan er gewerkt worden met fijnere apparatuur. De prijs van G30 materiaal ligt tussen de 85 en 90 euro per ton exclusief transport

- *Indien hier sprake van is, om welk type en welke hoeveelheden biomassa gaat het (orde van grootte) en hoe is het georganiseerd? Hierbij zo mogelijk ook (globale) informatie over de duur van lopende contracten (bepaalt n.l. ook de mogelijkheden voor samenwerking) en financiering. Welke voordelen ziet u thans voor uw huidige aanpak en welke knelpunten zijn er? Welke plannen heeft uw organisatie op dit terrein voor de toekomst?*

Vanuit het Drents-Friese Wold komt per jaar ongeveer 18.000m³ aan stamhout. Afhankelijk van de bestemming wordt dit als stam geleverd of verchipt. De plaatselijke beheerders

hebben een meerjarig beheerplan gemaakt, aan de hand hiervan worden bomen verwijderd uit het gebied. De hoeveelheid wordt doorgegeven aan de landelijke biomassa stroom coördinator. Deze bepaald de bestemming en de levering.

De stammen worden na het zagen langs de weg klaargelegd voor transport. De chips worden of direct in de container gechipt, of opgeslagen in een depot. De kosten voor de opslag in een depot zijn extra kosten voor SBB. De logistiek van het zagen, verchippen en afvoeren wordt door de coördinator bepaald aan de hand van de afnemer om kosten van tussenopslag te voorkomen. Het liefst wil men direct in de container verchippen en leveren aan de afnemer. Vorig jaar zijn er veel problemen geweest met de tussenopslag. Dit bestond uit vele kleine partijen die tijdens de opslag nat zijn geworden. Het om mooie snippers te leveren uit opslag zijn grote bulten nodig die niet nat worden. Bij grote bulten wordt alleen de buitenste laag nat, binnenin blijven de snippers droog.

De afnemers van de chips zijn niet erg kritisch over het materiaal. De chips moeten bij levering direct de kachel in kunnen.

Niet alleen SBB maar ook de gemeenten zien steeds meer handel in biomassa. Voor gemeenten is het verwerken van biomassa de afgelopen jaren van een kostenpost omgeslagen naar een kostendeekkende activiteit. SBB voert alleen leveringen uit als het geld opbrengt of als het kostendeekkend is. SBB zorgt ervoor dat de biomassa handel geen geld kost voor hen.

Een bedreiging voor SBB is dat ze te hoog in de markt zitten voor kleine afnemers. Chips maken kost geld en dit moet betaald worden door de afnemers. Kleinere afnemers zijn niet altijd bereid de prijs van SBB te betalen. SBB blijft niet met het product zitten, grote afnemers die er van afhankelijk zijn betalen wel.

- *Voert u de werkzaamheden in eigen beheer uit, of wordt het deels of volledig uitbesteed aan derden?*

SBB voert zelf geen werkzaamheden uit. Het werkt alleen coördinerend. De lokale beheerders werken volgens het beheerplan. Deze beheerders bepalen welke werkzaamheden er gaan gebeuren en laten dit over aan de aannemers. Vroeger had SBB wel grote veldploegen die zelf gingen oogsten.

De oogstwerkzaamheden worden zoveel mogelijk grootschalig aangepakt. Dit is om kosten te besparen. Een machine van een aannemer laten komen kost al snel ongeveer 250 euro zonder dat deze nog maar iets gedaan heeft. Zo'n machine moet minimaal een week werk hebben op dezelfde Locatie. Hiermee wordt de productiviteit van deze machine beter benut en zo kan goedkoper worden geoogst.

De oogstwerkzaamheden moeten uiteindelijk worden betaald door de verkoop van het hout. De prijzen van hout worden zoveel mogelijk teruggerekend per ton. Enkele voorbeelden:

- uitrijden €10 per ton
- chippen €8-12 per ton
- transport € 6-14 per ton

Alle biomassa wat SBB levert gaat over de weegbrug en wordt achteraf per ton betaald

De vuistregel die SBB hanteert is 3m³ per ton in de vorm van chips. De prijs van chips is altijd hoger dan € 30 per ton, dit is de minimale kostprijs. Kleine partijen van maximaal 2 vrachtwagen per jaar kan door een lokale beheerder worden geregeld. Hier met de landelijke coördinator dan wel van in kennis worden gesteld. Ook de opbrengsten hiervan zijn volledig van SBB.

Er zijn transport bedrijven in Nederland die in biomassa handelen om het transport. Met de biomassa wordt in dat geval niets verdient, alleen met het transport ervan. Dit levert concurrentie op de markt op wat de handel geen goed doet.

- *Spreekt het u aan om gezamenlijk met andere belanghebbende partijen een plan te ontwikkelen om meer/efficiënter biomassa te verwaarden? Welke voordelen ziet u voor uw eigen organisatie om te gaan samenwerken en welke knelpunten voorziet u?*

Ja, in de toekomst zal biomassa een belangrijke rol gaan spelen in de energie voorziening. Bij een gasprijs van 30 cent per m³ ligt het omslagpunt voor middelgrote bedrijven. Gas of hout. Een normale snipper die bij SBB weg komt wordt minimaal 40 euro per ton gevraagd. Dit is de kostprijs + wat extra voor SBB. Dit is een belangrijke inkomstenbron voor SBB. Voor een gezonde markt zou minimaal €50 per ton gevraagd moeten worden. Dan kun je leverende partijen enthousiast maken om te leveren.

Stroom opwekken uit energie uit hout is alleen interessant als de warmte die hierbij vrij komt ook geleverd kan worden. Een grote houtverbrandingsinstallatie werkt efficiënter dan een kleine, en is in verhouding goedkoper in aanschaf.

De kostprijs van de biomassa is vaak een kritisch punt voor een afnemer, vooral de kleinere afnemers. €50 per ton is voor middelgrote verbruikers nog te duur. Dit wordt aantrekkelijker als de gasprijs stijgt.

Er zijn veel lokale initiatieven tot stand gekomen met betrekking op biomassa. Het is voor deze projecten vaak moeilijk om de continue aanvoer van biomassa rond te krijgen.

- *Indien u voor uw organisatie voordelen ziet om te gaan samenwerken met andere partijen, bent u dan geïnteresseerd om gezamenlijk te werken aan een intentieovereenkomst met als doel om in een volgende fase na te gaan wat de concrete mogelijkheden voor samenwerking zijn (b.v. door het uitvoeren van een business-case). Zo ja, wilt u zelf meedoen met deze volgende fase om de mogelijke voordelen voor uw organisatie te verzilveren en gezamenlijk meer tot stand te brengen dan thans? Welke bijdrage zou u hieraan wellicht kunnen leveren (b.v. beschikbaar stellen van deskundigheid, financiering, etc).*

Voorop moet worden gesteld dat wij geen problemen hebben met de afzet van onze biomassa. Door de huidige contracten worden wij de biomassa altijd wel met winst kwijt.

Een lokaal initiatief zie ik persoonlijk wel zitten in de regio van het Drents-Friese Wold.

Samenwerking wordt erg positief ingezien. Dit kan om kostenbesparing, kostendeling te creëren en ook om ecologische eenheid te creëren. Bijvoorbeeld een rij houtwallen met meerdere eigenaren die niet in een keer gekapt wordt maar door samen hier een plan voor op te stellen.

Het gevaar hiervan is dat alle beheerders eigenwijs zijn en liever geen bemoeienis hebben met het beheer. De samenwerking zal voor de landschapselementen noodzakelijk zijn.

Ook valt er logistiek veel rendement te halen door samenwerking. Als bijvoorbeeld een aannemer bij ons een klus krijgt, bij natuurmonumenten een en bij Drents landschap een, allemaal in hetzelfde gebied, dan kan er beter een grote opdracht van gemaakt worden in plaats van 3 kleinere.

In dit geval moet iedereen bereid zijn om samen te werken en is werken met een gesloten beurs vaak niet voldoende. Samenwerking kan ook leiden tot valse concurrentie, gezien door de afnemers. Als onze prijs van biomassa hoger is dan bijvoorbeeld van Natuurmonumenten, zullen afnemers liever naar Natuurmonumenten gaan voor afname. Als natuurmonumenten door de samenwerking de prijs omhoog gooit, wordt deze de volgende keer niet weer benaderd.

Een effectieve samenwerking zal voor iedereen een win-win situatie opleveren. Dit moet dan bestaan uit een wederzijds vertrouwen en elkaars belang kunnen versterken.

SBB heeft een DOE instelling, bij gemeenten wordt eerst heel lang gepraat en overlegd maar geen stappen ondernomen. Daardoor valt hier niet veel mee samen te werken. Ondanks dat het beide onderdeel zijn van het rijk.

Met dit soort projecten zullen er altijd afvallers zijn die dit niet zien zitten.

- *Ziet u mogelijkheden voor lokale duurzame energieprojecten waarbij de inzet van biomassa een belangrijke rol kan krijgen? Zou u actief deel willen nemen aan de realisatie van zo'n lokaal duurzaam energieproject?*

Ja, wij zien elke vorm van samenwerking als een kans voor onze organisatie. Door contracten hebben wij veel samenwerkingen met andere partijen. Wij als SBB kunnen deze contracten garanderen omdat wij veel biomassa hebben. Onze contracten bestaan alleen uit afnemers die jaarlijks minimaal 100 ton afnemen. Meestal zijn het 10 jarige contracten. De prijzen van de biomassa worden nooit vrijgegeven. De inkomsten uit biomassa zijn voor SBB, niet naar de pot van het Drents-Friese Wold. SBB zorgt op een andere manier dat er geld bij het Drents-Friese Wold terecht komt.

De goede prijs die SBB voor de biomassa vraagt en ontvangt komt mede doordat SBB de garanties van levering kan geven.

Voor de realisatie van dit project moet er iemand zijn die drive eraan geeft. He moet geen papieren wereld worden. Dit zou veel negatieve lading aan het project geven.

- *Zou u, als er een lokaal duurzame energieproject wordt opgezet, bereid zijn de biomassa uit het Drents Friese Wold voor dit project in te zetten?*

Dit hangt af van het volgende:

- Welk financieel rendement dit voor SBB heeft
- Of het andere projecten en contracten schaadt

- De beheersdoelstellingen moeten niet worden aangepast voor dit project.

- *Mist u in de lijst van te interviewen organisaties nog organisaties/personen die we ook moeten spreken om een completer beeld te krijgen.*
- *Bent u bereid om deel te nemen aan een gemeenschappelijke bijeenkomst waarin de resultaten van de gespreksronde worden besproken en – indien hiervoor draagvlak is - de basis kan worden gelegd voor een intentieovereenkomst voor samenwerking?*
Ja

- *Zijn er nog zaken die u aan de orde wilt stellen die voor ons van belang kunnen zijn of documenten die ons kunnen helpen in het vervolg?*
Met z'n allen moeten we duidelijk in beeld krijgen waar we over praten. Duidelijk weten hoeveel biomassa nodig is per jaar, waar dit vandaan moet komen en logistiek zo optimaal mogelijk maken.

Als dit in beeld is gebracht moet er gekeken worden naar hoe het organisatorisch kan worden aangepakt.

Gesprek met: **A. Winters, Stichting het Drentse Landschap**

Locatie: **Kantoor Sophiahoeve Doldersum**

Stichting het Drentse landschap zet zich in voor het behoud van de Drentse natuur en maakt zich sterk voor het behoud van cultuurhistorische erfgoederen in Drenthe. Binnen het Drents-Friese Wold heeft het Drentse Landschap.

Stichting het Drentse Landschap heeft in het Drents-Friese Wold ongeveer 450 hectare in eigendom. Waarvan: 235 ha Heide, 125 ha grasland, 100 ha bos en 100 ha tak- en tophout. Daarnaast heeft Stichting het Drentse Landschap nog 35 ha akkerbouw grond om krachtvoer voor de koeien te verbouwen.

Bespreekpunten/vragenlijst organisaties

- *Welke betrokkenheid heeft uw organisatie thans m.b.t. de levering, de verwaarding cq afname van biomassa?*

Elk jaar is de doelstelling om 10 hectare heide te maaien. Het product wat hier af komt strooien wij over onze akkerbouwgronden als bodemverbeteraar. Heel enkel wordt er een stuk heide geplagd, dit is de laatste 10 jaar niet meer voorgekomen. Het heide gebied wordt beweid door schapen en runderen.

Voor onze eigen runderen wordt er zo'n 100 hectare grasland beheerd. Hier worden de koeien op geweid of deze worden gemaaid en het gras dient dan als wintervoorraad. Van de 125 hectare grasland wordt 10 hectare verpacht aan andere boeren. De overige 15 hectare bestaat voornamelijk uit pritrus, deze zijn niet geschikt als veevoer. Deze worden gemaaid. Hierna worden ze of afgevoerd naar een composteerder, of zelf gecomposteerd en net als de heide als bodemverbeteraar gebruikt. Deze pitrus resten worden ook wel bij omliggende boeren over het land gestrooid. Strooien bij andere boeren over het land kost ons ongeveer 10 euro per ton. Per jaar wordt er ongeveer 100 ton gecomposteerd en over ons eigen land of over anders land gestrooid.

De afvoer van grasachtige biomassa naar de stort kost 20 euro per ton exclusief transportkosten. Daarom gebruiken wij dit zelf als bodemverbeteraar. Na aanleiding van de Tjernobyl ramp zijn er jaren geweest dat wij geen materiaal over onze akkers uitgereden hebben en alles afgevoerd werd naar de VAM. Vanwege de kosten rijden wij dit materiaal nu weer over onze eigen akkers.

In het bos is weinig activiteit. Loofbos wordt niets aan gedaan. Dood hout laten wij achter, dit vormt een goede voedselbron voor torren en kevers. Wat uiteindelijk weer de biodiversiteit verhoogd. De naaldbossen worden eens in de 10 jaar gedund. Hierna gaan de stammen naar de houtzagerij en worden verwerkt tot planken en dergelijke. Deze stammen worden kosteloos afgevoerd. Vroeger moesten wij de aannemer betalen om af te voeren, nu gaat dit om niets weg.

Dit gebeurt door Lefferts in Havelte en Bakker uit ...?...

De doelstelling van SDL is de bossen in de toekomst om te vormen tot natuurlijke bossen waar zo min mogelijk beheer wordt toegepast. De houtproductie uit het Drents-Friese Wold is zeer gering. Jaarlijks gaat dit om ongeveer 1.000 m3 waarvan het meeste als stamhout weggaat. Jaarlijks worden er ongeveer 100 m3 snippers geproduceerd.

- *Indien hier sprake van is, om welk type en welke hoeveelheden biomassa gaat het (orde van grootte) en hoe is het georganiseerd? Hierbij zo mogelijk ook (globale) informatie over de duur van lopende contracten (bepaalt n.l. ook de mogelijkheden voor samenwerking) en financiering. Welke voordelen ziet u thans voor uw huidige aanpak en welke knelpunten zijn er? Welke plannen heeft uw organisatie op dit terrein voor de toekomst?*
Per jaar: 100 ton grasachtig materiaal, wordt zelf gecomposteerd en verstrooid.

1000 m3 hout. Waarvan 100 m3 snippers, de rest als stamhout.

Het hout leveren wij bij voorkeur aan de houtindustrie, en niet voor de verbranding.

Er wordt niet met contracten gewerkt omdat wij een beheerorganisatie zijn, geen productieorganisatie.

- *Voert u de werkzaamheden in eigen beheer uit, of wordt het deels of volledig uitbesteed aan derden?*
De beheerwerkzaamheden voeren wij geheel zelf uit. Alleen bij een bosomvorming, waarbij alle bomen verwijderd worden schakelen wij een aannemer in. Deze heeft hiervoor het juiste materiaal.

Wat betreft het beheer van de heide velden voeren wij veel overleg met Natuurmonumenten. Onze schaapskudde loopt gedeeltelijk ook op hun grond. Ook huren wij een schaapskooi van natuurmonumenten. Er liggen plannen om van het halve Drents-Friese Wold een groot begrazingsgebied te maken. Hiervoor is een samenwerking nodig tussen Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer en Stichting Het Drentse Landschap. Deze plannen lopen niet zo snel omdat door alle partijen een afwachtende houding wordt genomen en niemand dit initiatief trekt om verder mee te komen.

- *Spreekt het u aan om gezamenlijk met andere belanghebbende partijen een plan te ontwikkelen om meer/efficiënter biomassa te verwaarden? Welke voordelen ziet u voor uw eigen organisatie om te gaan samenwerken en welke knelpunten voorziet u?*
Bij het Drentse Landschap wordt de afzet van biomassa nu provisorisch aangepakt omdat het om relatief kleine hoeveelheden gaat. Wij zien het stamhout liever naar de houtindustrie gaan omdat dit de meest duurzame oplossing is. Voor het milieu zien wij de snippers graag regionaal afgezet worden in plaats van dat hier ver mee gereden wordt.

Als knelpunt zie ik de continuïteit van de aanvoer op lange termijn en de prijsontwikkeling op lange termijn van de houtachtige biomassa. Een innovatief idee is om iets te doen met grasachtig materiaal.

- *Indien u voor uw organisatie voordelen ziet om te gaan samenwerken met andere partijen, bent u dan geïnteresseerd om gezamenlijk te werken aan een intentieovereenkomst met als doel om in een volgende fase na te gaan wat de concrete mogelijkheden voor samenwerking zijn (b.v. door het uitvoeren van een business-case). Zo ja, wilt u zelf meedoen met deze volgende fase om de mogelijke voordelen voor uw organisatie te verzilveren en gezamenlijk meer tot stand te brengen dan thans? Welke bijdrage zou u hieraan wellicht kunnen leveren (b.v. beschikbaar stellen van deskundigheid, financiering, etc).*

Vanwege ons beleid zijn wij (SDL Drents-Friese Wold) geïnteresseerd in een dergelijk project. Dit moet eerst overlegd worden met de directie van het Drentse Landschap.

- *Ziet u mogelijkheden voor lokale duurzame energieprojecten waarbij de inzet van biomassa een belangrijke rol kan krijgen? Zou u actief deel willen nemen aan de realisatie van zo'n lokaal duurzaam energieproject?*

Veenhuizen is een erg goed idee. Wij hebben maar een zeer kleine hoeveelheid biomassa in vergelijking met de vraag. Wij willen wel zien wat de mogelijkheden zijn wat onze biomassa betreft.

Energie uit het Drents-Friese Wold lokaal afzetten kan een goede opsteker zijn voor de omgeving. Ditzelfde is gedaan met vlees uit het Drents-Friese Wold van de Schotse Hooglanders. Dit vlees wordt eens per jaar rechtstreeks verkocht aan de begunstigers van het Drentse Landschap. Dit gaat om ongeveer 10.000 begunstigers. De regionale vleesafzet komt moeilijk tot stand. Er is maar een verkooppunt voor in de Wijk. Er zijn ontwikkelingen bij een aantal restaurants waar dit vlees mogelijk op de kaart gaat komen.

- *Zou u, als er een lokaal duurzame energieproject wordt opgezet, bereid zijn de biomassa uit het Drents Friese Wold voor dit project in te zetten?*

Veenhuizen is een goed object om te voorzien van biomassa energie. Stichting het Drentse Landschap heeft geen bezittingen in de buurt van Veenhuizen. Ook heeft de stichting bewust geen houtwallen gekocht.

- *Mist u in de lijst van te interviewen organisaties nog organisaties/personen die we ook moeten spreken om een completer beeld te krijgen.*

- *Bent u bereid om deel te nemen aan een gemeenschappelijke bijeenkomst waarin de resultaten van de gespreksronde worden besproken en – indien hiervoor draagvlak is - de basis kan worden gelegd voor een intentieovereenkomst voor samenwerking?*

Ja

- *Zijn er nog zaken die u aan de orde wilt stellen die voor ons van belang kunnen zijn of documenten die ons kunnen helpen in het vervolg?*

Gesprek met: Dhr. Mensink en dhr. Kruier, Stichting Maatschappij van Weldadigheid

Locatie: Kantoor Frederiksoord

Dhr. Mensink is directeur van de Stichting Maatschappij van Weldadigheid. Dhr. Kruier is toezichthouder van de terreinen. De Stichting Maatschappij van Weldadigheid is overgebleven uit de tijd dat generaal Johannes van der Bosch heropvoedingkoloniën had gesticht in 1818. De Stichting Maatschappij van Weldadigheid heeft nu 1300 ha in eigendom. Hiervan ligt ongeveer 650 ha bos rond Hoeve Boschoord, en ook ongeveer 650 ha grond rond Frederiksoord. Van de grond rond Frederiksoord wordt 550 ha cultuurgrond verpacht aan 5 melkveebedrijven en 1 akkerbouwbedrijf. Hier wordt 100 ha zelf beheerd. De grond die zelf beheerd wordt bestaat voornamelijk uit bos.

De grond rond de Hoeve Boschoord bestaat vrijwel volledig uit bos. Deze grond waar nu bos op staat zijn oorspronkelijk bedoeld om een landbouwkolonie te stichten. Dit is vroeger niet gelukt en daarom is deze grond aangeplant met bos. Dit bos is aangeplant met productiedoelstelling.

Toen het Drents-Friese Wold een Drents-Friese Wold werd wou de Stichting Maatschappij van Weldadigheid niet dat hun bosgebied binnen de grenzen van het Drents-Friese Wold zou komen te liggen. Men was bang dat dit beperkingen zou opleveren wat betreft de productiedoelstelling. Ook was men bang dat de Hoeve Boschoord beperkingen zouden worden opgelegd. De Stichting Maatschappij van Weldadigheid ligt nu met 196 ha bos binnen de grenzen van het Drents-Friese Wold. Er is afgesproken dat de productiedoelstelling blijft bestaan. De overige 450 ha bos grenst wel aan het Drents-Friese Wold maar hoort hier niet officieel bij. Ook hier blijft een productiedoelstelling op liggen. Verder heeft de Stichting Maatschappij van Weldadigheid 60 gebouwen, waarvan 30 op de monumentenlijst, een begraafplaats en veel openbare (zand)wegen in eigendom. Het gebied van de Stichting Maatschappij van Weldadigheid rond Frederiksoord staat op de nominatie van UNESCO

De Stichting Maatschappij van Weldadigheid is een stichting wat haar geld verdient aan het verpachten van grond en gebouwen. De grootste pachter van de Stichting Maatschappij van Weldadigheid is Hoeve Boschoord, daarnaast de landbouwbedrijven. Ook worden er gebouwen verpacht. Hiervan word het onderhoud aan het gebied gefinancierd.

- *Welke betrokkenheid heeft uw organisatie thans m.b.t. de levering, de verwaarding cq afname van biomassa?*

De bossen van de Stichting Maatschappij van Weldadigheid zijn ooit aangelegd als productiebos. Dit is de doelstelling nog steeds. Dit is de reden dat de bossen van de Stichting Maatschappij van Weldadigheid gedeeltelijk zijn meegenomen binnen de officiële grenzen van het Drents-Friese Wold.

Elk jaar gaat er ongeveer 200 ton snoeihout weg. Dit is afkomstig van het onderhoud aan de lanen, singels en bossen. Dit gaat naar een vleeskuikenhouder in Zuidvelde bij Assen. Met dit snoeihout worden kippenstallen verwarmt. Het snoeien van dit hout doen we in eigen

beheer, de afnemer regelt zelf het transport van de snippers. Deze snippers gaan voor niets weg.

De doelstelling is om elk jaar 100 ha. Bos te dunnen. Het hout wat hierbij vrijkomt gaat weg als stammen, pellets of chips. De stammen gaan naar de houthandel. Al het hout wordt op stam verkocht bij een dunning, Hiervoor wordt ongeveer 35 euro per m3 ontvangen. De doelstelling van het productiebos is om het hout 100 jaar te laten staan en dan pas te oogsten. Hierdoor krijg je geschikte rechte stammen voor de houthandel. Het tak- en tophout blijft vrijwel altijd liggen als voeding voor de volgende generatie bos.

Het was oorspronkelijk niet de bedoeling om bossen aan te planten. Het was de bedoeling om op alle gronden die Johannes van den Bosch aangekocht had landbouwkolonies te stichten met als doel werk verschaffing voor paupers.

- *Indien hier sprake van is, om welk type en welke hoeveelheden biomassa gaat het (orde van grootte) en hoe is het georganiseerd? Hierbij zo mogelijk ook (globale) informatie over de duur van lopende contracten (bepaalt n.l. ook de mogelijkheden voor samenwerking) en financiering. Welke voordelen ziet u thans voor uw huidige aanpak en welke knelpunten zijn er? Welke plannen heeft uw organisatie op dit terrein voor de toekomst?*
Jaarlijks ongeveer 200 ton snippers afkomstig van onderhoud van lanen, singels en boswallen. Dit wordt in eigen beheer verzameld. Een pluimveehouder neemt dit voor niets af.

Het stamhout wat afkomstig is van het dunnen van de bossen gaat naar de houthandel, hiervoor wordt ongeveer 35 euro per m3 ontvangen.

- *Voert u de werkzaamheden in eigen beheer uit, of wordt het deels of volledig uitbesteed aan derden?*
Kleine klussen worden in eigen beheer uitgevoerd. Grote klussen worden aanbesteed.

- *Spreekt het u aan om gezamenlijk met andere belanghebbende partijen een plan te ontwikkelen om meer/efficiënter biomassa te verwaarden? Welke voordelen ziet u voor uw eigen organisatie om te gaan samenwerken en welke knelpunten voorziet u?*
Ja, dit idee past erg goed bij het cultuurhistorische oogpunt van onze stichting. De oorspronkelijke bedoeling van de Stichting Maatschappij van Weldadigheid was overal zelfvoorzienend in te zijn. Dit is vroeger ook gelukt. Met dit project kunnen wij de energie voorziening van Boschoord of het gevangenis complex van Veenhuizen zelfvoorzienend maken. Al is er dan wel samenwerking nodig met andere partijen uit de buurt qua hoeveelheid biomassa die nodig is. Dit past erg goed bij de ideeën van Generaal van den Bosch.

- *Indien u voor uw organisatie voordelen ziet om te gaan samenwerken met andere partijen, bent u dan geïnteresseerd om gezamenlijk te werken aan een intentieovereenkomst met als doel om in een volgende fase na te gaan wat de concrete mogelijkheden voor samenwerking zijn (b.v door het uitvoeren van een business-case). Zo ja, wilt u zelf meedoen met deze volgende fase om de mogelijke voordelen voor uw organisatie te*

verzilveren en gezamenlijk meer tot stand te brengen dan thans? Welke bijdrage zou u hieraan wellicht kunnen leveren (b.v. beschikbaar stellen van deskundigheid, financiering, etc).

Ja, wij zijn bereid samen te werken met andere partijen. Dit zal ook nodig zijn om de kosten te optimaliseren en financieel voordeel te kunnen krijgen van de energievoorziening.

- *Ziet u mogelijkheden voor lokale duurzame energieprojecten waarbij de inzet van biomassa een belangrijke rol kan krijgen? Zou u actief deel willen nemen aan de realisatie van zo'n lokaal duurzaam energieproject?*

Ja, dit zou een goed imago geven aan het gebied. Frederiksoord zou de poort van Drenthe moeten worden. Dit is mogelijk omdat Frederiksoord een cultuurhistorisch erfgoed is. Het ligt dichtbij natuurgebieden als het Dwingelderveld, Drents-Friese Wold, Fochtelooverveen en Veenhuizen als gevangenisdorp met het museum. Er liggen kansen in deze gebieden wat betreft het vermarkten van streekproducten.

- *Zou u, als er een lokaal duurzaam energieproject wordt opgezet, bereid zijn de biomassa uit het Drents Friese Wold voor dit project in te zetten?*

Ja, op dit moment wordt onze biomassa ook duurzaam weggezet naar een pluimveehouder. Maar als wij deze energie zelf ergens voor kunnen gebruiken is dit nog mooier en beter voor ons imago. Een vleeskuikenbedrijf wordt vaak geassocieerd met bio-industrie wat een slecht imago heeft.

- *Mist u in de lijst van te interviewen organisaties nog organisaties/personen die we ook moeten spreken om een completer beeld te krijgen.*

- *Bent u bereid om deel te nemen aan een gemeenschappelijke bijeenkomst waarin de resultaten van de gespreksronde worden besproken en – indien hiervoor draagvlak is - de basis kan worden gelegd voor een intentieovereenkomst voor samenwerking?*

Ja

- *Zijn er nog zaken die u aan de orde wilt stellen die voor ons van belang kunnen zijn of documenten die ons kunnen helpen in het vervolg?*

Gesprek met: R. Pannenburg, Waterschap Reest&Wieden

Locatie: Kantoor Waterschap Reest&Wieden Meppel

Bespreekpunten/vragenlijst organisaties

- Welke betrokkenheid heeft uw organisatie thans m.b.t. de levering, de verwaarding cq afname van biomassa?

Wij produceren enorm veel biomassa, maar leveren erg weinig. In de waterschapswet is beschreven dat de aanliggende van onze sloten en kanalen ontvangstplichtig is voor het maaisel en slootspecie wat uit onze sloten komt. Dit is ooit zo beschreven omdat het onderhoud van waterlopen erg belangrijk is in Nederland omdat er met vele verschillende peilen gewerkt wordt. Door dit onderhoud komt erg veel biomassa uit de sloten. Om dit allemaal af te voeren geeft een te grote kostenpost en is vaak onmogelijk. Het is onbekend om hoe zo'n hoeveelheid biomassa dit gaat. In het landelijke gebied wordt dit maaisel en bagger op de schouwpaden of op boeren land gelegd waar dit verteert of verstrooid wordt. Het slootmaaisel wat langs wegen terecht komt wordt meestal door gemeenten afgevoerd.

- Indien hier sprake van is, om welk type en welke hoeveelheden biomassa gaat het (orde van grootte) en hoe is het georganiseerd? Hierbij zo mogelijk ook (globale) informatie over de duur van lopende contracten (bepaalt n.l. ook de mogelijkheden voor samenwerking) en financiering. Welke voordelen ziet u thans voor uw huidige aanpak en welke knelpunten zijn er? Welke plannen heeft uw organisatie op dit terrein voor de toekomst?

Wij voeren het slootafval alleen af voor de gemalen en stuwen, en bij enkele particuliere wegen waar geen mogelijkheid is om dit te laten liggen. Dit gaat om 140 tot 150 ton per jaar over het hele waterschapsgebied. Dit gaat vooral naar Zuidema in Hoogeveen, Meilof in Havelte of naar lokale composteerders. Dit is afhankelijk van de Locatie.

Per jaar oogsten wij ongeveer 200 m³ houtsnippers. Dit komt van bomen en opschot langs de kanalen die wij onderhouden. In de omgeving van het Drents-Friese Wold zijn dit:

- Linthorst-Holman Kanaal
- Beilervaart
- Oranjekanaal
- Middenrai
- Vledder Aa

Deze snoeiwerkzaamheden worden uitbesteed aan oa Dolmans in Beilen, Piel in Rouveen. Dolmans is een erg grote groen aannemer. Het snoeihout wordt om niets meegedaan aan de aannemer die het oogst.

- Voert u de werkzaamheden in eigen beheer uit, of wordt het deels of volledig uitbesteed aan derden?

De grotere werken worden uitbesteed. Dit gaat door middel van Europese aanbesteding. Dit zijn de klussen die boven de 149.000 euro gaan. Dit kan zijn: baggeren, maaien van lange kanalen, uitdiepen van sloten en kanalen, nieuwe stuwen of sluizen vervangen. De bedrijven die dit doen zijn vaak grote bedrijven die over heel Nederland verspreid liggen. Bij deze inschrijving komt veel documentatie te pas waarin veel bedrijfsgegevens bekend gemaakt moeten worden. Tot 3 jaar geleden werd veel werk uitbesteed aan lokale loonbedrijven en

groenondernemers. Dit werkte altijd erg goed. Iedereen was hiermee tevreden, het waterschap kreeg goed werk geleverd, boeren waren tevreden omdat de loonwerker secuur met het land omging, loonwerkers waren tevreden omdat ze een mooie order binnen hadden in eigen regio, die zij goed kennen. Toen is van hogerhand besloten dat elk waterschap de grote klussen moest aanbesteden waardoor de kleine lokale bedrijven geen kans meer kregen. De werkzaamheden worden vaak net zo duur uitgevoerd, maar er moet nu meer gecontroleerd en hersteld worden omdat een grote aannemer van ver weg hier onbekend is en geen binding heeft met de regio.

Sinds wij aanbesteden zijn de kosten met ongeveer 1 euro per meter sloot gestegen.

Het kleine slootonderhoud doen wij zelf. Hierin hebben wij de afgelopen 10 jaar een behoorlijke efficiëntieslag gemaakt. Dit komt door materiaal met meer ongeveerpaciteit, flexibeler personeel en slimmer slootbeheer. 15 jaar geleden hadden wij 12 combinaties. Een combinatie is een trekker met maaiapparatuur en een trekker met een hark die het maaisel van het talud naar boven harkt. Nu werken wij met 6 combinaties die dezelfde aantal km sloot onderhouden in een kortere periode. Ook is er een efficiëntieslag gemaakt in het personeel. Nu wordt er veel gebruik gemaakt van ZZPers. Deze zijn vaak erg flexibel.

In 5 maanden tijd, 1 juni tot 1 november, draaien alle trekkers 400 tot 500 uur.

Wij hebben jarenlang onderzoek gedaan wat voor ons voordeliger is. Het werk grotendeels uitbesteden of met eigen personeel en materiaal doen. Hierin is met erg veel rekening gehouden, kosten, kwaliteit van het werk, aflevering en dergelijke. Wat kosten betreft is er geen opmerkelijk verschil. Wat kwaliteit betreft ook niet, elk loonbedrijf wil goed werk afleveren. De aflevering van het werk kan met eigen mensen het beste, deze zijn meer betrokken bij het werk en moeten het volgende jaar weer langs deze paden dus proberen zij zo weinig mogelijk schade aan te richten. Eigen personeel levert netter werk af.

- Spreekt het u aan om gezamenlijk met andere belanghebbende partijen een plan te ontwikkelen om meer/efficiënter biomassa te verwaarden? Welke voordelen ziet u voor uw eigen organisatie om te gaan samenwerken en welke knelpunten voorziet u? Ja, hier zijn veel mogelijkheden voor. Wat betreft snoeihout kunnen wij een zeer beperkt aandeel leveren (ongeveer 200m³ per jaar) Voor slootmaaisel en slootspecie is het niet rendabel om te verzamelen.

- Indien u voor uw organisatie voordelen ziet om te gaan samenwerken met andere partijen, bent u dan geïnteresseerd om gezamenlijk te werken aan een intentieovereenkomst met als doel om in een volgende fase na te gaan wat de concrete mogelijkheden voor samenwerking zijn (b.v. door het uitvoeren van een business-case). Zo ja, wilt u zelf meedoen met deze volgende fase om de mogelijke voordelen voor uw organisatie te verzilveren en gezamenlijk meer tot stand te brengen dan thans? Welke bijdrage zou u hieraan wellicht kunnen leveren (b.v. beschikbaar stellen van deskundigheid, financiering, etc).

Ja, hierin kunnen wij enkel een agendapartij zijn.

- Ziet u mogelijkheden voor lokale duurzame energieprojecten waarbij de inzet van biomassa een belangrijke rol kan krijgen? Zou u actief deel willen nemen aan de realisatie van zo'n lokaal duurzaam energieproject?
Wij willen een bijdrage leveren zover dat mogelijk is. Er zijn plannen geweest om onze eigen zuiveringsinstallaties van duurzame energie te voorzien door middel van het eigen zuiveringsslib te vergisten. Dit is door de bezuinigingen niet door gegaan, maar wellicht is hier in de toekomst weer een mogelijkheid voor.
- Zou u, als er een lokaal duurzame energieproject wordt opgezet, bereid zijn de biomassa uit het Drents Friese Wold voor dit project in te zetten?
Wij hebben weinig te leveren, maar willen de mogelijkheid open houden.
- Mist u in de lijst van te interviewen organisaties nog organisaties/personen die we ook moeten spreken om een completer beeld te krijgen.
Lokale groenaannemers
- Bent u bereid om deel te nemen aan een gemeenschappelijke bijeenkomst waarin de resultaten van de gespreksronde worden besproken en – indien hiervoor draagvlak is - de basis kan worden gelegd voor een intentieovereenkomst voor samenwerking?
Ja, ook het waterschap is veel met duurzaamheid bezig.
- Zijn er nog zaken die u aan de orde wilt stellen die voor ons van belang kunnen zijn of documenten die ons kunnen helpen in het vervolg?